

Δεξιότητες Ζωής

Πρακτικές συμβουλές για την οργάνωση της ζωής στην ενηλικίωση

Το βιβλίο αυτό χρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης
«Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» (2014-2020).

Δεξιότητες Ζωής: Πρακτικές συμβουλές για την οργάνωση της ζωής στην ενηλικίωση: Ο Οδηγός του Εκπαιδευτή

Συγγραφείς:

Ουρανία Ξυλούρη, Ξενοφώντας Χαλάτσης, Ισιδώρα Μυτιληναίου,
Κωνσταντίνος Μαρκίδης και Αθηνά Γιαννόγκονα

Διάθεση:

Athens Lifelong Learning Institute

Λ. Κηφισίας 62, 15125, Μαρούσι

Τηλ 211 01 38400

email: info@athenslifelonglearning.gr

www.athenslifelonglearning.gr

© 2019

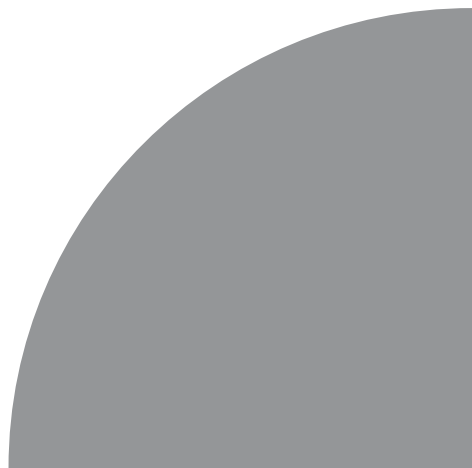
Σχεδιασμός έκδοσης: Διονυσία Τουφεξή

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Στάθης Πετρόπουλος

ISBN: 978-618-84619-1-8

Η έκδοση αυτή χρηματοδοτήθηκε απο το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια (2014-2020)

Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν βιβλίο είναι των συγγραφέων και δεν αντικατοπτρίζουν τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε τα θεσμικά όργανα και οι οργανισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης ούτε κανένα πρόσωπο που ενεργεί εξ ονόματός τους μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο για τη χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτά.

Η ευθύνη για τις πληροφορίες και τις απόψεις που παρουσιάζονται σε αυτό το βιβλίο ανήκει εξ ολοκλήρου στους συγγραφείς.

Η αναπαραγωγή επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση ότι γίνεται αναφορά στην βιβλιογραφική πηγή.

Περιεχόμενα

ΟΡΙΣΜΟΙ

ΕΝΟΤΗΤΑ 01

Το έργο Right After Care

- 14 Το έργο right after care
- 16 Οδηγός εκπαίδευσης εκπαιδευτών

ΕΝΟΤΗΤΑ 02

Τα δικαιώματα του παιδιού και η παιδική προστασία

- 20 Ενηλικότητα, ανηλικότητα και τα δικαιώματα του παιδιού
- 41 Εναλλακτική φροντίδα αντί της οικογενειακής φροντίδας
- 49 Η παιδική προστασία στην Ελλάδα
- 58 Παιδική προστασία και η ανάπτυξη του παιδιού
- 66 Η ενήλικη ζωή των νέων που εξέρχονται από δομές παιδικής προστασίας
- 75 Η περίπτωση των ανήλικων παραβατών
- 85 Η περίπτωση των ασυνόδευτων παιδιών

ΕΝΟΤΗΤΑ 03

Οι δεξιότητες ζωής και οι δεξιότητες του 21ου αιώνα

- 92 Δεξιότητες ζωής
- 96 Οι δεξιότητες του 21ου αιώνα

ΕΝΟΤΗΤΑ 04

Το εκπαιδευτικό υλικό του έργου

- 106** Το εκπαιδευτικό υλικό του έργου
- 114** Τα σχέδια Ζωής

ΕΝΟΤΗΤΑ 05

Αρχές βιωματικής Μάθησης

- 122** Αρχές Βιωματικής Μάθησης
 - 129** Η συμμετοχή των παιδιών
 - 142** Οι δεξιότητες των εκπαιδευτών
-

1.ΟΡΙΣΜΟΙ:

- Αποϊδρυματοποίηση** η μετάβαση απο την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα σε επίπεδο τοπικής κιονότητας. Αφορά παιδιά, ηλικιωμένους νέους, ανθρώπους με αναπηρία και ασυνόδευτα παιδιά
- Ασυνόδευτα Παιδιά** είναι τα παιδιά που φτάνουν στη χώρα και ζητούν άσυλο, κάτω της ηλικίας των 18 ετών τα οποία δεν συνοδεύονται από τους γονείς τους, από επίτροπο ή από άλλο ενήλικο που σύμφωνα με το νόμο ή το έθιμο είναι υπεύθυνοι για την επιμέλεια τους και αιτούνται να υπαχθούν στο καθεστώς του πρόσφυγα στη χώρα ασύλου.
- Δεξιότητες Ζωής** είναι οι δεξιότητες που χρησιμοποιούνται για να διαχειριζόμαστε αποτελεσματικά προβλήματα και ζητήματα της καθημερινότητας.
- Παιδί** Κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των 18 ετών, εκτός αν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (άρθρο 1, Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού).
- Κοινωνικές Δεξιότητες** είναι οι διαπροσωπικές δεξιότητες που είναι αναγκαίες για την αποτελεσματική κι επιτυχημένη επικοινωνία και κοινωνική αλληλεπίδραση. Σε αυτές υπάγονται δεξιότητες όπως η συμμετοχή σε δραστηριότητες, ο σεβασμός στον άλλο, η ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και διαχείρισης συγκρούσεων, η ομαδικότητα, ο διάλογος, η υποστήριξη της προσωπικής άποψης και η ενεργητική ακρόαση.

Παιδική Προστασία

είναι η προστασία του παιδιού από τη βία, την κακοποίηση, την παραμέληση, την εγκατάλειψη και την εκμετάλλευση, σε κάθε πεδίο ζωής (εντός και εκτός οικογένειας) μέσω ενός εθνικού συστήματος, με έμφαση στην πρόληψη, την υποστήριξη και την αποκατάσταση, το οποίο λειτουργεί στη βάση της νομοθεσίας, πολιτικών, κανονισμών, υπηρεσιών και πρακτικών, υπό την οπτική των Δικαιωμάτων του Παιδιού, όπως αυτά κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) και τα λοιπά συναφή διεθνή νομικά κείμενα κυρωμένα από την Ελλάδα.

Σχέδια Ζωής

είναι τα ατομικά σχέδια μετάβασης προς την αυτόνομη ζωή των νέων που αποχωρούν από τις δομές παιδικής προστασίας και περιλαμβάνουν τα βήματα προς την επίτευξη των στόχων του κάθε νέου, όπως τους έχει ορίσει ο ίδιος.

ENOTHIA

TO EPFO RIGHT AFTER CARE

TO ΕΠΙΟ RIGHT AFTER CARE

Το έργο “Right After Care: Capacity Building and Training for Professionals in Alternative Care in Greece” [Αμέσως Μετά: Ανάπτυξη Δεξιοτήτων και Εκπαίδευση των Επαγγελματιών της Εναλλακτικής φροντίδας στην Ελλάδα] επικεντρώνει τη δράση του στην υποστήριξη των νέων παιδιών που διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας κατά τα πρώτα τους βήματα προς την ενήλικη ζωή. Το έργο στοχεύει στον εφοδιασμό των παιδιών αυτών με όλες τις δεξιότητες που χρειάζονται όταν αποχωρήσουν από τη δομή παιδικής προστασίας, όταν θα κληθούν να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα του βιοπορισμού τους, της αυτόνομης διαβίωσης τους, της απασχόλησης και της εκπαίδευσης τους.

Το συντονισμό του έργου έχει αναλάβει η ΑΡΣΙΣ Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων και συμμετέχουν σε αυτό ως εταίροι το Athens Life-long Learning Institute, η Praxis και η CIVIS PLUS.

Το έργο υλοποιείται με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και συγκεκριμένα με χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια (2014 – 2020) [REC – Rights, Equality and Citizenship Programme]. Μέσα από αυτήν την πρόσκληση του Προγράμματος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει ότι σε όλη την Ευρώπη τα παιδιά που δε μεγαλώνουν στο περιβάλλον της οικογένειας – τα παιδιά δηλαδή που διαβιούν σε δομές και σε ιδρύματα παιδικής προστασίας – ενηλικιώνονται σε μια από τις πιο αποκλεισμένες κοινωνικές ομάδες. Παρόλο που η πορεία των παιδιών αυτών στις περισσότερες χώρες δεν καταγράφεται συστηματικά και παρόλο που δεν υπάρχουν σαφή και συγκεντρωτικά στοιχεία για την μελλοντική τους εξέλιξη, έρευνες και μελέτες καταδεικνύουν ότι μετά από μερικά χρόνια τα παιδιά αυτά ενηλικιώνονται και γίνονται άνθρωποι με πολύ χαμηλά προσόντα, άνεργοι, φτωχοί – και συχνά άστεγοι, ή/και φυλακισμένοι.

Το έργο, επικεντρώνει τη δράση του στην υποστήριξη των παιδιών που εξέρχονται από τις δομές παιδικής προστασίας - στα 18 τους έτη - και κατά τα πρώτα τους βήματα ως αυτόνομοι και ανεξάρτητοι ενήλικες μέσα από δύο (2) βασικές δράσεις:

[α]. Εργαστήρια Δεξιότητων Ζωής:

που αφορούν στην εκπαίδευση εξακοσίων (600) παιδιών που προετοιμάζονται για τη μετάβαση τους από τις δομές παιδικής προστασίας ή/και των νέων που ήδη κάνουν τα πρώτα τους βήματα ως ανεξάρτητοι ενήλικες, σε θέματα που άπτονται των Δεξιότητων Ζωής. Τα Εργαστήρια Δεξιότητων Ζωής θα υλοποιηθούν σε τμήματα των 10 περίπου ατόμων και θα έχουν διάρκεια 80 ώρες, έκαστο.

[β]. Σχέδια Ζωής:

αφορούν σε είκοσι πέντε (25) παιδιά που ετοιμάζονται να εξέλθουν από τις δομές παιδικής προστασίας. Πρόκειται για τα σχέδια μετάβασης προς την αυτόνομη ζωή τους, τα οποία καταρτίζονται με την υποστήριξη και την καθοδήγηση μεντόρων.

Η Μελέτη Ανάλυσης Εκπαιδευτικών Αναγκών, μία από τις βασικές δράσεις του έργου, η οποία πραγματοποιήθηκε κατά την έναρξή του, υπήρξε μια ερευνητική διαδικασία που διήρκησε για ένα περίπου έτος. Η μελέτη αυτή ανίχνευσε και αποτύπωσε τις φιλοδοξίες, τους προβληματισμούς, τις αγωνίες, τις ανάγκες και τις ελλείψεις σε γνώσεις και δεξιότητες των νέων που είτε διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας είτε έχουν μόλις εξέλθει από αυτές και κάνουν τα πρώτα τους βήματα ως ενήλικες. Η ερευνητική διαδικασία έδωσε τη δυνατότητα, μέσα από την υλοποίηση πλήθους συνεντεύξεων, ερωτηματολογίων και ομάδων εστίασης, να αντληθεί η πολύτιμη γνώση και εμπειρία των ίδιων των παιδιών και νέων, των επαγγελματιών του κλάδου και όλων των εμπλεκόμενων του χώρου της παιδικής προστασίας, στη χώρα μας. Τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης τροφοδότησαν τον παρόντα Οδηγό Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών και όλο το εκπαιδευτικό υλικό των Εργαστηρίων Δεξιότητων Ζωής.

Ο ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ

Ο Οδηγός αυτός φιλοδοξεί να υποστηρίξει και να διευκολύνει την απόκτηση των αναγκαίων γνώσεων και ικανοτήτων οι οποίες απαιτούνται για την εκπαιδευτική επάρκεια και την επιστημονική συγκρότηση των εκπαιδευτών των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής. Ο Οδηγός αυτός περιλαμβάνει οδηγίες για την οργάνωση και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων με βάση τις αρχές της βιωματικής μάθησης και τα βασικά χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των παιδιών και νέων που διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας.

Ο Οδηγός Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών απευθύνεται σε όλους τους εκπαιδευτές που θα αναλάβουν τη διεξαγωγή των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής στο πλαίσιο υλοποίησης του έργου Right After Care. Ο οδηγός αυτός απευθύνεται, όμως, και σε όλους εκείνους τους επαγγελματίες των δομών παιδικής προστασίας ή/και στους εμπλεκόμενους με το αντικείμενο της παιδικής προστασίας που επιθυμούν να ενσωματώσουν στη λειτουργία των δομών τους και στη καθημερινή συναλλαγή τους με τα παιδιά και τους νέους μεθόδους και τεχνικές για τη βελτίωση των δεξιοτήτων ζωής τους και μεθοδολογίες αποτελεσματικότερης προετοιμασίας για την ενήλικη ζωή.

Ο ρόλος των εκπαιδευτών είναι κομβικός για την επιτυχία του έργου Right After Care. Οι εκπαιδευτές των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής αναμένεται να προσδώσουν, από τη μια, στα παιδιά και στους νέους τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για την αποτελεσματικότερη διαχείριση μιας σειράς προβλημάτων και ζητημάτων της καθημερινότητας αλλά και να χτίσουν, από την άλλη, την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους ως προς τις ικανότητές τους να αντιμετωπίσουν με επάρκεια τις απαιτήσεις της ενήλικης ζωής. Οι εκπαιδευτές των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής είναι εκείνοι που θα εξοικειώσουν τα παιδιά και τους νέους με όλο το εύρος των θεμάτων που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν πριν ή και κατά τη διάρκεια της μετάβασής τους - θέματα ποικίλα και διαφορετικά όπως η στέγαση, η εργασία, η εκπαίδευση, η οικονομική διαχείριση, ο κοινωνικός περίγυρος, η ψυχική ευεξία και η εν γένει διεξαγωγή ενός ασφαλούς βίου.

Ο Οδηγός Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών έχει οργανωθεί σε τρεις (3) θεματικές ενότητες προκειμένου να διευκολύνεται η κατανόηση του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού.

Η πρώτη θεματική ενότητα εξοικειώνει τους εκπαιδευτές με το θεσμικό πλαίσιο της παιδικής προστασίας στην Ελλάδα και με την κατάσταση, τις ανάγκες και τις προοπτικές των παιδιών που διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας. Ειδική αναφορά γίνεται στα χαρακτηριστικά και στις ανάγκες των ασυνόδευτων ανηλίκων και των παιδιών που βρίσκονται εντός του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας.

Η δεύτερη θεματική ενότητα παρουσιάζει τους στόχους και τις δράσεις του έργου και εξοικειώνει τους εκπαιδευτές με τις έννοιες των δεξιοτήτων ζωής και των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα. Μέσα από αυτήν την ενότητα όλοι οι εκπαιδευτές του έργου Right After Care θα κατανοήσουν το όραμά του έργου για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης και πολυεπίπεδης εκπαιδευτικής μεθοδολογίας για την προετοιμασία των παιδιών και νέων που αναμένεται να μεταβούν από την παιδική προστασία και να αντιμετωπίσουν μόνοι τους τις απαιτήσεις και τις προκλήσεις της ενήλικης ζωής, εκπληρώνοντας παράλληλα τις δυνατότητες τους και τις φιλοδοξίες τους, με τρόπο αντίστοιχο με τα παιδιά που ενηλικιώνονται μέσα στο πλαίσιο μιας πιο τυπικής μορφής οικογένειας.

Η τρίτη θεματική ενότητα επικεντρώνεται στην απόκτηση των αναγκαίων γνώσεων και δεξιοτήτων εκ μέρους των εκπαιδευτών για την αποτελεσματικότερη διεξαγωγή των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής με βάση τις αρχές της βιωματικής μάθησης και της ανάγκης για ενεργή εμπλοκή των ίδιων των παιδιών και νέων στη διαδικασία της μάθησης.

Σας ευχόμαστε καλή μελέτη!

2

ΕΝΟΤΗΤΑ

**ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ**

ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΝΗΛΙΚΟΤΗΤΑ, ΑΝΗΛΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: εννοιολογικές διασαφηνίσεις

«Παιδί» είναι ο άνθρωπος από τη γέννηση του μέχρι και την ενηλικίωση του. Ο νόμος και το θεσμικό πλαίσιο, προτιμά την χρήση του όρου «ανήλικος», αντιπαραθέτοντάς τον σε αυτόν του «ενηλίκου». Ο όρος «παιδί», ωστόσο, έχει αποκτήσει και αυτός νομικό περιεχόμενο, ορίζοντας ένα ηλικιακό διάστημα που εκκινεί κατά την γέννηση και καταλήγει στην συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας. Σε αντίθεση με τα «παιδιά» και τους «ενηλίκους», η «εφηβεία» δεν προσδιορίζεται με την ίδια καθολικότητα και σαφήνεια. Η «εφηβεία», αποτελεί αναπτυξιακό στάδιο, ιστορικό και πολιτισμικό παράγωγο, κοινωνική πραγματικότητα, αλλά δεν έχει αυστηρά προσδιορισμένο θεσμικό περιεχόμενο. Η εφηβεία, σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Υγείας, ορίζεται ως «το διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα στην παιδική ηλικία και την ενηλικιότητα από την ηλικία των 10, έως και 19 ετών», διάστημα στο οποίο η ανάπτυξη και η βιολογική ωρίμανση, επηρεάζεται από την «ήβη». Στην πραγματικότητα, το βιολογικό φαινόμενο της ήβης, δεν ταυτίζεται στη διάρκεια του με αυτό που αντιλαμβανόμαστε ως εφηβεία. Η ανάπτυξη συνεχίζεται μέχρι και το 25ο έτος, αλλά και πάλι, ο αυστηρός προσδιορισμός της ως χρονικού διαστήματος είναι δύσκολος γιατί επηρεάζεται από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, αλλά κι από τις κυρίαρχες πολιτισμικές αντιλήψεις. Στο εξής, θα υιοθετήσουμε, ως λειτουργικό ορισμό, για την εφηβεία, το χρονικό διάστημα της ανθρώπινης ανάπτυξης, από το 10ο έως και το 18ο έτος της ηλικίας, αποδεχόμενοι συμβατικά, ότι είναι το χρονικό διάστημα κατά το οποίο συμπίπτουν η βιολογική, κοινωνική και πολιτισμική διάσταση της έννοιας της εφηβείας.

Επίσης, σε κάθε περίπτωση, είναι αυτό το χρονικό διάστημα κατά το οποίο εμφανίζονται, συγκεκριμένα θεσμικά και ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία έχουν γνωρίσει από τον 20ο αιώνα και μετά μια κάποια καθολική αποδοχή:

Η εφηβεία θεωρείται περίοδος μετάβασης στην ενήλικη ζωή.

Η εφηβεία θεωρείται περίοδος ιδιαίτερης ψυχοκοινωνικής ευαλωτότητας

Η εφηβεία θεωρείται περίοδος κρίσης η οποία εκθέτει σε κίνδυνο σύγκρουσης με κατεστημένες αξίες και θεσμικούς όρους

Η εφηβεία αποτελεί περίοδο που απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση από την οργανωμένη πολιτεία, τόσο ως προς την δικαιοπρακτική ικανότητα, ως και προς την ποινική αντιμετώπιση.

Η «εφηβεία» μια ιστορικά πρόσφατη έννοια

Πέρα από τον όποιο βιολογικό και αναπτυξιολογικό προσδιορισμό (το φαινόμενο της ήβης που οδηγεί στη γενετήσια ωρίμανση των θηλαστικών), η εφηβεία συνιστά μια πολιτισμική κατασκευή, σχετικά πρόσφατη: ουσιαστικά, η ανάδυση της ως ενδιάμεσης περιόδου ανάμεσα στην παιδική ηλικία και στην ενηλικότητα, χρονολογείται από τον 17ο και 18ο αιώνα και συμπίπτει χρονικά, με την περίοδο των ευρωπαϊκών επαναστάσεων, οι οποίες αποπειράθηκαν να προσδιορίσουν τους όρους διαμόρφωσης της ιδιότητας του πολίτη. Η ετοιμολογία της λέξης που συναντάμε στις λατινογενείς λέξεις, προέρχεται από τον λατινικό όρο «adulescens», ο οποίος περιέγραφε μια ηλικιακή περίοδο που εκτεινόταν, περίπου, από τα 17 έως και τα 30 έτη. Ο συγκεκριμένος όρος δεν είχε προσδιορισμένο θεσμικό και νομικό περιεχόμενο και αναφερόταν αποκλειστικά σε άρρενες. Η ιδιότητα του πολίτη είχε ήδη αποκτηθεί από τα 17 έτη, όπως και το δικαίωμα γάμου. Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, ο όρος θα εξαφανιστεί και η μόνη διάκριση θα είναι αυτή μεταξύ παιδιών και ενηλίκων, με όριο, περίπου το 13ο έτος.

Για τους ιστορικούς, η εφηβεία εφευρέθηκε ουσιαστικά τον 19ο αιώνα. Και υπάρχουν πολλοί λόγοι για αυτό.

Πρώτον, η ιατρική έρευνα της εποχής επικεντρώνεται στη μελέτη της ήβης ενώ τα πρώτα έργα παιδαγωγικής φιλοσοφίας έχουν πλέον ενταχθεί στα κυρίαρχα πολιτισμικά ρεύματα (π.χ. «Αιμίλιος», του Ζ.Ζ. Ρουσό).

Εικόνα 1. Οι ηλικίες του Ανθρώπου: Λαϊκή Λιθογραφία των τελών του 19ου

Υπάρχουν επίσης σαφείς πολιτικοί λόγοι. Πράγματι, από την επανάσταση του 1789 και κατά την διάρκεια του «επαναστατικού» ευρωπαϊκού 19ου αιώνα, οι νέοι έχουν αναπτύξει πρακτικές και συνήθειες λαϊκής πολιτικής συμμετοχής. Με άλλα λόγια, κατεβαίνουν στο δρόμο. Η εφηβεία λοιπόν εμφανίζεται στην πολιτική σκηνή ως μια ιδιαίτερη κατηγορία βίαιης συμπεριφοράς, ενώ οι έφηβοι αντιμετωπίζονται ως ιδιότυπα «επικίνδυνη» ομάδα. Ο έφηβος εκείνη την εποχή ορίζεται αρχικά ως αγόρι και αστός ο οποίος διεκδικεί την πολιτική συμμετοχή του και σαφώς λιγότερο ως προλετάριος και κορίτσι, πληθυσμιακές κατηγορίες που συνεχίζουν να μεταβαίνουν απευθείας από την παιδική ηλικία στην ενηλικότητα, χωρίς ενδιάμεση εφηβεία, μέσα από τον κόσμο της εργασίας ή τον θεσμό του γάμου.

Ουσιαστικά, θα πρέπει να περιμένουμε τα τέλη του 19ου αιώνα και την γενίκευση των δημόσιων εκπαιδευτικών συστημάτων, προκειμένου να διαμορφωθεί και να αναγνωρισθεί η ενδιάμεση εφηβική ηλικία.

Ωστόσο, η «επαναστατική» καταγωγή της εφηβείας, θα μας αφήσει μια ιδιαίτερα προβληματική κληρονομιά, η οποία θα επηρεάσει το σύνολο των θεσμικών πλαισίων «διαχείρισης» και προστασίας των εφήβων στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Είναι η εξίσωση:

“Εφηβική ηλικία = εφηβεία + επίβλεψη + κρίση”

Στο εξής, και μέχρι σήμερα, η εφηβική ηλικία θα αντιμετωπίζεται θεσμικά ως περίοδος κρίσης που απαιτεί θεσμική πλαισίωση και χαλιναγώγηση, παρά ως ειδικότερη διάσταση της παιδικής ηλικίας, η οποία αποτελεί αντικείμενο προστασίας.

ΕΦΗΒΕΙΑ: αναπτυξιολογική διάσταση

Η περίοδος της ήβης φυσικά και καταλαμβάνει ένα σημαντικό μέρος της εφηβείας και σηματοδοτεί την αρχή της. Πράγματι, οι μετασχηματισμοί του σώματος στην εφηβεία συνοδεύονται από, αλλά και προκαλούν ψυχικούς μετασχηματισμούς. Επίσης, συμβάλλουν στην οικοδόμηση της ταυτότητας των εφήβων, ιδίως της ταυτότητας των κοινωνικών φύλων, η οποία κατασκευάζεται με την πάροδο του χρόνου, σε αντίθεση με την αυστηρά βιολογική σεξουαλική ταυτότητα. Η εμφάνιση της πρώτης εμμηνόρροιας στα κορίτσια, και πρώτες εκσπερματίσεις σε αγόρια, σημαίνουν πραγματικά την έλευση της εφηβείας: περίπου στα 12 χρόνια για τα κορίτσια, 14 χρόνια για τα αγόρια.

Οι τροποποιήσεις του σώματος κατά την εφηβεία συχνά ομαδοποιούνται σε 3 κατηγορίες:

- αύξηση του σωματικού μεγέθους
- εξέλιξη των πρωτογενών σεξουαλικών χαρακτηριστικών (γεννητικά όργανα)
- ανάπτυξη δευτερογενών σεξουαλικών χαρακτηριστικών (φωνή, τρίχα, στήθος, μυϊκό σύστημα).

Ένας γρήγορα επιταχυνόμενος ρυθμός ανάπτυξης σηματοδοτεί την αρχή της εφηβείας. Αυτή η ανάπτυξη, επέρχεται νωρίτερα σήμερα σε σχέση με 50 χρόνια πριν, και συχνά παρουσιάζεται ήδη από τα 10 χρόνια για τα κορίτσια και 12 για τα αγόρια.

Επομένως, η αρχή της εφηβείας πυροδοτείται σαφώς από βιολογικές και ορμονικές διαδικασίες. Αντίθετα, το τέλος της εφηβείας εξαρτάται σίγουρα και μέχρι έναν βαθμό από βιολογικούς παράγοντες (σύμπτυξη των ωστικών χόνδρων), αλλά και από πλήθος ατομικών και κοινωνικών ψυχολογικών παραγόντων που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Δεν υπάρχει λοιπόν σαφές τέλος στην περίοδο της εφηβείας. Η διάρκειά της ποικίλλει ανάλογα με τα ερευνητικά πεδία και τις επιστημονικές πειθαρχίες: όπως ήδη αναφέραμε η φυσιολογία την εκτίνει μέχρι και στο 25ο έτος της ηλικίας.

Αν η εφηβεία είναι προφανώς πολιτιστικό φαινόμενο, οι ίδιες οι μεταμορφώσεις και οι μετασχηματισμοί ποικίλλουν ανάλογα με τον χρόνο, την περιοχή και τη χώρα. Στις δυτικές κοινωνίες μας, παρατηρείται συνεχής μείωση της ηλικίας της εφηβείας, επιτάχυνση της βιολογικής ανάπτυξης και αύξηση του σωματικού μεγέθους των εφήβων. Την ίδια στιγμή, παρατηρείται μια επέκταση των χρονικών ορίων της εφηβείας ως προς την ένταξη στη εργασία, την έγγαμη συμβίωση και τις καταναλωτικές συνήθειες.

Εξέλιξη της κοινωνικής συμπεριφοράς στην εφηβεία

Φυσικά, κάθε άτομο είναι διαφορετικό και δεν υπάρχει τυπικός έφηβος. Ωστόσο, συχνά υπάρχουν συγκεκριμένες περίοδοι ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης που μπορούν να διακριθούν στους εφήβους. Έτσι, διακρίνουμε τυπικά τρεις κύριες φάσεις:

Η φάση αντιπαράθεσης: συμβαίνει στο κορίτσι μεταξύ 12 και 13 ετών και στο αγόρι μεταξύ 12 και 15 ετών. Ξεκινά με μια περίοδο παλινδρόμησης στην οποία οι έφηβοι θα τείνουν να είναι απρόβλεπτοι και απρόβλεπτες, να αντιτίθενται στους κανόνες, να θέτουν υπό αμφισβήτηση όρους και συνθήκες που χαρακτήριζαν την παιδική ηλικία. Αυτή η τάση να διακριθεί από την παιδικότητα καθιστά δυνατή την οικοδόμηση μιας αντιπαραθετικής σχέσης. Τέλος, αυτή η περίοδος αντιστοιχεί σε μια περίοδο πρόσκτησης μεγαλύτερης αυτογνωσίας, όπου το παιδί επεξεργάζεται πιθανές ταυτίσεις με τους ενήλικους ή/και τους γονείς του.

Η λεγόμενη φάση «επιβεβαίωσης του εαυτού»: πραγματοποιείται στο κορίτσι μεταξύ 13 και 16 ετών και στο αγόρι μεταξύ 15 και 17 ετών. Αυτή είναι μια περίοδος διατύπωσης αξιώσεων, όπου τα “θέλω και δεν θέλω!” αντιστοιχούν σε απόπειρες διασφάλισης μεγαλύτερης ανεξαρτησίας και ελευθερίας. Αυτό συχνά προκαλεί διαγενεακή σύγκρουση και πολλοί έφηβοι τείνουν να αμφισβητούν το σύστημα αξιών που τους έχει διαβιβάσει.

Η φάση της ανεξαρτησίας: συμβαίνει στο κορίτσι μεταξύ 16 και 18 ετών, και στο αγόρι μεταξύ 18 και 20 ετών. Είναι συχνά μια περίοδος «παρακμής» των αντιλήψεων της πρώιμης εφηβείας, κατά την οποία θα επινοηθούν πιο σταθερά γνώρισμα, αντιλήψεις και χαρακτηριστικά, που θα συνεχίσουν να αποτελούν ζητήματα επεξεργασίας και στην ενηλικίωση. Ο/η έφηβος/η βρίσκει τη συναισθηματική του χειραφέτηση και οικοδομεί την οικονομική ανεξαρτησία του/της. Αποστασιοποιείται και αποδέχεται περισσότερο ή λιγότερο εύκολα να αποστασιοποιηθεί από τους γονείς ή/και το περιβάλλον φροντίδας και ανατροφής του. Αυτή η φάση της ένταξης διευκολύνεται από την πρόσβαση στην εργασία και τις συναισθηματικές σχέσεις, γεγονός που επιτρέπει τη σταδιακή οικοδόμηση συναισθηματικής και οικονομικής ασφάλειας. Από την άλλη πλευρά, εάν η ανεργία και η επισφάλεια επικρατήσουν, αυτό σαφώς και περιορίζει την είσοδο στην ενηλικίωση.

Η θεσμική διάσταση της ενηλικίωσης

Η ανάδυση της εφηβείας ως πολιτισμικού και κοινωνικού μετασχηματισμού, είχε συγκεκριμένες θεσμικές επιδράσεις στον νομικό πολιτισμό και στην οργάνωση του κράτους πρόνοιας. Η μείωση της πληθυσμιακής θνησιμότητας, οι αλλαγές στον τρόπο παραγωγής και κυρίως η σταδιακή κυριαρχία του τριτογενούς τομέα της οικονομίας (υπηρεσίες), διαμόρφωσε ένα πλαίσιο συνθηκών που απαιτούσε την εμπέδωση του κοινωνικού ελέγχου μιας σημαντικής πληθυσμιακής ηλικιακής τάξης, η οποία διέθετε όλο και περισσότερα δυναμικά ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά που την καθιστούσαν εγγύτερη στην ηλικιακή τάξη των ενηλίκων, χωρίς ωστόσο να δεσμεύεται από φορείς κοινωνικού ελέγχου.

Από την άλλη, η διασύνδεση της εφηβείας με την έννοια της βιολογικής ανάπτυξης και της εννοιολογικής της προέλευσής της από την θεσμικά προστατευμένη παιδική ηλικία, έθεταν την αναγκαιότητα της επέκτασης ενός προστατευτικού νομικού και θεσμικού περιβάλλοντος.

Αυτή η φαινομενικά αντιφατική σχέση μεταξύ ελέγχου και προστασίας, αποτελεί τον άξονα διαμόρφωσης των θεσμικών προνοιών και των δημόσιων πολιτικών γύρω από την εφηβεία και την νεότητα στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Με σημείο εκκίνησης τα πιο συγκεκριμένα και διακριτά πεδία της σταδιακής απόκτησης της δικαιοπρακτικής ικανότητας, καθώς και της διαφοροποιημένη ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων, οργανώνεται ένα πλέγμα ελέγχου και προστασίας των εφήβων και νέων, το οποίο τελεί σε άμεση διασύνδεση με το υπερεθνικό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού.

Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα «ικανός για δικαιοπραξία είναι καταρχήν ο ενήλικος, δηλαδή αυτός που συμπλήρωσε το 18ο έτος τη ηλικίας του». Ωστόσο, ο νομοθέτης αντιλαμβάνεται την αναπτυξιακή διάσταση της απόκτησης αυτής της ικανότητας. Έτσι:

«Απολύτως ανίκανος είναι ο ανήλικος που δεν έχει συμπληρώσει το 10ο έτος της ηλικίας του (νήπιο) και αυτός που βρίσκεται σε πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση. Ο συναλλαχθείς με απολύτως ανίκανο δεν προστατεύεται έστω και αν είναι καλόπιστος, έχει μόνο αξίωση για αδικαιολόγητο πλουτισμό.

Περιορισμένα ικανός για δικαιοπραξία είναι ο ανήλικος που έχει συμπληρώσει το 10ο έτος και όποιος βρίσκεται σε μερική στερητική δικαστική συμπαράσταση ή επικουρική δικαστική συμπαράσταση. Οι δικαιοπραξίες που καλύπτονται από την επικουρική συμπαράσταση είναι έγκυρες μόνο εάν προηγηθεί συναίνεση του δικαστικού συμπαραστάτη.

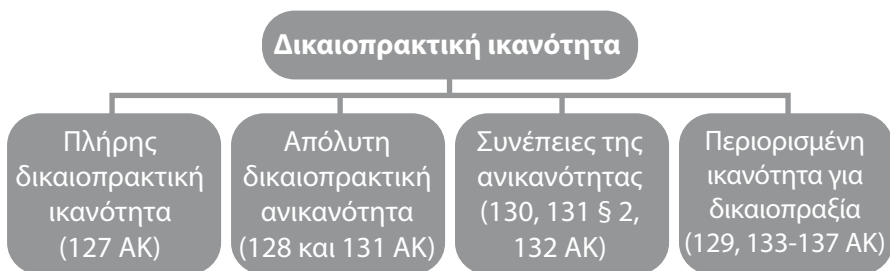
Η ικανότητα για δικαιοπραξία του ανηλίκου αυξάνει σταδιακά με την αύξηση της ηλικίας του οπότε:

Ο ανήλικος που συμπλήρωσε το 10ο έτος είναι ικανός για δικαιοπραξίες από τις οποίες απλώς και μόνο αποκτά έννομο όφελος, συνεπώς ο ανήλικος δεν πρέπει να αναλαμβάνει υποχρέωση ή να διαθέτει δικαίωμα, έτσι ο ανήλικος μπορεί να αποδεχτεί δωρεά, να του εκχωρήσουν

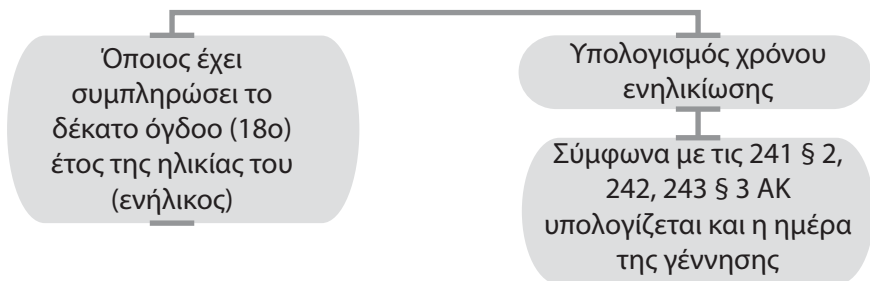
απαίτηση, δεν μπορεί όμως να συνάψει σύμβαση πώλησης, γιατί πρόκειται για αμφοτεροβαρή δικαιοπραξία από την οποία αποκτά ένα δικαίωμα μεν, βαρύνεται δε από μία υποχρέωση.

Ο ανήλικος που συμπλήρωσε το 14ο έτος είναι επιπλέον ικανός να διαθέτει ελεύθερα κάθε τι που κερδίζει από την προσωπική του εργασία πχ μισθούς, δώρα ή κάθε τι που του δόθηκε για να το χρησιμοποιεί ή να το διαθέτει ελεύθερα.

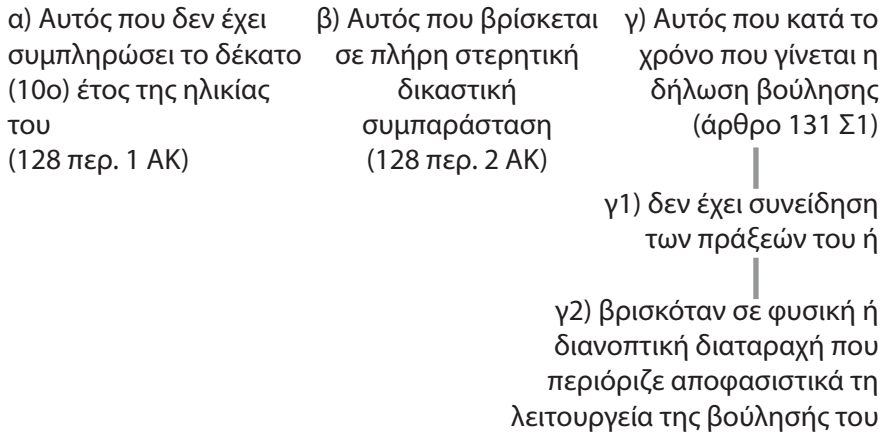
Ο ανήλικος που συμπλήρωσε το 15ο έτος είναι επιπλέον ικανός να συνάπτει με τη συναίνεση των γονέων του σύμβαση εργασίας ως εργαζόμενος. Η συναίνεση μπορεί να είναι γενική ή ειδική δηλαδή για συγκεκριμένο είδος εργασίας.»

1. Πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα (127 ΑΚ)

2. Απόλυτη δικαιοπρακτική ανικανότητα (128 και 131 ΑΚ)

Εικόνα 2. Σχηματική παράσταση της απόκτησης της Δικαιοπρακτικής Ικανότητας

Είναι λοιπόν σαφές ότι ο νόμος ελέγχει αλλά και προστατεύει τον ανήλικο στις συναλλαγές του, ακολουθώντας μια λογική κατεύθυνση σταδιακής αναγνώρισης της ικανότητας του, που κορυφώνεται στην ενηλικίωση.

Η ίδια λογική διακρίνει την ποινική αντιμετώπιση των παιδιών και των εφήβων, θεωρώντας τους ως πιθανούς «παραβάτες» που απαιτούν μέτρα διαπαιδαγώγησης ή θεραπείας και όχι «εγκληματίες» στους οποίους επιβάλλονται μέτρα ποινικού σωφρονισμού

Ανήλικοι ηλικίας μέχρι 8 ετών: Θεωρούνται ποινικά αδιάφοροι και ανίκανοι να τελέσουν αξιόποινες πράξεις συνακόλουθα, δεν έχουν απολύτως καμία ποινική ευθύνη και δεν υποβάλλονται σε ποινική μεταχείριση.

Ανήλικοι ηλικίας 8 έως 13 ετών: Η αξιόποινη πράξη που τελέστηκε από ανήλικο αυτής της ηλικίας δεν καταλογίζεται σε αυτόν. Τούτο σημαίνει, ότι κάθε ανήλικος αυτής της ηλικίας, ανεξαρτήτως άλλων χαρακτηριστικών (φύλλου, νοητικής ωριμότητας, θέλησης κλπ) δεν μπορεί να θεωρηθεί εγκληματίας με τη στενή έννοια του όρου, αφού η ποινή μπορεί να επιβληθεί μόνο εφόσον η εγκληματική συμπεριφορά

καταλογίζεται προσωπικά στον δράστη. Το παρόν ηλικιακό στάδιο αποτελεί λόγο άρσης του καταλογισμού. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα επιβολής σε αυτούς αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων.

Ανήλικοι ηλικίας 13 έως 18 ετών: Οι ανήλικοι σε αυτό το χρονικό στάδιο της ηλικίας τους φέρουν από το νόμο ποινική ευθύνη και το ηλικιακό κριτήριο δεν αίρει τον καταλογισμό αυτοδικαίως. Κριτήριο για την ικανότητα καταλογισμού αποτελεί η αξιολόγηση της ωριμότητας του από το Αρμόδιο Δικαστήριο Ανηλίκων, ενώ μετά και την ισχύ του Ν.3860/2010 η παρούσα κατηγορία διαχωρίζεται σε δύο περαιτέρω υποκατηγορίες. Ειδικότερα:

1

Ανήλικοι ηλικίας 13 έως 15 ετών, στους οποίους δεν δύνανται να επιβληθεί ποινικός σωφρονισμός αλλά επιτρέπεται μόνο η επιβολή αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων. Τον βαρύνοντα ρόλο διαδραματίζει μόνο η ηλικία λοιπόν και όχι η φύση της πράξης, ώστε ακόμη και αν πρόκειται για κακουργηματικού χαρακτήρα πράξη, ανήλικοι αυτής της κατηγορίας απαγορεύεται να υποβληθούν σε σωφρονισμό.

2

Ανήλικοι ηλικίας 15 έως 18 ετών οι οποίοι θεωρούνται ποινικά υπεύθυνοι και είναι εφικτό να τους επιβληθούν αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή ακόμα και περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων εφόσον συντρέχουν οι όροι επιβολής ποινικού σωφρονισμού και μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις ειδικά αιτιολογημένες.

Επιπλέον, τα αδικήματα που τελούνται από τους ανηλίκους έχουν, κατά πλάσμα δικαίου, πλημμεληματικό χαρακτήρα (νομοθετική πλημμελειοποίηση). Επομένως, οι αξιόποινες πράξεις κακουργηματικού χαρακτήρα, που τελούνται από ανηλίκους ανήκουν στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων.

Το σύγχρονο υπερεθνικό πλαίσιο προστασίας και η δικαιωματική προσέγγιση

Παρά τις παραπάνω προβλέψεις, σε επίπεδο ποινικού και αστικού δικαίου, το Ελληνικό Σύνταγμα, δεν συμπεριλαμβάνει εκτενή αναφορά στην

προστασία των εφήβων. Στο άρθρο 21 στην παράγραφο 1, προβλέπεται ότι: «Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους», ενώ στην παράγραφο 3, αναφέρεται ότι «το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων». Αν και υπάρχουν και άλλες έμμεσες αναφορές στα παιδιά και τους εφήβους (άρθρο 16, για την δημόσια εκπαίδευση), ο εθνικός συνταγματικός νομοθέτης δεν έκρινε αναγκαία την συγκεκριμένη αναφορά στην προστασία των εφήβων.

Αυτό το κενό ήρθε να καλύψει η κύρωση από την Ελλάδα, της Διεθνούς Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού με τον Νόμο 2101/1992. Με αυτή τη διάταξη, η παιδική ηλικία αποτελεί αντικείμενο απόλυτης και ειδικής προστασίας, με συγκεκριμένες προβλέψεις σε ό,τι αφορά την διασφάλιση θεμελιωδών και κοινωνικών δικαιωμάτων των ανθρώπων ηλικίας 0-18 ετών και άρα και των εφήβων. Η συγκεκριμένη εξέλιξη, πέρα από τις απτές νομοθετικές και θεσμικές της επιπτώσεις, συνέβαλε στην ενοποίηση του πλέγματος προστασίας των ανηλίκων σε μια ενιαία κατεύθυνση προστασίας, αποστασιοποιούμενη από την κληρονομιά του 19ου αιώνα, η οποία εστίαζε στον αυστηρό κοινωνικό έλεγχο μιας δυνητικά επικίνδυνης ηλικιακής τάξης. Επιπλέον, το περιεχόμενο και η δομή της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού, την καθιστούν εκ των πραγμάτων ένα εργαλείο συγκροτημένης παιδαγωγικής παρέμβασης στο σύνολο των θεσμικών πεδίων που άπτονται της παιδικής ηλικίας και, άρα, και της εφηβείας.

Επιπλέον, το περιεχόμενο και η δομή της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού, την καθιστούν εκ των πραγμάτων ένα εργαλείο συγκροτημένης παιδαγωγικής παρέμβασης στο σύνολο των θεσμικών πεδίων που άπτονται της παιδικής ηλικίας και, άρα, και της εφηβείας.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί ιστορικά το εργαλείο για τα ανθρώπινα δικαιώματα που χαίρει της μεγαλύτερης αποδοχής παγκοσμίως. Έχει επικυρωθεί από όλες τις χώρες του κόσμου εκτός από δύο – και, ως εκ τούτου, τοποθετεί μοναδικά τα παιδιά και τα δικαιώματά τους στο επίκεντρο της προσπάθειας για την καθολική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Περιλαμβάνει τρεις μεγάλες κατηγορίες δικαιωμάτων:

- Προστασία (από κάθε μορφής κακοποίηση, εκμετάλλευση, διάκριση, ρατσισμό, κ.λπ.)
- Παροχές (δικαίωμα στην εκπαίδευση, την υγεία, την πρόνοια, την ψυχαγωγία, κ.λπ.)
- Συμμετοχή (δικαίωμα στην έκφραση γνώμης, την πληροφόρηση, τον ελεύθερο χρόνο, κ.λπ.)

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού απαρτίζεται 54 άρθρα που ρυθμίζουν τις υποχρεώσεις των κρατών για την προστασία και την προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού.

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990. Στην Ελλάδα κυρώθηκε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992 με τον Ν.2101/92.

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού με λίγα και απλά λόγια (από τον Συνήγορο του Παιδιού)

1: Ορισμός

“Παιδιά” θεωρούνται όλα τα κορίτσια και τα αγόρια από 0 έως 18 ετών.

2: Απαγόρευση διακρίσεων

Όλα τα παιδιά είναι ίσα. Έχουν δικαίωμα να τα αντιμετωπίζουν χωρίς διακρίσεις λόγω της φυλής, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των απόψεων, της περιουσίας, της κατάστασης, των ιδιαίτερων αναγκών ή της εμφάνισής τους.

3: Το συμφέρον του παιδιού

Όταν οι μεγάλοι παίρνουν αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, πρέπει να υπολογίζουν πριν από όλα το συμφέρον των παιδιών. Η Πολιτεία πρέπει να προστατεύει και να φροντίζει τα παιδιά, αν οι γονείς τους δεν μπορούν να το κάνουν.

4: Μέτρα της Πολιτείας

Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εφαρμόζονται τα δικαιώματα των παιδιών.

5: Ρόλος γονέων και κηδεμόνων

Οι γονείς ή οι κηδεμόνες ενός παιδιού είναι υπεύθυνοι να το μεγαλώνουν έτσι ώστε να αναπτύσσονται οι ικανότητές του και να το βοηθούν να μάθει και να ασκεί τα δικαιώματά του.

6: Δικαίωμα στη ζωή

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη.

7: Όνομα και ιθαγένεια

Δικαίωμα κάθε παιδιού είναι να γράφεται στο ληξιαρχείο με τη γέννησή του και να έχει όνομα, επώνυμο και ιθαγένεια, δηλαδή να ανήκει σε μια χώρα.

8: Ταυτότητα

Η Πολιτεία πρέπει να βοηθά τα παιδιά να διατηρούν την ταυτότητα, την ιθαγένεια και τις οικογενειακές τους σχέσεις.

9: Ζωή και επικοινωνία με τους γονείς

Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να ζει μαζί με τους γονείς του, εκτός αν αυτοί ζουν χωριστά, αν δεν μπορούν να το φροντίσουν ή αν πρέπει να απομακρυνθεί από αυτούς για το καλό του. Όταν ζει μακριά από τους γονείς του, το παιδί έχει δικαίωμα να τους βλέπει και να επικοινωνεί μαζί τους, εκτός αν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του.

10: Οικογενειακή επανένωση

Αν ένα παιδί ζει σε διαφορετική χώρα από τους γονείς του, έχει δικαίωμα να ξανασμίξει μαζί τους και να μείνουν στο ίδιο μέρος.

11: Παράνομες μετακινήσεις στο εξωτερικό

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από κάθε παράνομη απομάκρυνσή τους από τη χώρα στην οποία ζουν.

12: Ελευθερία γνώμης

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους. Οι μεγάλοι πρέπει να ακούν και να παίρνουν σοβαρά υπόψη τους τη γνώμη των παιδιών για θέματα που τα αφορούν, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά τους.

13: Ελευθερία έκφρασης

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να αναζητούν, να μαθαίνουν και να μεταδίδουν πληροφορίες και ιδέες, και να εκφράζονται ελεύθερα, μέσα από τον γραπτό ή προφορικό λόγο, την τέχνη ή άλλους τρόπους, αρκεί να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων.

14: Ελευθερία σκέψης και θρησκείας

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να σκέφτονται ελεύθερα και να πιστεύουν σε μια θρησκεία.

15: Ελευθερία συνάντησης και ομαδικής συνεργασίας

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να συναντιόνται, να συνεργάζονται και να συμμετέχουν σε συγκεντρώσεις, αρκεί να μην παραβιάζουν τα δικαιώματα των άλλων.

16: Ιδιωτική ζωή

Κανείς δεν μπορεί να επεμβαίνει αυθαίρετα ή παράνομα στην ιδιωτική

ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία ενός παιδιού, ούτε να προσβάλλει την τιμή και την υπόληψή του.

17: Πληροφόρηση

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να μαθαίνουν τι συμβαίνει γύρω τους από τα μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ηλεκτρονικά μέσα). Η Πολιτεία πρέπει να ενθαρρύνει τα μέσα να διαδίδουν χρήσιμες πληροφορίες και να προστατεύουν τα παιδιά από ό,τι μπορεί να τα βλάψει.

18: Ευθύνες και υποστήριξη γονέων

Οι γονείς ή κηδεμόνες ενός παιδιού έχουν την ευθύνη της ανατροφής και της ανάπτυξής του. Η Πολιτεία πρέπει να τους βοηθά σε αυτή την αποστολή και να εξασφαλίζει τη δημιουργία υπηρεσιών φροντίδας για τα παιδιά.

19: Βία, παραμέληση, εκμετάλλευση

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από κάθε μορφή βίας, προσβολής, παραμέλησης, εγκατάλειψης, σωματικής, ψυχολογικής, πνευματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης, όσο βρίσκονται στην ευθύνη των γονιών ή των κηδεμόνων τους ή άλλων προσώπων στα οποία αυτοί τα έχουν εμπιστευθεί.

20: Εναλλακτική επιμέλεια

Όταν ένα παιδί δε ζει με την οικογένειά του ή αυτή δεν μπορεί να το φροντίσει, έχει δικαίωμα ειδικής προστασίας και βοήθειας, μέσα από θεσμούς όπως η υιοθεσία, η φιλοξενία σε ανάδοχη οικογένεια ή σε κατάλληλη στέγη / ίδρυμα.

21: Υιοθεσία

Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε μια υιοθεσία που γίνεται στην ίδια χώρα ή σε άλλη, να είναι σύμφωνη με το νόμο και να λαμβάνεται υπόψη πάνω απ' όλα το συμφέρον του παιδιού.

22: Παιδιά πρόσφυγες

Τα παιδιά πρόσφυγες, που έχουν φύγει μόνα ή συνοδευόμενα από τους δικούς τους από την πατρίδα τους επειδή εκεί κινδύνευαν, έχουν δικαίωμα ειδικής προστασίας και απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που έχουν και τα άλλα παιδιά.

23: Παιδιά με αναπηρίες

Τα παιδιά με σωματικές ή πνευματικές αναπηρίες έχουν δικαίωμα να ζουν σε συνθήκες που εγγυώνται την αξιοπρέπειά τους και ευνοούν την αυτονομία τους. Να απολαμβάνουν ειδική φροντίδα και να συμμετέχουν ισότιμα στην εκπαίδευση και την κοινωνική ζωή.

24: Υγεία και ιατρικές υπηρεσίες

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προληπτική φροντίδα της υγείας τους και όταν αρρωσταίνουν να χρησιμοποιούν τις απαραίτητες ιατρικές υπηρεσίες για τη θεραπεία τους.

25: Επανεξέταση αναδοχής

Όταν ένα παιδί τοποθετείται σε ένα ίδρυμα ή μια ανάδοχη οικογένεια, η Πολιτεία πρέπει να παρακολουθεί και να ελέγχει αν το φροντίζουν σωστά και αν απολαμβάνει όλα τα δικαιώματά του.

26: Κοινωνική πρόνοια

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν την κατάλληλη κοινωνική φροντίδα και ασφάλιση.

27: Ανάπτυξη και επίπεδο ζωής

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής: να έχουν φαγητό, ρούχα και να ζουν σε ένα ασφαλές σπίτι, ώστε να έχουν ομαλή σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη. Αν οι γονείς τους δεν μπορούν να τους τα προσφέρουν, η Πολιτεία πρέπει να τους βοηθάει.

28: Εκπαίδευση

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να πηγαίνουν στο σχολείο και να έχουν ίσες ευκαιρίες σε αυτό.

Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει μέτρα ώστε τα παιδιά να γράφονται και να μη διακόπτουν το σχολείο. Τα μέτρα για τη σχολική πειθαρχία πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των μαθητών.

29: Σκοποί εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση πρέπει να βοηθάει τα παιδιά να αναπτύσσουν τις ικανότητες και την προσωπικότητά τους και να μαθαίνουν να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τους διαφορετικούς πολιτισμούς και το φυσικό περιβάλλον.

30: Μειονότητες

Τα παιδιά που ανήκουν σε εθνικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές μειονότητες, έχουν δικαίωμα να έχουν τη δική τους πολιτιστική ζωή, να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους και να ασκούν τη θρησκεία τους.

31: Ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να ξεκουράζονται, να έχουν ελεύθερο χρόνο, να παίζουν, να ψυχαγωγούνται και να ασχολούνται με πράγματα που τους ενδιαφέρουν.

32: Παιδική εργασία, οικονομική εκμετάλλευση

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από την οικονομική εκμετάλλευση και οποιαδήποτε επικίνδυνη εργασία μπορεί να βάλει σε κίνδυνο την εκπαίδευση, την υγεία ή την ανάπτυξή τους. Η Πολιτεία πρέπει να ρυθμίζει, σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις, τα κατώτατα όρια ηλικίας, τα ωράρια και τις συνθήκες εργασίας για ανηλίκους όπως και την επιβολή ποινών σε όσους τα παραβιάζουν.

33: Ναρκωτικά

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από την παράνομη χρήση ναρκωτικών ουσιών αλλά και να μη χρησιμοποιούνται στην παραγωγή και τη διακίνησή τους.

34: Σεξουαλική βία και εκμετάλλευση

Είναι υποχρέωση της Πολιτείας να προστατεύει τα παιδιά από κάθε μορφή σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης, όπως ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική δραστηριότητα, η πορνεία και η πορνογραφία.

35: Απαγωγή και εμπορία παιδιών

Τα κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εμποδίσουν τις απαγωγές, την πώληση και το δουλεμπόριο των παιδιών.

36: Άλλες μορφές εκμετάλλευσης

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από οποιαδήποτε άλλη μορφή εκμετάλλευσης που μπορεί να βλάπτει την ευημερία τους.

37: Βασανιστήρια και στέρηση ελευθερίας

Κανένα παιδί δεν πρέπει να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή άλλη

απάνθρωπη ή εξευτελιστική τιμωρία. Η θανατική ποινή και η ισόβια φυλάκιση απαγορεύεται να επιβάλλονται σε παιδιά. Η σύλληψη και κράτηση ανηλίκων πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να έχει την ελάχιστη δυνατή χρονική διάρκεια και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας τους.

38: Ένοπλες συρράξεις

Σε περίπτωση πολέμου, τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται. Απαγορεύεται να συμμετέχουν σε εχθροπραξίες παιδιά κάτω των 15 ετών.

39: Επανένταξη παιδιού-θύματος

Η Πολιτεία πρέπει να φροντίζει τα παιδιά που είναι θύματα παραμέλησης, κακομεταχείρισης, εκμετάλλευσης ή πολέμων για να ξεπερνούν τα τραύματά τους και να συμμετέχουν φυσιολογικά στην κοινωνική ζωή.

40: Δικαιοσύνη / ποινική μεταχείριση

Κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για μια παράνομη πράξη έχει δικαίωμα να το αντιμετωπίζουν με αξιοπρέπεια, ανθρωπισμό και σεβασμό στις ανάγκες του, να ενημερώνεται για την υπόθεσή του σε γλώσσα που καταλαβαίνει και να έχει νομική βοήθεια για να μπορεί να υπερασπίζεται τον εαυτό του.

41: Ευνοϊκότερες ρυθμίσεις

Αν οι νόμοι μιας χώρας προστατεύουν καλύτερα τα δικαιώματα των παιδιών από ό,τι αυτή η Σύμβαση, τότε πρέπει να εφαρμόζονται εκείνοι.

42: Γνωστοποίηση

Τα κράτη έχουν υποχρέωση να κάνουν γνωστά στους μεγάλους και στα παιδιά τις αρχές και το περιεχόμενο αυτής της Σύμβασης.

43-54: Εφαρμογή και έλεγχος

Μια ειδική Επιτροπή στον ΟΗΕ παρακολουθεί την εφαρμογή της Σύμβασης σε όλα τα κράτη που την έχουν υπογράψει. Οι κυβερνήσεις οφείλουν να στέλνουν εκθέσεις κάθε πέντε χρόνια και η Επιτροπή, αφού τις εξετάσει, τους στέλνει παρατηρήσεις και προτάσεις της.

Οι περίοδοι κρίσεων, κοινωνικών, οικονομικών, γεωπολιτικών, θέτουν συχνά σε δοκιμασία την καθολική αναγνώριση των δικαιωμάτων των ανηλίκων, δημιουργώντας την αίσθηση ενός συνόλου παραρτηματικών διατάξεων που δεν έχουν θεμελιώδη χαρακτήρα. Η πρόσφατη «προσφυγική κρίση», για παράδειγμα, αποτέλεσε και αποτελεί μια εξαιρετικά προβληματική περίοδο κατά την οποία πλήθος δικαιωμάτων (εκπαίδευση, υγεία, στέγαση, κλπ), αμφισβητήθηκαν από της ίδιες τις εθνικές κυβερνήσεις, οι οποίες έχουν δεσμευτεί για την απόλυτη προστασία τους.

Τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Ελλάδα

Ως προς την εφαρμογή της Σύμβασης, τα κράτη-μέλη του Ο.Η.Ε. υποχρεούνται να υποβάλλουν στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ εκθέσεις σχετικά με τα μέτρα που έχουν υιοθετήσει για την εφαρμογή των προβλέψεων της Σύμβασης (βλ. άρθρο 44). Ανεξάρτητες αρχές και ΜΚΟ μπορούν επίσης να υποβάλλουν παράλληλες/εναλλακτικές εκθέσεις με τις δικές τους διαπιστώσεις.

Η Επιτροπή μελετά τα κείμενα και μπορεί να καλέσει σε ακρόαση τους συντάκτες καθώς και να αποστείλει ερωτήματα προς διευκρίνιση στις κυβερνήσεις. Σε ειδική συνεδρία της, θέτει τελικά ερωτήματα προς την εθνική αντιπροσωπεία. Τέλος, εκδίδει τις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της και ζητά από τα κράτη-μέλη να εξασφαλίσουν ότι οι συστάσεις της θα εφαρμοστούν πλήρως και ότι θα είναι διαθέσιμες στο ευρύ κοινό.

Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ

Με βάση την Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ (2012), αναφέρεται πλήθος περιπτώσεων παραβίασης των δικαιωμάτων των παιδιών στην Ελλάδα:

Ως προς την αρχή της μη διάκρισης: Καταγράφηκαν περιπτώσεις διακριτικής μεταχείρισης παιδιών και παρεμπόδισης εγγραφής τους στο σχολείο, λόγω μη νόμιμης άδειας παραμονής στη χώρα, θρησκευτικών πεποιθήσεων, φυλετικής καταγωγής ή αναπηρίας. Επίσης, περιπτώσεις διακριτικής μεταχείρισης μαθητών Ρομά στο σχολείο, με λειτουργία σχολείων αποκλειστικά για μαθητές Ρομά ή πολύχρονη παραμονή τους σε τάξεις «υποδοχής».

Ως προς το δικαίωμα του παιδιού στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη: Πολλά παιδιά, ιδίως μειονοτικών ομάδων, διαβιώνουν σε συνθήκες σοβαρής στέρησης, σε καταυλισμούς ή ακραίες συνθήκες φτώχειας. Τα τελευταία χρόνια, οι ομάδες παιδιών που πλήττονται από τη φτώχεια έχουν διευρυνθεί. Επίσης, σοβαρές ελλείψεις καταγράφονται στα πλαίσια εναλλακτικής φροντίδας, ιδίως σε σχέση με τη φροντίδα παιδιών με αναπηρίες με ιδιαίτερες ιατρικές, θεραπευτικές και εκπαιδευτικές ανάγκες και παιδιών Ρομά, με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες.

Ως προς το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή: Διαπιστώνονται συχνά παραβιάσεις του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής ανηλίκων από τα ΜΜΕ. Συχνά μέσω των ΜΜΕ αποκαλύπτεται η ταυτότητα ανηλίκων που βρίσκονται σε δύσκολη κατάσταση, είναι θύτες ή θύματα εγκληματικών ενεργειών. Επίσης, δημοσιοποιούνται εικόνες ή πληροφορίες που αφορούν την προσωπική κατάσταση παιδιών που φιλοξενούνται σε ιδρύματα παιδικής προστασίας, με αποτέλεσμα να παραβιάζεται το απόρρητο της ιδιωτικής τους ζωής και να δυσχεραίνονται οι εκπαιδευτικές και κοινωνικές τους σχέσεις.

Ως προς την προστασία από βία και κακοποίηση: Μεταξύ άλλων ευρημάτων που αναφέρονται στις διαστάσεις των περιστατικών βίας και κακοποίησης των παιδιών, αναφέρεται ότι «Σημαντικό πρόβλημα παρατηρείται και με την παρατεταμένη παραμονή παιδιών θυμάτων σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης στα νοσοκομεία, όπου παραπέμπονται για διαγνωστικές εξετάσεις ή για επείγουσα φιλοξενία. Οι δυσκολίες σχετικά με την τοποθέτηση των παιδιών αυτών σε ιδρύματα παιδικής προστασίας αλλά και με την υλοποίηση του θεσμού της αναδοχής, ανεξάρτητα από την εισαγωγή τους σε Μονάδες Κοινωνικής Φροντίδας, έχει ως αποτέλεσμα πολλές φορές παιδιά να παραμένουν εκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, ακόμη και ορισμένων μηνών».

Ως προς την εναλλακτική φροντίδα: Πέρα από τις ελλείψεις σε δομές και κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό αναφέρεται ότι «Ο θεσμός της αναδοχής εφαρμόζεται σε πολύ μικρό βαθμό, κυρίως λόγω της έλλειψης κοινωνικών υπηρεσιών και συστήματος υποστήριξης της επιλογής, εκπαίδευσης, παρακολούθησης και υποστήριξης των αναδόχων γονέων, αλλά και της μη διάθεσης επαρκών σχετικών πόρων από την Πολιτεία.»

Ως προς την παιδική εργασία: Παρά τον σχετικά μικρό αριθμό καταγγελιών εκτιμάται ότι ο αριθμός των παρανόμως εργαζομένων παιδιών στη χώρα είναι εξαιρετικά μεγάλος. Το Υπουργείο Εργασίας αναφέρει ότι εκδίδονται ετησίως μόνο περί τα 1.500 βιβλιάρια εργασίας ανηλίκων (1.462 το 2010), ενώ η Εθνική Στατιστική Αρχή υπολογίζει τον αριθμό των εργαζομένων ηλικίας 15 ως 18 χρόνων σε 12.764 (Β' Τρίμηνο 2010). Λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη το γεγονός ότι, βάσει των στοιχείων για τη σχολική διαρροή, ετησίως περισσότεροι από 30.000 ανήλικοι μαθητές διακόπτουν το σχολείο και ότι, βάσει ερευνών πολλοί εξ αυτών επιδιώκουν την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, υπολογίζεται ότι οι παρανόμως εργαζόμενοι ανήλικοι στην Ελλάδα είναι πολλαπλάσιοι των επισήμων εκτιμήσεων.

Ως προς την υιοθεσία: Ο θεσμός της δημόσιας υιοθεσίας αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα καθυστερήσεων, με σοβαρές επιπτώσεις στα παιδιά που παραμένουν στα ιδρύματα για μεγάλο χρονικό διάστημα, αντί να εντάσσονται εγκαίρως σε θετές οικογένειες. Οι μονάδες κοινωνικής φροντίδας παιδιών με χρόνιες παθήσεις και αναπηρίες δεν υλοποιούν επαρκώς την αρμοδιότητά τους για προώθηση υιοθεσιών των παιδιών. Πολλές φορές η αναδοχή λειτουργεί ως προθάλαμος της υιοθεσίας και χωρίς να τηρούνται οι απαραίτητες εγγυήσεις προς το συμφέρον των παιδιών¹.

1 Ολόκληρη η έκθεση βρίσκεται στην ιστοσελίδα: <https://www.synigoros.gr/resources/docs/ek8esh-pros-thn-epitroph-dikaiwmatwn-toy-paidioy-toy-ohe.pdf>

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΑΝΤΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

Η προστασία του παιδιού αποτελεί ρητή συνταγματική επιταγή, θεωρείται μια από τις σημαντικότερες υποχρεώσεις της σύγχρονης κοινωνίας και συνιστά έναν από τους βασικότερους στόχους του κοινωνικού κράτους. Όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά, δηλαδή τα πρόσωπα 0-18 ετών, που ζουν στη χώρα χρειάζεται να λαμβάνουν διαρκώς υποστήριξη και βοήθεια για να μεγαλώνουν και να απολαμβάνουν απρόσκοπτα τα δικαιώματά τους, όπως αυτά κατοχυρώνονται από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν.2101/92). Τόσο το εθνικό δίκαιο, όσο και το δίκαιο της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτυπώνουν τη σπουδαιότητα των οικογενειακών σχέσεων για το παιδί, και τούτο περιλαμβάνει το δικαίωμα του παιδιού να μη στερηθεί την επαφή με τους γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του και τη λοιπή Ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία.

Το δικαίωμα του παιδιού να μεγαλώνει στην οικογένειά του παραμένει πρωταρχικό και όλες οι προσπάθειες πρέπει, πρωτίστως, να στηρίζουν και να ενδυναμώνουν την οικογένεια ώστε να φροντίζει επαρκώς το παιδί.² Η επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στην ανάγκη να παραμένει το παιδί με την οικογένειά του – όπως επιτάσσει ο σεβασμός για την ιδιωτική ζωή – και την ανάγκη να προστατεύεται από οποιαδήποτε βλάβη είναι δύσκολη. Όταν ένα παιδί απομακρύνεται από την οικογένειά του τοποθετείται είτε σε ανάδοχη είτε σε ιδρυματική φροντίδα.

Στην Ελλάδα σήμερα, περίπου 2.850 παιδιά βρίσκονται σε δομές κλειστής Παιδικής Προστασίας - δομές ιδιωτικές, θρησκευτικές και Δημόσιες³ - ενώ ο συνολικός εκτιμώμενος αριθμός ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα εκτιμάται στα 3.741 παιδιά. Για όλη την Ευρώπη ο αριθμός αυτός εκτιμάται στο ένα εκατομμύριο παιδιά⁴. Τα παιδιά αυτά αναμένεται να ενηλικιωθούν ως μια από τις πιο κοινωνικά αποκλεισμένες και περιθωριοποιημένες ομάδες της Ευρώπης.

2 Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα (2016).

3 Κέντρο Ερευνών Ρίζες, Opening Doors for Europe's Children (2015). Mapping Institutional and residential care for children in Greece. http://www.openingdoors.eu/wp-content/uploads/2015/09/Data_institutionalised_children_Greece.pdf

4 Lumos (2016). Η Ιδρυματοποίηση των Παιδιών στην Ελλάδα: Διαπιστώσεις και Συστάσεις της Lumos για Μεταρρύθμιση.

Το Ίδρυμα Παιδικής Προστασίας.

Ελλείπει ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας – και με βάση τις Κατευθυντήριες Γραμμές των Ηνωμένων Εθνών - το δίκτυο Eurochild προτείνει να ορίζονται τα ιδρύματα για παιδιά «ως (συχνά μεγάλες) στεγαστικές δομές που δεν έχουν χτιστεί με βάση τις ανάγκες του παιδιού ούτε προσεγγίζουν μια οικογενειακή κατάσταση, και παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά που είναι τυπικά της ιδρυματικής κουλτούρας (αποπροσωποποίηση, αυστηρή ρουτίνα, ομαδική μεταχείριση, κοινωνική απόσταση, εξάρτηση, έλλειψη λογοδοσίας κ.λπ.)».

Ο Συνήγορος του Παιδιού ορίζει ως «ίδρυμα παιδικής προστασίας» κάθε δομή προνοιακού χαρακτήρα που ανήκει σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, στις οποίες φιλοξενούνται παιδιά, δηλαδή πρόσωπα κάτω των 18 ετών, χωρίς την παρουσία των γονέων τους.

Τέλος στις Κοινές Κατευθυντήριες Γραμμές για τη Μετάβαση από την Ιδρυματική Φροντίδα σε Φροντίδα σε Επίπεδο Τοπικής Κοινότητας⁵ το ίδρυμα ορίζεται ως οποιαδήποτε μορφή στεγαστικών υπηρεσιών όπου:

- οι ένοικοι είναι απομονωμένοι από την ευρύτερη τοπική κοινότητα ή/και αναγκάζονται να ζουν μαζί
- οι ένοικοι δεν έχουν επαρκή έλεγχο της ζωής τους και των αποφάσεων που τους αφορούν, και
- οι απαιτήσεις του ίδιου του οργανισμού τείνουν να υπερέχουν έναντι των ατομικών αναγκών των ενοίκων.

Τα Δικαιώματα των Παιδιών που Ζουν σε Εναλλακτική Φροντίδα

Τα παιδιά και οι νέοι που ζουν σε εναλλακτική φροντίδα έχουν τα ίδια δικαιώματα με τα παιδιά που μεγαλώνουν με τη βιολογική τους οικογένεια. Είναι ευθύνη των Κυβερνήσεων και των οργανώσεων να διασφαλίσουν ότι αυτά τα δικαιώματα προστατεύονται και είναι σεβαστά από όλους⁶. Είναι λοιπόν σημαντικό για όσους εργάζονται με/και για το παιδί να μπορούν να τα προασπίζουν τα δικαιώματα και τα προάγουν.

5 http://deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2013/04/Common-European-Guidelines_Greek-version_EDITED.pdf. Ευρωπαϊκή Ομάδα Εμπειρογνομώνων, Νοέμβριος 2012, σελ. 26

6 Συμβούλιο της Ευρώπης (2009). Παιδιά και Νέοι σε Φροντίδα: Ανακαλύψτε τα δικαιώματά σας. Μετάφραση: Κέντρο Ερευνών Ρίζες.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών εξέδωσε τις «Κατευθυντήριες γραμμές για τα παιδιά που βρίσκονται σε εναλλακτική φροντίδα» παρέχοντας σαφείς οδηγίες σε κυβερνήσεις και οργανισμούς με στόχο τη παρεχόμενη εναλλακτική φροντίδα σε φορείς και σε νέους.

Τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Εναλλακτική Φροντίδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Εγχειρίδιο Σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁷.

Το παρόν απόσπασμα προήλθε από το εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού που εκπονήθηκε από κοινού από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) και το Συμβούλιο της Ευρώπης, σε συνεργασία με την Γραμματεία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Εναλλακτική φροντίδα: γενικές αρχές

Κύρια σημεία

- Η εναλλακτική φροντίδα είναι προσωρινό ασφαλιστικό μέτρο.
- Το διεθνές δίκαιο προβλέπει ότι η οικογενειακού τύπου φροντίδα πρέπει να προτιμάται έναντι της ιδρυματικής φροντίδας
- Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να ενημερώνονται και να εκφράζουν τις απόψεις τους αναφορικά με την τοποθέτησή τους σε ιδρυματική φροντίδα.

Από τη συνδυαστική θεώρηση *του δικαίου της ΕΕ, του δικαίου του ΣτΕ και του διεθνές δικαίου*, προκύπτουν έξι γενικές αρχές για την εναλλακτική φροντίδα.

Πρώτον, η εναλλακτική φροντίδα είναι ένα ασφαλιστικό μέτρο που διασφαλίζει την προσωρινή ασφάλεια των παιδιών και διευκολύνει την επιστροφή των παιδιών στις οικογένειές τους όταν είναι δυνατό.⁸ Ιδανικά,

7 Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Εγχειρίδιο Σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

8 ΗΕ, Γενική Συνέλευση, Κατευθυντήριες γραμμές για την εναλλακτική φροντίδα

λοιπόν, αποτελεί μια προσωρινή λύση. Ενίοτε είναι ένα ασφαλιστικό μέτρο που λαμβάνεται εν αναμονή της επανένωσης των οικογενειών, όπως για παράδειγμα της επανένωσης των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από τις οικογένειές τους παιδιών μεταναστών με τις οικογένειές τους.⁹ Άλλοτε, πάλι, είναι ένα ασφαλιστικό μέτρο εν αναμονή εξελίξεων στην οικογενειακή ζωή, όπως για παράδειγμα της βελτίωσης της υγείας ενός γονέα ή της παροχής υποστήριξης στους γονείς.

Δεύτερον, το διεθνές δίκαιο ορίζει ότι η φροντίδα οικογενειακού τύπου (όπως η αναδοχή) είναι η βέλτιστη μορφή εναλλακτικής φροντίδας για την εξασφάλιση της προστασίας και της ανάπτυξης του παιδιού. Τούτο επιβεβαιώνεται και από τις Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (CRPD), των οποίων η ΕΕ αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος.¹⁰ Στη CRPD ορίζεται ρητά ότι «τα Κράτη Μέρη αναλαμβάνουν, όπου η οικογένεια αδυνατεί να φροντίσει για το παιδί με αναπηρία, να παρέχουν με κάθε μέσο εναλλακτική φροντίδα εντός της ευρύτερης οικογένειας και, όπου δεν είναι δυνατόν να συμβεί αυτό, εντός της κοινότητας και πάλι σε οικογενειακό σχηματισμό¹¹». Η μη οικογενειακού τύπου φροντίδα (π.χ. ιδρυματική φροντίδα) πρέπει να περιορίζεται σε περιπτώσεις που το «συγκεκριμένο περιβάλλον είναι

των παιδιών, A/RES/64/142, 24 Φεβρουαρίου 2010, παρ. 48-51. Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2013), Γενική Παρατήρηση αριθ. 14 (2013) για το δικαίωμα του παιδιού να δίνεται πρωταρχική σημασία στο υπέρτατο συμφέρον του (Άρθρο 3 παράγραφος 1), έγγραφο HE CRC/C/GC/14, 29 Μαΐου 2013, παρ. 58-70.

9 ΗΕ, Γενική Συνέλευση, Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 20 Νοεμβρίου 1989, άρθρο 22. ΗΕ, Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2005), Μεταχείριση ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, έγγραφο HE CRC/GC/2005/6, 1 Σεπτεμβρίου 2005, παρ. 81-83.

10 ΗΕ, Γενική Συνέλευση, Κατευθυντήριες γραμμές για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών, A/RES/64/142, 24 Φεβρουαρίου 2010, παρ. 20-22. ΗΕ, Επιτροπή για τα Δικαιώματα Παιδιού (2006), Γενική Παρατήρηση αριθ. 7 (2005): Εφαρμογή των Δικαιωμάτων των Παιδιών κατά τη Νηπιακή Ηλικία, έγγραφο HE CRC/C/GC/7/Rev.136 (b), 20 Σεπτεμβρίου 2006, παρ. 18. ΗΕ, Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (CRPD), 13 Δεκεμβρίου 2006, Άρθρο 23 παράγραφος 5 (βλ. επίσης Άρθρο 7).

11 ΗΕ, Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (CRPD), 13 Δεκεμβρίου 2006, άρθρο 23 παράγραφος 5

πρόσφορο, αναγκαίο και εποικοδομητικό για το εκάστοτε παιδί και για το βέλτιστο συμφέρον του»¹².

Τρίτον, το δικαίωμα του παιδιού σε επίτροπο ή αντιπρόσωπο είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση των ευρύτερων δικαιωμάτων του¹³. Μολονότι το δίκαιο της ΕΕ δεν προβλέπει ρητή γενική υποχρέωση για το διορισμό επιτρόπου για παιδιά χωρίς γονική μέριμνα, τουλάχιστον επτά οδηγίες της ΕΕ υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να διορίζουν επίτροπο για παιδιά σε διάφορες περιστάσεις, κάποιες από τις οποίες αφορούν άμεσα τα παιδιά χωρίς γονική μέριμνα¹⁴. Το εν λόγω σώμα νομολογίας συμπληρώνεται από τις Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την Εναλλακτική Φροντίδα των Παιδιών (διατάξεις που αφορούν γενικώς τα παιδιά χωρίς γονική μέριμνα), τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (διατάξεις που αφορούν ειδικώς τα ασυνόδευτα παιδιά) και τη Σύμβαση του ΣΤΕ για τη Δράση κατά της Εμπορίας ανθρώπων¹⁵. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων ο νόμιμος επίτροπος έχει εντολή να προασπίζεται το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, να διασφαλίζει τη γενικότερη ευημερία του και να αναπληρώνει την περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητά του (ενίοτε δε να ασκεί και τη νόμιμη εκπροσώπησή του).¹⁶

12 ΗΕ, Γενική Συνέλευση, Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/142, παρ. 21.

13 FRA (2014b), Θύματα εγκληματικών πράξεων στην ΕΕ: η έκταση και η φύση της υποστήριξης των θυμάτων, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

14 Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Εγχειρίδιο Σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

15 ΗΕ, Γενική Συνέλευση (2010), Κατευθυντήριες γραμμές για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/142, παρ. 100-103, ΗΕ, Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενική Παρατήρηση αριθ. 6 (2005), Μεταχείριση ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, έγγραφο ΗΕ CRC/GC/2005/6, 1 Σεπτεμβρίου 2005, παρ. 33038. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, CETS αριθ. 197, 2005, 15 Μαΐου 2005, Άρθρο 10 παράγραφος 4.

16 FRA (2014b), Θύματα εγκληματικών πράξεων στην ΕΕ: η έκταση και η φύση της υποστήριξης των θυμάτων, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

Τέταρτον, στο Άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προβλέπεται εμμέσως η νομική υποχρέωση για τη λήψη θετικών μέτρων με τα οποία θα διασφαλίζεται ότι οι αποφάσεις για την τοποθέτηση του παιδιού λαμβάνονται με γνώμονα το υπέρτατο συμφέρον¹⁷ και τις απόψεις του¹⁸. Στις Γενικές Παρατηρήσεις Αριθ. 5 και 14 της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹⁹ καθώς και στις Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την Εναλλακτική Φροντίδα των Παιδιών δίνεται έμφαση στην ανάγκη να διασφαλίζεται το δικαίωμα του παιδιού να πληροφορείται, μεταξύ άλλων, τα δικαιώματα και τις επιλογές του, καθώς και το δικαίωμα του παιδιού «να ζητείται και να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η γνώμη του ανάλογα με την ανάπτυξη των ικανοτήτων του»²⁰.

Πέμπτον, τα ευρύτερα δικαιώματα των παιδιών που απορρέουν από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, της ΕΣΔΑ και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού ισχύουν και στις περιπτώσεις εναλλακτικής φροντίδας (αναδοχής ή ιδρυματικής φροντίδας). Τούτο περιλαμβάνει τα ατομικά και πολιτικά τους δικαιώματα (π.χ. τα δικαιώματά τους στην ιδιωτική ζωή, την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία θρησκευματος και την προστασία από κάθε μορφή βίας) και τα κοινωνικοοικονομικά δικαιώματά τους (όπως, μεταξύ άλλων, τα δικαιώματά τους στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη και τη συμμετοχή στον πολιτιστικό βίο)²¹.

17 ΗΕ, Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2013), Γενική Παρατήρηση αριθμ. 14 (2013) για το δικαίωμα του παιδιού να δίνεται πρωταρχική σημασία στο υπέρτατο συμφέρον του (Άρθρο 3, παράγραφος 1), έγγραφο ΗΕ CRC/C/GC/1/4, 29 Μαΐου 2013.

18 ΗΕ, Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2009), Γενική Παρατήρηση αριθμ. 12 (2009), Το δικαίωμα της ακρόασης του παιδιού, έγγραφο ΗΕ CRC/C/GC/12, 20 Ιουλίου 2009, παρ. 97.

19 ΗΕ, Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενική Παρατήρηση αριθμ. 15, παρ. 15 στοιχείο ζ), 29 Μαΐου 2013. Γενική Παρατήρηση αριθ. 5, παρ. 24, 27 Νοεμβρίου 2003

20 ΗΕ, Γενική Συνέλευση (2010), Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/142, παρ. 6.

21 Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, άρθρα 3-4, 7, 10-11, 14 και 24. ΕΣΔΑ, ιδίως Άρθρο 8 και Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Άρθρα 13-14, 16, 19, 28, 29, 24, 31 και 37. ΗΕ, Γενική Συνέλευση (2010), Κατευθυντήριες γραμμές για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών, 24

Τέλος, το Άρθρο 4 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού υποχρεώνει τα κράτη να παίρνουν «όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία» για την εφαρμογή της σύμβασης. Τούτο ισχύει εξίσου και στην περίπτωση της εναλλακτικής φροντίδας. Αλλά και το Άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ) του αναθεωρημένου Κοινωνικού Χάρτη (ΕΚΧ) υποχρεώνει τα κράτη να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα και αναγκαία μέτρα που έχουν σχεδιαστεί για την παροχή προστασίας και ειδικής βοήθειας σε παιδιά και νέους που έχουν στερηθεί προσωρινά ή μόνιμα τη στήριξη της οικογένειάς τους.

Στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι στις αποφάσεις τοποθέτησης παιδιών σε εναλλακτική φροντίδα τυγχάνει εφαρμογής ο Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙα. [...] Ο Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙα ενσωματώνει τα δικαιώματα των παιδιών στην προσέγγιση που υιοθετεί, υπογραμμίζοντας ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, μεταξύ άλλων, η ισότητα όλων των παιδιών, το ύψιστο συμφέρον του παιδιού και το δικαίωμα ακρόασης²².

[...]

Στο πλαίσιο του δικαίου του ΣτΕ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) αναγνωρίζει ότι η οικογένεια είναι το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και ευημερία των παιδιών. Ωστόσο, όταν η οικογένεια δεν είναι σε θέση να παράσχει στο παιδί την απαιτούμενη φροντίδα και προστασία, ενδεχομένως επιβάλλεται η μετακίνησή του σε περιβάλλον εναλλακτικής φροντίδας. Η μετακίνηση αυτή αποτελεί παρέμβαση σε σχέση με το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής. Το ΕΔΔΑ έχει επισημάνει επίσης ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η τοποθέτηση ενός παιδιού σε εναλλακτική φροντίδα πρέπει να αποτελεί προσωρινό μέτρο και ότι το παιδί πρέπει εντέλει να επανενώνεται με την οικογένειά του προς εκπλήρωση του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ²³.

Φεβρουαρίου 2010, Α/RES/64/142, δεύτερο 2.

22 Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας.

23 ΕΔΔΑ, ΚΑ.Α. κατά Φινλανδίας, Αριθ. 27751/95, 14 Ιανουαρίου 2003. Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε την προσέγγιση αυτή στη Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε

Μολονότι το ΕΔΔΑ δεν επιβάλλει συγκεκριμένη υποχρέωση στα κράτη να παρέχουν στα παιδιά φροντίδα και προστασία, το Άρθρο 17 του ΕΚΧ ορίζει ότι τα κράτη οφείλουν «να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα και αναγκαία μέτρα που έχουν σχεδιαστεί για την παροχή προστασίας και ειδικής βοήθειας σε παιδιά και νέους που έχουν στερηθεί προσωρινά ή μόνιμα τη στήριξη της οικογένειάς τους»²⁴.

Τοποθέτηση παιδιών σε εναλλακτική φροντίδα

Κύρια σημεία

- Στο πλαίσιο του δικαίου του ΣτΕ²⁵, η τοποθέτηση ενός παιδιού σε εναλλακτική φροντίδα πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο, να εξυπηρετεί νόμιμους σκοπούς και να αποτελεί αναγκαίο μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία. Η αρμόδια αρχή οφείλει να προβάλλει λυσιτελή και επαρκή αιτιολογία.
- Βάσει του δικαίου του ΣτΕ, κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης πρέπει να τηρούνται ορισμένες δικονομικές εγγυήσεις.

Στο πλαίσιο του δικαίου του ΣτΕ, η τοποθέτηση ενός παιδιού σε εναλλακτική φροντίδα είναι συμβατή με το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ μόνο εάν προβλέπεται από τον νόμο, εξυπηρετεί νόμιμους σκοπούς (όπως η προστασία του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού) και θεωρείται αναγκαίο μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία. Προϋπόθεση για να πληρείται το τελευταίο κριτήριο είναι να προβάλλει το δικαστήριο αιτιολογία που να είναι τόσο λυσιτελής όσο και επαρκής προς υποστήριξη των μέσων που χρησιμοποιούνται για τον επιδιωκόμενο σκοπό.

[...]

Ακόμη και μετά την τοποθέτησή τους σε εναλλακτική φροντίδα, τα ιδρύματα παιδικής προστασίας, την οποία εξέδωσε στις 16 Μαρτίου 2005.

24 Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεωρημένος), Σειρά Συνθηκών Συμβουλίου της Ευρώπης CETS Αριθμ. 163, 1996, Άρθρο 17 παράγραφος 1 στοιχείο γ).

25 Η τοποθέτηση παιδιών σε εναλλακτική φροντίδα έχει υπάρξει αντικείμενο πολιτικού διαλόγου στους κόλπους του ΣτΕ επί σειρά ετών. Βλ. για παράδειγμα Απόφαση (77) 33 της Επιτροπής Υπουργών σχετικά με την τοποθέτηση παιδιών, η οποία εξεδόθη στις 3 Νοεμβρίου 1977.

παιδιά διατηρούν το δικαίωμα διατήρησης επαφής με τους γονείς τους. Το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται στην ΕΣΔΑ²⁶, καθώς το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η αμοιβαία επαφή μεταξύ γονέων και τέκνων αποτελεί θεμελιώδες συστατικό στοιχείο της οικογενειακής ζωής δυνάμει του Άρθρου 8. Δεδομένου ότι η τοποθέτηση σε εναλλακτική φροντίδα συνήθως αποτελεί προσωρινό μέτρο, η διατήρηση οικογενειακών σχέσεων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να διασφαλιστεί η επιτυχής επιστροφή του παιδιού στην οικογένειά του²⁷.

Η Παιδική Προστασία στην Ελλάδα

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού εναρμονίζει την Ελλάδα με τα διεθνή πρότυπα και προωθεί και διασφαλίζει την εφαρμογή των προβλέψεων της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, καλύπτοντας το θεσμικό έλλειμα που είχε επισημανθεί από την Επιτροπή Ηνωμένων Εθνών για τη μη ύπαρξη φορέα συντονισμού εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα δικαιώματα του παιδιού είναι η πρώτη ολοκληρωμένη πολυτομεακή και συντονισμένη προσπάθεια της Ελληνικής Διοίκησης και εκπονήθηκε από Διυπουργική Ομάδα Εργασίας, υπό τον συντονισμό της Γενικής Γραμματείας Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης και τη συνεισφορά των αρμόδιων Υπουργείων και φορέων, ΜΚΟ και παιδιών. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης εντάσσει μεταξύ των επτά αξόνων υψηλής προτεραιότητάς του την παιδική προστασία στην κοινότητα και την αποϊδρυματοποίηση.

Παράλληλα σχεδόν με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, συντάχθηκε το Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα, όπως προέκυψε από πρωτοβουλία του Συνηγόρου του Πολίτη / Συνηγόρου του Παιδιού και της Διεύθυνσης Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού.²⁸ Απώτερος σκοπός του

26 ΕΔΔΑ, Olsson κατά Σουηδίας (προσφυγή αριθ. 1), Αριθ. 10465/83, 24 Μαρτίου 1988.

27 ΕΔΔΑ, Eriksson κατά Σουηδίας, Αριθ. 11373/85, 22 Ιουνίου 1989.

28 Ως παιδική προστασία νοείται η προστασία παιδιού από τη βία, την κακοποίηση, την παραμέληση, την εγκατάλειψη και την εκμετάλλευση, σε κάθε πεδίο ζωής (εντός και εκτός οικογένειας) μέσω ενός εθνικού συστήματος, με έμφαση στην πρόληψη, την υποστήριξη και την αποκατάσταση, το οποίο πρέπει να λειτουργεί στη βάση της νομοθεσίας, πολιτικών, κανονισμών, υπηρεσιών

Κειμένου είναι η ανάπτυξη μιας εθνικής συμμαχίας για τη διεκδίκηση και προώθηση της καλύτερης δυνατής θεσμικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του παιδιού από την πολιτεία στον τομέα της παιδικής προστασίας.

Κάποια από τα βασικά σημεία του Κειμένου που αφορούν κυρίως στην απομάκρυνση των παιδιών από τις οικογένειές τους παρουσιάζονται παρακάτω:

Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα ²⁹

Όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά, δηλαδή τα πρόσωπα 0-18 ετών, που ζουν στη χώρα χρειάζεται να λαμβάνουν διαρκώς υποστήριξη και βοήθεια για να μεγαλώνουν και να απολαμβάνουν απρόσκοπτα τα δικαιώματά τους, όπως αυτά κατοχυρώνονται από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν.2101/92) και τη λοιπή νομοθεσία. Το δικαίωμα του παιδιού να μεγαλώνει στην οικογένειά του παραμένει πρωταρχικό και όλες οι προσπάθειες πρέπει, πρωτίστως, να στηρίζουν και να ενδυναμώνουν την οικογένεια ώστε να φροντίζει επαρκώς το παιδί.

[...]

7. Εγκατάλειψη και Προσωρινή Απομάκρυνση Παιδιού από την Οικογένειά του.

και πρακτικών, υπό την οπτική των Δικαιωμάτων του Παιδιού, όπως αυτά κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν.2101/92) και τα λοιπά συναφή διεθνή νομικά κείμενα κυρωμένα από την Ελλάδα.

29 Το Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα προέκυψε από πρωτοβουλία του Συνηγόρου του Πολίτη / Συνηγόρου του Παιδιού και της Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού. Προηγήθηκε διαδικασία ανοικτής διαβούλευσης, κατά την οποία δεκάδες επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο της παιδικής προστασίας συμμετείχαν με σχόλια και παρατηρήσεις επί του αρχικού προσχεδίου που συντάχθηκε από τους δύο παραπάνω φορείς. Στόχος της ανάρτησης του Κειμένου είναι να συνυπογραφεί από ένα ευρύ φάσμα δημοσίων και μη κυβερνητικών φορέων, καθώς και μελών της κοινωνίας των πολιτών. Απώτερος στόχος είναι η ανάπτυξη μιας εθνικής συμμαχίας για τη διεκδίκηση και προώθηση της καλύτερης δυνατής θεσμικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του παιδιού από την πολιτεία στον τομέα της παιδικής προστασίας.

Σε περιπτώσεις όπου ένα παιδί εγκαταλείπεται ή κρίνεται ότι πρέπει να απομακρυνθεί προσωρινά από το οικογενειακό του περιβάλλον, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα άμεσης προσωρινής ρύθμισης της επιμέλειάς του και τοποθέτησής του σε ανάδοχη οικογένεια ή σε ειδική δομή επείγουσας φιλοξενίας, για τη φάση αξιολόγησης της κατάστασης και των αναγκών του μέχρι την οριστική λήψη αποφάσεων για την επιμέλεια και τη φροντίδα του. Όταν κρίνεται αναγκαία η απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένειά του θα πρέπει να ενημερώνεται και να προετοιμάζεται το ίδιο κατάλληλα, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του. Η αξιολόγηση θα πρέπει να ολοκληρώνεται γρήγορα και να οδηγεί στη διατύπωση ενός «εξατομικευμένου» σχεδίου για την μακροπρόθεσμη τοποθέτηση του παιδιού σε ανάδοχή ή θετή οικογένεια ή σε μικρές δομές (σπίτια) που να προσομοιάζουν με οικογένειες, ή για την επιστροφή στην φυσική του οικογένεια, όπου αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του παιδιού. Η πρακτική της εισαγωγής και παραμονής παιδιών και ιδίως βρεφών τα οποία δε χρήζουν νοσηλείας σε παιδιατρικές ή παιδοψυχιατρικές κλινικές νοσοκομείων με εισαγγελική εντολή για κοινωνικούς λόγους ή λόγω εγκατάλειψης, εξαιτίας της απουσίας δομών άμεσης υποδοχής, θα πρέπει να εκλείψει άμεσα. Παρομοίως πρέπει να εκλείψει η δια βίου εισαγωγή παιδιών με αναπηρίες σε ιδρύματα-άστυλα όπως και να σταματήσει άμεσα η ιδρυματική φιλοξενία βρεφών και νηπίων, όπως άλλωστε, από ετών επιτάσσει και η σχετική παγκόσμια κατευθυντήρια οδηγία του Ο.Η.Ε.

8. Ασουνόδευτα Παιδιά

Όταν ένα παιδί εντοπίζεται από τις αρχές είτε στις πύλες εισόδου της χώρας είτε σε άλλη περιοχή και δηλώνει ότι δεν συνοδεύεται από μέλος της οικογένειάς του που έχει νομίμως την επιμέλειά του ή ότι έχει αποχωριστεί από αυτούς, χρειάζεται να γίνεται, σύμφωνα με την νομοθεσία και με τη συνδρομή διερμηνέα, ταχεία καταγραφή των στοιχείων του και διερεύνηση του ιστορικού του, καθώς και ενημέρωση και διευκόλυνση για την άσκηση των δικαιωμάτων του. Στη συνέχεια πρέπει να παραπέμπεται το συντομότερο δυνατό για την κατάλληλη με την ηλικία του φιλοξενία και σε καμία περίπτωση σε συνθήκες κράτησης, με στόχο τη συνένωση με μέλη της οικογένειάς του το ταχύτερο δυνατό, εφόσον αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του. Τα παιδιά δε θα πρέπει να στερούνται την ελευθερία τους εξ αιτίας και μόνο της νομικής τους κατάστασης. Η πολιτεία πρέπει να μεριμνά για τον ορισμό επιτρόπου σε κάθε ασυνόδευτο

ανήλικο, την προστασία του από κάθε μορφής βίας ή εκμετάλλευσης, την πρόσβασή του στην εκπαίδευση, σε υπηρεσίες υγείας και στην κοινωνική ζωή και να εξετάζει την προοπτική τοποθέτησής του σε κατάλληλη ανάδοχη οικογένεια. Οι ανήλικοι μετανάστες, είτε είναι ασυνόδευτοι είτε βρίσκονται με τις οικογένειές τους, πρέπει να χαίρουν των ιδίων δικαιωμάτων με όλα τα άλλα παιδιά που ζουν στην χώρα σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

9. Μακροχρόνια Απομάκρυνση του Παιδιού από την Οικογένειά του

Στις περιπτώσεις όπου ένα παιδί χρειάζεται να παραμείνει μακριά από την οικογένειά του για μεγάλο χρονικό διάστημα, λόγω κακοποίησης ή αδυναμίας της οικογένειας να το φροντίσει επαρκώς, θα πρέπει να εξετάζεται πρωτίστως η δυνατότητα τοποθέτησής του σε ανάδοχη οικογένεια, ιδίως για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αναγκαία προϋπόθεση για αυτό είναι η διεύρυνση της εφαρμογής του θεσμού της αναδοχής συνολικά. Θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι ανάδοχοι γονείς αξιολογούνται επαρκώς, πιστοποιούνται, εντάσσονται σε μητρώα και λαμβάνουν κατάλληλη εκπαίδευση, εποπτεία και υποστήριξη από τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες της κοινότητας. Σε περίπτωση αναδοχής παιδιού με αναπηρία ή άλλες ιδιαιτερότητες, θα πρέπει κατά την αξιολόγηση να διασφαλίζεται η καταλληλότητα των αναδόχων σε σχέση με τις συγκεκριμένες ειδικές ανάγκες του παιδιού. Οι δομές φιλοξενίας παιδιών θα πρέπει να είναι μικρές, ολιγομελείς, να βρίσκονται κατά προτίμηση μέσα στον οικιστικό ιστό και να προσομοιάζουν με οικογένεια (σπίτια), αποφεύγοντας το ιδρυματικό μοντέλο. Πρέπει να θεσπιστούν ελάχιστες εθνικές προδιαγραφές για τη στελέχωση και λειτουργία των μικρών αυτών μονάδων καθώς και ένας Κώδικας Δεοντολογίας, για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών που διαβιούν είτε σε αυτές είτε σε ανάδοχη φροντίδα, με πρόνοια για τη συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων και των ίδιων των επωφελούμενων παιδιών. Η τοποθέτηση παιδιού σε μικρά σπίτια ή σε ανάδοχη οικογένεια πρέπει να αναθεωρείται περιοδικά, καθώς και να διατηρείται η επικοινωνία του με τη φυσική οικογένεια, όπου αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του παιδιού. Κατά τη διάρκεια παραμονής ενός παιδιού εκτός της φυσικής οικογένειας, πρέπει να του παρέχεται διαρκώς υποστήριξη από εξειδικευμένους/-ες επαγγελματίες και να του δίνεται η δυνατότητα έκφρασης παραπόνων και αιτημάτων, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν ειδικές ανάγκες του. Όλες οι υπηρεσίες παιδικής προστασίας θα πρέπει να ελέγχονται και να εποπτεύονται

διαρκώς από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες και από ανεξάρτητα όργανα, ως προς την ποιοτική τους λειτουργία και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των φιλοξενούμενων παιδιών. Σε περίπτωση μετάβασης παιδιών με ή χωρίς αναπηρίες από δομή κλειστής φροντίδας σε δομή φροντίδας στην κοινότητα, θα πρέπει να διασφαλίζεται η φροντίδα του παιδιού στον τόπο διαβίωσης των φυσικών γονιών και αν η επικοινωνία με την βιολογική οικογένεια του παιδιού έχει κριθεί ακατάλληλη και αδύνατη, τότε θα πρέπει να εξετάζεται το ενδεχόμενο της τοποθέτησης του παιδιού σε θετή οικογένεια μέσα από διαδικασίες αξιολόγησης των εξατομικευμένων αναγκών του κάθε παιδιού, ενώ η ανεύρεση, αξιολόγηση, εκπαίδευση, υποστήριξη και επίβλεψη των θετών γονιών θα πρέπει να γίνεται συστηματικά από δημόσιες υπηρεσίες.

Χαρτογράφηση της Ιδρυματικής Φροντίδας στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα διαπιστώνεται ένα μεγάλο κενό. Το κενό αυτό αφορά τόσο στην πλημμελή καταγραφή, χαρτογράφηση και παρακολούθηση των δομών παιδικής προστασίας όσο και σε ένα έλλειμμα αξιόπιστων και επικαιροποιημένων στατιστικών δεδομένων σχετικά με τον αριθμό, την κατάσταση, τις ανάγκες αλλά και τις προοπτικές των παιδιών που διαβιούν σε αυτές. Δεν υπάρχει ένας ακριβής αριθμός σχετικά με το πλήθος των δομών παιδικής προστασίας που λειτουργεί στην επικράτεια, ούτε σχετικά με τον πληθυσμό των παιδιών που ζουν σε ιδρυματική φροντίδα στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του Συνηγόρου του Παιδιού (2015) στην ειδική έκθεση «Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα», το αρμόδιο Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας δε διαθέτει πλήρη και ακριβή στοιχεία για το πλήθος των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας. Επιπρόσθετα, ελλείπει ενός ενιαίου πλαισίου και συγκεκριμένων ελάχιστων εθνικών προδιαγραφών λειτουργίας τόσο για τα δημόσια ιδρύματα παιδικής προστασίας όσο και για τις αντίστοιχες μονάδες του ιδιωτικού τομέα, παρατηρείται τεράστια ανομοιογένεια τόσο ως προς τον τρόπο λειτουργίας τους όσο και ως προς την ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας.

Ανάλογη είναι και η διαπίστωση της έρευνας «Χαρτογράφηση των ιδρυμάτων κλειστής παιδικής προστασίας και προστασίας παιδιών με

αναπηρίες στην Ελλάδα το 2014» (2014) του Κέντρου Ερευνών Ρίζες η οποία διενεργήθηκε προκειμένου να καλύψει το κενό των κρατικών στατιστικών δεδομένων σε σχέση τόσο με τον αριθμό των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας όσο και με την λειτουργία τους.

Τα Ιδρύματα Παιδικής Προστασίας στην Ελλάδα

Ο Συνήγορος του Παιδιού (2015) αναφέρει πώς οι υπάρχουσες δομές προστασίας και φιλοξενίας παιδιών της Ελλάδας παρουσιάζουν τεράστια ανομοιογένεια τόσο ως προς τον τρόπο λειτουργίας τους, όσο και ως προς το παιδαγωγικό μοντέλο που εφαρμόζουν. Συνοπτικά, διακρίνονται οι ακόλουθες τρεις (3) κατηγορίες δομών προστασίας και φιλοξενίας παιδιών:

1. δημόσια ιδρύματα
2. ιδρύματα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και
3. εκκλησιαστικά ιδρύματα,
όπως επιγραμματικά περιγράφονται παρακάτω.

Τα δημόσια ιδρύματα υπάγονται στη Γενική Διεύθυνση Πρόνοιας και φιλοξενούν τόσο παιδιά τυπικής ανάπτυξης, όσο και παιδιά με χρόνιες παθήσεις και αναπηρίες. Στους δημόσιους φορείς παιδικής προστασίας ανήκουν επίσης δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων αλλοδαπών – όπως το Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Ανωγείων Κρήτης του Ιδρύματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης, που ανήκει στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, καθώς και οι Στέγες Ανηλίκων των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων Αθήνας, Πειραιά και Ηρακλείου Κρήτης που υπάγονται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Τα ιδρύματα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα περιλαμβάνουν στέγες και ιδρύματα φιλοξενίας που υπάγονται σε φιλανθρωπικά Σωματεία ή Συλλόγους, «παιδικά χωριά», δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων αλλοδαπών κ.α.

Τα εκκλησιαστικά ιδρύματα λειτουργούν, συνήθως, υπό την ευθύνη της Αρχιεπισκοπής ή περιφερειακών Μητροπόλεων της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Σημειώνεται ότι κάποια ιδρύματα ιδιωτικού δικαίου μη

κερδοσκοπικού χαρακτήρα, μολονότι δεν ανήκουν στην εκκλησία ως προς τη νομική τους μορφή, λειτουργούν με αυστηρά θρησκευτικό προσανατολισμό.

Το Κέντρο Ερευνών Ρίζες στη «Χαρτογράφηση των ιδρυμάτων κλειστής παιδικής προστασίας και προστασίας παιδιών με αναπηρίες στην Ελλάδα το 2014» υπολογίζει ότι ο αριθμός των ιδρυμάτων κλειστής παιδικής προστασίας ανέρχεται στα 85 εκ των οποίων:

28

είναι Νομικά
Πρόσωπα
Δημοσίου
Δικαίου

30

είναι Νομικά
Πρόσωπα Ιδιωτικού
Δικαίου

13

είναι Νομικά
Πρόσωπα Ιδιωτικού
Δικαίου Μη
Κερδοσκοπικού
Χαρακτήρα

6

είναι Εκκλησιαστικά
Ιδρύματα

8

είναι άλλου είδους
σωματεία

Τα στοιχεία αυτά συμπληρώνονται και από τα πολύ αναλυτικά δεδομένα που δημοσιεύει το ΕΚΚΑ κάθε μήνα. Όπως αναφέρεται στην πιο πρόσφατη επικαιροποιημένη κατάσταση του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Φεβρουάριος 2019), οι δομές φιλοξενίας των ασυνόδευτων ανηλίκων περιλαμβάνουν:

47

δομές φιλοξενίας δυναμικότητας 1.057 θέσεων (24 στην Αττική, 4 στην Κεντρική Μακεδονία, 8 στη Λέσβο, 1 στη Χίο, 1 στη Σάμο, 1 στην Κρήτη, 2 στη Δυτική Ελλάδα, 2 στη Θεσσαλία, 1 στην Ήπειρο, και 3 στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη),

7 διαμερίσματα υποστηριζόμενης αυτόνομης διαβίωσης δυναμικότητας 28 θέσεων για παιδιά άνω των 16 ετών (5 στην Αττική και 2 στην Κρήτη),

10 ασφαλείς ζώνες δυναμικότητας 300 θέσεων (2 στην Αττική, 2 στην Κεντρική Ελλάδα, 1 στην Ήπειρο, 3 στην Κεντρική Μακεδονία και 3 στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη),

17 ξενοδοχεία δυναμικότητας 662 θέσεων (4 στην Αττική, 1 στην Κεντρική Ελλάδα, 3 στην Ήπειρο, 2 στην Δυτική Μακεδονία και 7 στην Κεντρική Μακεδονία).

Τα παιδιά που Διαβιούν σε Ιδρύματα Παιδικής Προστασίας.

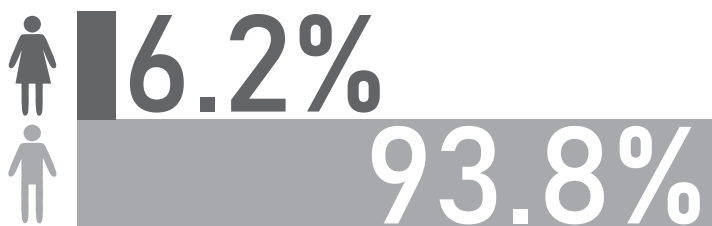
Σύμφωνα με τα σχετικά πρόσφατα ευρήματα της «Χαρτογράφησης Ιδρυμάτων Κλειστής Παιδικής Προστασίας και Ιδρυμάτων» (2014) που διεξήχθη από το Κέντρο Ερευνών Ρίζες, κατά το έτος 2014 εκτιμάται ότι 2825 παιδιά και νέοι διαβιούσαν σε ιδρυματική φροντίδα. Από αυτά τα παιδιά, 309 παιδιά είχαν δοθεί για αναδοχή, ενώ 883 είχαν κάποια αναπηρία.

Τα παιδιά τα οποία φιλοξενούνται στα ιδρύματα παιδικής προστασίας, κατά κύριο λόγο δεν είναι ορφανά. Συνήθως μεταφέρονται σε ιδρύματα παιδικής προστασίας εξαιτίας της εγκατάλειψης και των πολλαπλών κοινωνικό-οικονομικών προβλημάτων και προβλημάτων ψυχικής υγείας που αντιμετωπίζουν οι βιολογικοί τους γονείς. Συχνά στα ιδρύματα παιδικής προστασίας μεταφέρονται παιδιά με σοβαρά προβλήματα υγείας και σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς. Τέλος, κατά καιρούς τα ιδρύματα δέχονται παιδιά τα οποία θα υιοθετούνταν ιδιωτικά αλλά λόγω προβλημάτων υγείας τους δεν υιοθετήθηκαν³⁰. Η πλειονότητα των παιδιών είναι ελληνικής καταγωγής ωστόσο έχουν φιλοξενηθεί και παιδιά από πολλές διαφορετικές εθνικότητες όπως την αλβανική, βουλγάρικη, ρουμάνικη και νιγηριανή.

Οι πρόσφατες προσφυγικές ροές επηρεάζουν επίσης το ζήτημα της παιδικής προστασίας στη χώρα. Στην Ελλάδα, σήμερα, ο εκτιμώμενος

30 Νανου, Κ (2014). Χαρτογράφηση Ιδρυμάτων Κλειστής Παιδικής Προστασίας παιδιών με Αναπηρίες στην Ελλάδα. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών Ρίζες.

αριθμός ασυνόδευτων ανηλίκων ανέρχεται σε 3.773 παιδιά εκ των οποίων:

Το 7,2% αυτών των παιδιών ήταν κάτω των 14 ετών.

Τα παιδιά αυτά κατάγονται από:

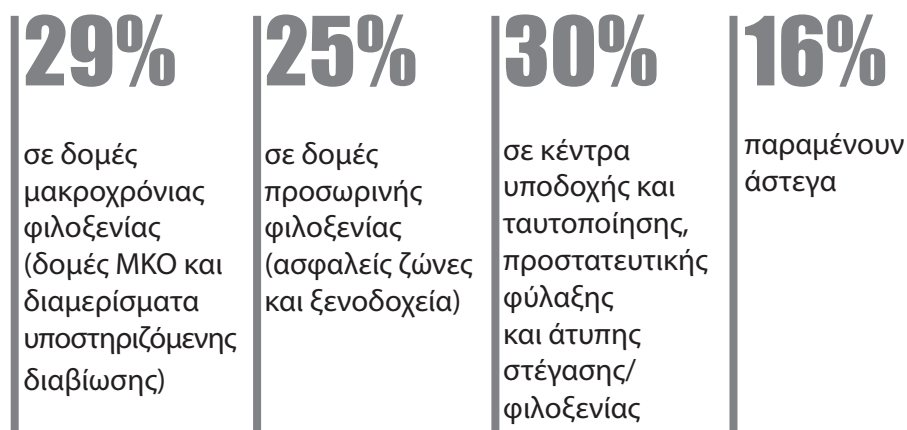
το Αφγανιστάν σε ποσοστό **36%**

το Πακιστάν σε ποσοστό **31%**

τη Συρία σε ποσοστό **10%**

άλλες χώρες σε ποσοστό **24%**

Τα παιδιά αυτά βρίσκουν στέγη και φροντίδα:

ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Η ανάπτυξη του ανθρώπου επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες που είτε τη διευκολύνουν είτε την παρεμποδίζουν. Η ανάπτυξη στην πρώιμη παιδική ηλικία μπορεί να επηρεαστεί από περιβαλλοντικούς παράγοντες όπως η οικογένεια του παιδιού, οι φροντιστές και το πολιτιστικό περιβάλλον του. Παρ' όλο που τα στάδια της ψυχοκινητικής ανάπτυξης είναι τα ίδια για όλα τα παιδιά, μπορεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνει το παιδί, να προκαλέσουν σημαντικές διαφορές στον αναπτυξιακό ρυθμό του. Για να επιτευχθεί η βέλτιστη ανάπτυξη στα παιδιά, χρειάζεται ένα υποστηρικτικό περιβάλλον και μια ισχυρή σχέση με κάποιο πρόσωπο που τα φροντίζει. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ιδρύματα είναι συνήθως στερημένα από το υποστηρικτικό περιβάλλον και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ελλείμματα.

Η ανάπτυξη σε ένα ίδρυμα οδηγεί συχνά σε ένα σύνθετο μίγμα σωματικής, αντιληπτικής, κοινωνικής, πνευματικής, συναισθηματικής ή ακόμα και υλικής στέρησης. Προβλήματα που έχουν καταγραφεί σε πληθυσμούς παιδιών που διαβιούν σε ιδρύματα και δομές προστασίας περιλαμβάνουν ελλείψεις στη σωματική και εγκεφαλική ανάπτυξη, γνωστικά προβλήματα, καθυστερήσεις στην ομιλία, προβλήματα στην ολοκλήρωση των αισθητήρων, ανωμαλίες στην κοινωνικότητα και τη συμπεριφορά, υπερκινητικότητα, και διαταραχές προσκόλλησης. Η επίδραση της ζωής εντός δομών προστασίας και φροντίδας στην ανάπτυξη των παιδιών είναι πολυδιάστατη και παρότι μπορεί να διαφέρει από δομή σε δομή ή ακόμα και από τμήμα σε τμήμα εντός της ίδιας δομής, έχουν παρατηρηθεί κοινά στοιχεία σε όλες τις δομές ανεξαρτήτως χώρας.

Αναλυτικότερα, ένας σημαντικός αριθμός ερευνών έχει δείξει ότι τα βρέφη και τα νεαρά παιδιά που μεγαλώνουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας και φροντίδας διατρέχουν υψηλό κίνδυνο εμφάνισης χαμηλής λειτουργικότητας σε ποικίλες περιοχές ανάπτυξης, όπως η σωματική, η γνωστική και η κοινωνική και η συναισθηματική, όπως αναλύονται παρακάτω.

Σωματική ανάπτυξη

Όσον αφορά τη σωματική ανάπτυξη, παρατηρείται καθυστέρηση σε σημαντικούς δείκτες ανάπτυξης, όπως το βάρος, το ύψος και η περίμετρος του κεφαλιού. Μάλιστα, οι έρευνες αναφέρουν ότι κατά μέσο όρο τα παιδιά σε ιδρύματα χάνουν έναν μήνα σωματικής ανάπτυξης για κάθε 5 μήνες ιδρυματικής φροντίδας, ακόμα και στην περίπτωση που οι διατροφικές ανάγκες των παιδιών ικανοποιούνται πλήρως. Αντίστοιχες μελέτες έχουν επίσης καταδείξει ότι η πλημμελής σωματική ανάπτυξη και εξέλιξη των παιδιών μπορεί να οφείλεται στην ελλιπή διατροφή των παιδιών εντός του ιδρύματος, στον τρόπο χορήγησης του φαγητού από το πρόσωπο φροντίδας, ειδικότερα εάν υπάρχει πίεση χρόνου και μικρή αναλογία προσώπων φροντίδας – παιδιών, στην κακή ιατρική περίθαλψη, στην ελλιπή διέγερση και στο μειωμένο προσωπικό των ιδρυμάτων. Σημαντικός παράγοντας επίσης θεωρείται και το χρόνιο άγχος που βιώνουν τα παιδιά στα ιδρύματα, καθώς όταν το άγχος βιώνεται σε κρίσιμη περίοδο ανάπτυξης, τότε οι επιπτώσεις του στην σωματική ανάπτυξη είναι σοβαρές και σε αρκετές περιπτώσεις μη αναστρέψιμες.

Αν και παρατηρούνται ενδείξεις ανάκαμψης στις περιπτώσεις παιδιών που τοποθετούνται με υιοθεσία σε ένα υγιές οικογενειακό περιβάλλον, ορισμένες από τις προαναφερόμενες δυσκολίες φαίνεται να επιμένουν στην εφηβική ή ακόμη και ενήλικη ζωή. Σε σχέση με τους δείκτες της σωματικής ανάπτυξης, μολονότι παρατηρείται ραγδαία ανάρρωση μέσα σε ένα μόλις χρόνο από την τοποθέτηση των παιδιών σε ένα οικογενειακό πλαίσιο, στην ηλικία των 15 ετών οι διαφορές (ύψους και βάρους) σε σχέση με τα μη ιδρυματοποιημένα παιδιά επανέρχονται, ένα μοτίβο που φαίνεται να είναι αποτέλεσμα της πρόωρης εφηβείας που παρατηρείται στα πρώην ιδρυματοποιημένα παιδιά, το οποίο οδηγεί σε επιτάχυνση της πρώιμης ανάπτυξης που ακολουθείται από επιβράδυνση.

Γνωστική ανάπτυξη

Όσον αφορά τη γνωστική ανάπτυξη, παρατηρούνται σημαντικά ελλείμματα στην προσοχή και στις εκτελεστικές λειτουργίες στα παιδιά που βιώνουν την ιδρυματική φροντίδα, όπως επίσης καθυστέρηση της γλωσσικής ανάπτυξης και νοητική καθυστέρηση, με τα ιδρυματοποιημένα

παιδιά να λαμβάνουν κατά μέσο όρο 20 μονάδες χαμηλότερα από το μέσο πληθυσμό σε κλίμακες νοημοσύνης. Τα παιδιά των ιδρυμάτων προέρχονται κατά κανόνα από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο. Αυτό σημαίνει ότι τα ψυχοκοινωνικά και συναισθηματικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν αυτά τα παιδιά, μπορεί να προέρχονται από την οικογένειά τους ή να είναι συνδυασμός παλαιότερων αρνητικών εμπειριών, γενικής προδιάθεσης αλλά και της επίδρασης των συνθηκών του ιδρύματος στο οποίο διαβιούν. Όσον αφορά τις σωματικές ανάγκες των παιδιών σε σχέση με τον ψυχοκινητικό τομέα, αναφέρεται ότι η ελλιπής κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη παρατηρείται ακόμα κι όταν υπάρχει επαρκής διατροφή, φροντίδα υγείας και γνωστική διέγερση. Παρόμοια σε σχέση με την γνωστική ανάπτυξη, με την υιοθεσία βελτιώνεται σημαντικά η γενική νοητική ικανότητα του παιδιού, παραμένει όμως κατά μέσο όρο χαμηλή συγκριτικά με παιδιά που δεν έχουν ιδρυματοποιηθεί ποτέ. Επίσης, το 42% των πρώην ιδρυματοποιημένων παιδιών συνεχίζουν να εμφανίζουν προβλήματα προσοχής και συγκέντρωσης.

Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη

Οι επιζήμιες συνέπειες της ιδρυματικής φροντίδας στη κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη περιλαμβάνουν υπερκινητική, αντικοινωνική και συχνά επιθετική ή ακόμη και βίαιη συμπεριφορά ή από την άλλη, χαμηλά επίπεδα παρορμητικότητας και συμπεριφορές απόσυρσης. Επιπλέον, στα παιδιά που έχουν ζήσει σε δομές παιδικής προστασίας παρατηρείται «αδιαφοροποίητη φιλικότητα» (δηλαδή η εκδήλωση “κοινωνικής φιλικότητας” προς άγνωστα πρόσωπα), χαμηλή ποιότητα στις σχέσεις με τους συνομηλίκους, απογοήτευση, κατάθλιψη, άγχος και δυσκολίες συναισθηματικής ρύθμισης. Αναλυτικότερα, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά που ζουν ή έχουν ζήσει σε ιδρύματα μαθαίνουν να καταπιέζουν την ανάγκη τους για συναισθηματική φροντίδα, για ασφάλεια και για την διατήρηση της εγγύτητας στο πρόσωπο φροντίδας, με αποτέλεσμα να εκδηλώνουν αποφευκτικά ή και αμφιθυμικά μοτίβα συμπεριφοράς τα οποία αντανakλούν την αντίστοιχη παροχή ιδρυματικής φροντίδας η οποία σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να είναι απρόβλεπτη, ασταθής και μη ενσυναισθητική. Μάλιστα, είναι ενδιαφέρον ότι με το πέρασμα του χρόνου τα ιδρυματοποιημένα παιδιά μαθαίνουν να καταπιέζουν την έκφραση κάθε αρνητικού συναισθήματος και να εκδηλώνουν μόνο θετικά

συναισθήματα ως μία κάπως οργανωμένη στρατηγική συμπεριφοράς προσαρμοσμένη στο ιδρυματικό πλαίσιο (π.χ. το χαμόγελο του παιδιού ακόμα και όταν αυτό νιώθει αγχωμένο είναι πιο πιθανό να κερδίσει κάποια κοινωνική προσοχή και επομένως την πολυπόθητη φροντίδα μέσα στο πολυάσχολο/φορτωμένο περιβάλλον ενός ιδρύματος από ότι μια αρνητική συμπεριφορά).

Συνοπτικά, σύμφωνα με τις Κοινές Ευρωπαϊκές Κατευθυντήριες Γραμμές για τη μετάβαση από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα σε επίπεδο τοπικής κοινότητας (2012) , τα αποτελέσματα της ιδρυματοποίησης στα παιδιά παρουσιάζονται ως εξής³¹:

31 https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2018/04/common-european-guidelines_greek-version_edited.pdf

Τομέας ανάπτυξης του παιδιού που επηρεάζεται από την ιδρυματική φροντίδα	Συνέπειες της ιδρυματοποίησης στην υγεία του παιδιού
Σωματική Ανάπτυξη και Κινητικές Δεξιότητες	Κακή σωματική ανάπτυξη, με βάρος, ύψος και περιφέρεια κεφαλιού κάτω από το σύνηθες.
	Προβλήματα ακοής και όρασης που μπορεί να οφείλονται σε κακή διατροφή ή/και έλλειψη ερεθισμάτων.
	Καθυστερήσεις στις κινητικές δεξιότητες και μη επίτευξη οροσήμων στην ανάπτυξη. Σε σοβαρές παθήσεις, στερεοτυπική συμπεριφορά, όπως κούνημα του κορμού μπρος-πίσω και χτύπημα του κεφαλιού.
	Κακή υγεία και ασθένειες.
	Σωματικές και πνευματικές αναπηρίες

Τομέας ανάπτυξης του παιδιού που επηρεάζεται από την ιδρυματική φροντίδα	Συνέπειες της ιδρυματοποίησης στην υγεία του παιδιού
Ψυχολογικές Συνέπειες	Αρνητικές κοινωνικές ή συμπεριφορικές συνέπειες, όπως προβλήματα αντικοινωνικής συμπεριφοράς και αλληλεπιδράσεων με συνομηλίκους/αδέλφια.
	«Ημι-αυτιστική» συμπεριφορά, όπως κάλυψη του προσώπου ή/και στερεοτυπικές μορφές συμπεριφοράς αυτοδιέγερσης/παρηγορίας, όπως κούνημα του κορμού μπρος-πίσω ή χτύπημα του κεφαλιού.
	Συμπεριφορά που έχει στόχο να τραβήξει την προσοχή, όπως επιθετική συμπεριφορά ή αυτοτραυματισμός (που μπορεί να οδηγήσει στην κοινωνική απομόνωση των παιδιών ή τη χρήση σωματικών περιορισμών).

Τομέας ανάπτυξης του παιδιού που επηρεάζεται από την ιδρυματική φροντίδα	Συνέπειες της ιδρυματοποίησης στην υγεία του παιδιού
Ανάπτυξη Συναισθηματικών Δεσμών	Φιλικότητα αδιακρίτως προς τον καθένα, υπερβολική φιλικότητα ή/και συμπεριφορά χωρίς αναστολές, ειδικότερα στα παιδιά που εισάγονται σε ιδρύματα πριν από την ηλικία των δύο ετών.
	Επιζήμια επακόλουθα στην ικανότητα των παιδιών να δημιουργούν σχέσεις σε όλη τους τη ζωή.
	Παιδιά που αναζητούν απεγνωσμένα την προσοχή και στοργή των ενηλίκων.
Νοημοσύνη και Γλώσσα	Κακές γνωστικές επιδόσεις και χαμηλότεροι δείκτες νοημοσύνης.
	Καθυστέρηση στην ανάπτυξη της ομιλίας.
	Ανεπάρκειες γλωσσικών ικανοτήτων, όπως φτωχό λεξιλόγιο, λιγότερο αυθόρμητη γλώσσα και χαμηλότερες επιδόσεις στην πρώιμη ανάγνωση.

Τομέας ανάπτυξης του παιδιού που επηρεάζεται από την ιδρυματική φροντίδα	Συνέπειες της ιδρυματοποίησης στην υγεία του παιδιού
Ανάπτυξη του Εγκεφάλου	Αναστολή της ανάπτυξης του εγκεφάλου στα μικρά παιδιά, με αποτέλεσμα νευρικές και συμπεριφορικές ανεπάρκειες, ειδικά για τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τα συναισθήματα, καθώς και τη γλώσσα.

Σοβαρές επιζήμιες συνέπειες από την εμπειρία της ζωής σε ιδρύματα παρατηρούνται επίσης στον τύπο του δεσμού/της προσκόλλησης που τα βρέφη καταφέρνουν να συνάψουν (ή όχι) με το κυρίαρχο πρόσωπο φροντίδας τους. Τα παιδιά αδυνατούν να σχηματίσουν έναν δεσμό με ένα βασικό πρόσωπο φροντίδας μέσα στο γενικότερο αποστερητικό ιδρυματικό περιβάλλον, καθώς δεν εκδηλώνουν καμία συμπεριφοράς προσκόλλησης και καμία διαφοροποίηση στη συμπεριφορά του απέναντι σε έναν φροντιστή (οικείο πρόσωπο) και σε ένα άγνωστο/ξένο άτομο³².

Τέλος, πέρα από τις αντικειμενικά μετρήσιμες καθυστερήσεις στις προαναφερόμενες παραμέτρους ανάπτυξης, ενδιαφέρον είναι και το πώς τα ίδια τα παιδιά αντιλαμβάνονται υποκειμενικά την πραγματικότητα της ιδρυματικής φροντίδας. Αναφέρουν, λοιπόν, ότι νιώθουν λιγότερο αγαπητά και δημοφιλή, βιώνουν έντονη μοναξιά και προτιμούν ξεκάθαρα οποιαδήποτε άλλη μορφή παρένθετης φροντίδας. Σε αντίθεση με το πάνω από το 70% των παιδιών που ζουν σε ανάδοχες οικογένειες, σε σπίτια συγγενών ή με τους φυσικούς τους γονείς και επιθυμούν να παραμείνουν στο τρέχον “οικογενειακό” τους πλαίσιο, μόνο το 30% των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα επιθυμούν να παραμείνουν σε αυτά (Bush, 1980)³³.

32 <https://www.psychology.gr/psychologia-paidiou/1001-vrefi-kai-paidia-se-idrumata-eiptoseis-sti-somatiki-gnostiki-kai-koinonikosynaisthimatiki-anaptuxi.html>

33 Bush, M. (1980). Institutions for Dependent and Neglected Children: Therapeutic Option of Choice or Last Resort? (1980). American Journal of Orthopsychia-

Η ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΟΥ ΕΞΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΔΟΜΕΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Στα ιδρύματα παιδικής προστασίας μπορούν να φιλοξενηθούν παιδιά όλων των ηλικιών³⁴. Επίσης, στα ιδρύματα παιδικής προστασίας στην Ελλάδα φιλοξενοούνται τόσο παιδιά με αναπηρίες και ειδικές ανάγκες όσο και χωρίς. Ωστόσο, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, τα παιδιά και οι νέοι μπορούν να παραμείνουν στα ιδρύματα παιδικής προστασίας αυστηρά μέχρι την ενηλικίωσή τους. Μετά από αυτήν την ηλικία παιδιά και νέοι εξέρχονται από τις δομές και κάνουν τα πρώτα τους βήματα προς την ενήλικη ζωή χωρίς το προστατευτικό πλαίσιο της δομής³⁵.

Τα Προβλήματα που Αντιμετωπίζουν οι Νέοι που Εξέρχονται από Δομές Παιδικής Προστασίας

Η έξοδος από την οικογενειακή εστία και η έναρξη της ζωής ως ανεξάρτητος ενήλικας αποτελεί ένα από τα πιο δύσκολα βήματα στη ζωή κάθε νέου και νέας. Στην Ελλάδα, οι νέοι και οι νέες που αποχωρούν από το σύστημα παιδικής προστασίας αναμένεται να αναλάβουν τις ευθύνες της ενήλικης ζωής σε πολύ νεαρή ηλικία, πολύ νεότεροι από τους συνομήλικους τους που μεγαλώνουν στο προστατευτικό πλαίσιο μιας οικογένειας. Αυτοί οι νέοι αντιμετωπίζουν προκλήσεις χωρίς το συνηθισμένο δίκτυ ασφαλείας που προσφέρει η Ελληνική οικογένεια στα παιδιά της. Για τους νέους που εγκαταλείπουν το σύστημα κρατικής φροντίδας στην Ελλάδα, το να γίνουν ανεξάρτητοι και κοινωνικά ολοκληρωμένοι ενήλικες είναι ιδιαίτερα δύσκολο και σχεδόν πάντα ενέχει τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η διαδικασία προετοιμασίας των παιδιών για την επερχόμενη αποχώρηση τους από τις δομές φιλοξενίας και η μετάβαση στην ενήλικη ζωή, υπήρξε ανέκαθεν ανεπαρκής στην Ελλάδα. Μετά την ηλικία των 18 χρόνων, παιδιά και νέοι αφήνονται στη τύχη τους. Δεν υπάρχουν υποστηρικτικές υπηρεσίες για παιδιά που εξέρχονται από δομές παιδικής προστασίας σε θέματα οικονομικά, επαγγελματικά ή στεγαστικά. Έτσι, σε σύγκριση με τους συνομήλικούς τους, οι νέοι που εγκαταλείπουν τις δομές φροντίδας

try, 50, 239-255.

34 μερικά ορίζουν αυστηρά όρια ηλικίας, όπως το Κέντρο Βρεφών Η Μητέρα και το Αναρρωτήριο Πεντέλης που φιλοξενούν παιδιά 0 έως 6 ετών.

35 Κατερίνα Νανού. ΜΚΟ Ρίζες, Χαρτογράφηση των Ιδρυμάτων Κλειστής Παιδικής Προστασίας και Προστασίας Παιδιών με Αναπηρίες στην Ελλάδα.

βιώνουν μια βεβιασμένη και ταχεία μετάβαση στην ενήλικη ζωή, η οποία τους στερεί την ψυχολογική σταθερότητα και τους αναγκάζει να πάρουν για την αντιμετώπιση πιθανών μεταβατικών προβλημάτων. Παράλληλα, παρά τη σημαντική έλλειψη στοιχείων για την Ελλάδα, οι επαγγελματίες του χώρου και η διεθνής βιβλιογραφία συχνά υπογραμμίζουν την εμφάνιση ενός επαναλαμβανόμενου μοτίβου προβλημάτων για τα παιδιά που αποχωρούν από δομές παιδικής φιλοξενίας³⁶ που συνοψίζεται στα ακόλουθα κοινωνικο-οικονομικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά:

Χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο.

Πληθώρα μελετών έχουν υπογραμμίσει το χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο των νέων που αποχωρούν από δομές φιλοξενίας σε σχέση με τους συνομήλικούς τους που έχουν μεγαλώσει μέσα σε οικογένειες. Δεν είναι ασυνήθιστο φαινόμενο η εκπαιδευτική πορεία των νέων αυτών να διαταράσσεται ή και να διακόπτεται είτε λόγω εξωτερικών παραγόντων (π.χ. μετακίνησης του παιδιού και νέου στη μονάδα φιλοξενίας) είτε λόγω της τάσης των δομών προστασίας να θέτουν την εκπαίδευση ως ένα δευτερεύον ζήτημα³⁷. Η παρούσα κατάσταση των ελληνικών δομών φιλοξενίας, αναγκάζει τους εργαζόμενους παιδαγωγούς, κοινωνικούς λειτουργούς κ.λπ. να στρέψουν την προσοχή τους σε ζητήματα πιο σημαντικά από την εκπαίδευση (π.χ. χρηματοδότηση και κάλυψη αναγκών υγείας)³⁸. Αυτό συχνά έχει ως αποτέλεσμα οι νέοι που διαμένουν σε δομές παιδικής προστασίας να έχουν σημαντικά λιγότερες πιθανότητες (1 στις 4) να αποκτήσουν απολυτήριο λυκείου ή δίπλωμα γενικής εκπαίδευσης πριν από τα 21 χρόνια. Μάλιστα, αυτοί οι νέοι σημειώνουν διπλάσια ποσοστά σχολικής εγκατάλειψης σε σχέση με τους συνομήλικούς τους³⁹.

36 Athens Lifelong Learning Institute (2019). Μελέτη Διερεύνησης Εκπαιδευτικών Αναγκών στο Πλαίσιο του Έργου Right After Care. Αθήνα.

37 Jackson, S., & Cameron, C. (2012). Leaving care: Looking ahead and aiming higher. *Children and Youth Services Review*, 34(6), 1107-1114.

38 Συνήγορος του Παιδιού (2015). Τα Δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα. Διαπιστώσεις και Προτάσεις του Συνηγόρου για την λειτουργία των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας. Ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα του Συνηγόρου του Παιδιού: <https://www.synigoros.gr/resources/docs/575568.pdf>

Νάνου, Κ. Η ιδρυματική προστασία των παιδιών στην Ελλάδα και η σταδιακή μετάβαση προς την αποϊδρυματοποίηση τους.

39 Courtney, M. E., Dworsky, A., Brown, A., Cary, C., Love, K., & Vorhies, V. (2011). Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth: Outcomes at age 26. Retrieved from Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago

Επιπροσθέτως, οι νέοι αυτοί έχουν σημαντικά λιγότερες πιθανότητες εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο και επιτυχούς ολοκλήρωσης της πανεπιστημιακής τους εκπαίδευσης⁴⁰. Πιο συγκεκριμένα, υπολογίζεται πως μόνο το 6% των νέων ενηλίκων με εμπειρία στην ιδρυματική φροντίδα (19-20 χρόνων) έχει καταφέρει να εισαχθεί σε τμήματα ανώτερης εκπαίδευσης, σε αντίθεση το 34% των υπόλοιπων νέων⁴¹.

Υψηλότερα ποσοστά ανεργίας.

Πιθανή απόρροια των προηγούμενων εκπαιδευτικών προκλήσεων αποτελεί η χαμηλή επίδοση στον τομέα της εργασίας. Συγκεκριμένα, έχει τεκμηριωθεί πολλάκις πως τα επίπεδα ανεργίας και τα ποσοστά μη συμμετοχής στην αγορά εργασίας είναι πολύ υψηλά μεταξύ των ατόμων που έχουν φιλοξενηθεί σε προνοιακές δομές⁴². Αντίστοιχες έρευνες και μελέτες αναδεικνύουν ότι τα ποσοστά ανεργίας για την ομάδα αυτήν αγγίζουν το 50% - σε σχέση με το 20% για τον υπόλοιπο πληθυσμό. Επιπλέον, η ωριαία αποζημίωσή των νέων που εξέρχονται από τις δομές παιδικής προστασίας είναι σημαντικά χαμηλότερη σε σχέση με αυτήν των υπόλοιπων εργαζομένων⁴³. Αυτό το φαινόμενο, ενδεχομένως, να ερμηνεύει και τα υψηλά ποσοστά των νέων αυτών που έχουν συσσωρεύσει χρέος⁴⁴.

Επιπροσθέτως, είναι χρήσιμο να σημειωθεί ότι παρατηρούνται υψηλά επίπεδα επαγγελματικής αστάθειας στους νέους με εμπειρία στην ιδρυματική φροντίδα. Οι νέοι αυτοί μετακινούνται συνεχώς, τόσο ανάμεσα σε διαφορετικούς εργοδότες, στο ίδιο επάγγελμα, όσο και ανάμεσα

Website: https://www.chapinhall.org/sites/default/files/Midwest%20Evaluatio_Report_4_10_12.pdf

40 Dixon, J., Wade, J., Byford, S., Weatherly, H., & Lee, J. (2006). Young people leaving care: A study of costs and outcomes. London: Department of Education and Skills.

41 National Audit Office (2015). Department of Education: Care leavers' transition to adulthood. Available at: <https://www.nao.org.uk/report/care-leavers-transitions-to-adulthood/>.

42 National Audit Office (2015).

43 Courtney, M. E., Dworsky, A., Brown, A., Cary, C., Love, K., & Vorhies, V. (2011).

44 Courtney, M. E., & Dworsky, A. (2006). Early outcomes for young adults transitioning from out-of-home care in the USA. *Child & family social work*, 11(3), 209-219.

σε διαφορετικά επαγγέλματα που δεν σχετίζονται μεταξύ τους. Έρευνες επισημαίνουν επίσης ότι, στο διάστημα ενός μόνο έτους, το 43% των νέων που έχουν εξέλθει από δομές παιδικής προστασίας θα αλλάξουν επάγγελμα. Παρόλο που το 53% τείνει να διατηρεί το ίδιο επάγγελμα σε βάθος χρόνου, οι νέοι αυτοί υφίσταται συχνές αλλαγές τόσο ως προς το ωράριο - από πλήρη εργασία σε εργασία μερικής απασχόλησης - όσο και στο εργασιακό περιβάλλον⁴⁵. Τα παραπάνω δεδομένα υποδεικνύουν ότι τόσο η εύρεση μόνιμης εργασίας, όσο και οι ικανότητες που συμβάλλουν στη διατήρησή της αποτελούν προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν.

Οικονομικά προβλήματα και θέματα στέγασης.

Το χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, σε συνδυασμό με την επαγγελματική αστάθεια, οδηγούν στην ανάδυση οικονομικών δυσκολιών, με ιδιαίτερη έμφαση σε θέματα στέγασης. Αυτή η ομάδα νέων χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα στεγαστικής αστάθειας και συχνά από την παντελή έλλειψη στέγης⁴⁶.

Η εύθραυστη οικονομική κατάσταση αυτών των νέων έχει καταγραφεί από πληθώρα ερευνών, οι οποίες καταλήγουν σε συγκεκριμένα ευρήματα. Το ένα τρίτο των ατόμων που αποχωρούν από δομές παιδικής προστασίας έχουν εισοδήματα στο όριο της φτώχειας και στη πλειοψηφία τους δεν έχουν ασφάλιση υγείας⁴⁷, ενώ το 25% του άστεγου πληθυσμού έχει κάποια στιγμή στη ζωή του φιλοξενηθεί σε δομή παιδικής προστασίας⁴⁸.

45 Bilson, A., Price, J., & Stanley, N. (2011). Developing employment opportunities for care leavers. *Children & Society*, 25(5), 382-393.

Dixon, J., Wade, J., Byford, S., Weatherly, H., & Lee, J. (2006). Young people leaving care: A study of costs and outcomes. London: Department of Education and Skills.

46 Refaeli, T. (2017). Narratives of care leavers: What promotes resilience in transitions to independent lives?. *Children and Youth Services Review*, 79, 1-9.

47 Merdinger, J. M., Hines, A. M., Osterling, K. L., & Wyatt, P. (2005). Pathways to college for former foster youth: Understanding factors that contribute to educational success. *Child welfare*, 84(6), 867.

48 National Audit Office (2015).

Η αβεβαιότητα αυτών των νέων στα οικονομικά ζητήματα αντανακλάται περαιτέρω στις οικονομικές δυσκολίες που αναφέρουν ότι αντιμετωπίζουν⁴⁹. Τα πέντε βασικότερα προβλήματα που αναφέρουν σχετίζονται με:

1. την αδυναμία τους να εξοφλήσουν το ενοίκιό τους,
2. την αδυναμία τους να εξοφλήσουν λογαριασμούς υπηρεσιών κοινής ωφέλειας,
3. τη διακοπή ρεύματος ή/και αερίου,
4. την αποσύνδεση τηλεφωνικών υπηρεσιών, και
5. την έξωση⁵⁰.

Οι νέοι αυτοί αποτυγχάνουν συνήθως να αξιοποιήσουν τις όποιες υπηρεσίες τους προσφέρονται από τις δομές παιδικής προστασίας για ζητήματα στέγασης, γεγονός που υπογραμμίζει περαιτέρω την ανάγκη για δημιουργία αποτελεσματικών προγραμμάτων μετάβασης προς την ενήλικη ζωή. Απόρροια αυτού είναι οι νέοι αυτοί να βασίζονται, εν τέλει, στην οικογένεια ή/και σε φίλους τους, για την παροχή προσωρινού καταλύματος⁵¹. Παρατηρώντας το φαινόμενο συνολικά, καταλήγει κανείς ότι οι νέοι αυτοί υποπίπτουν σε ένα φαύλο κύκλο προσωρινής στήριξης, ο οποίος παρατείνει τη πληθώρα των προβλημάτων στέγασης που αντιμετωπίζουν.

Απόκτηση παιδιών σε νεότερες ηλικίες

Το φαινόμενο της εγκυμοσύνης και απόκτησης παιδιού σε νέες ηλικίες είναι πολύ συχνό μεταξύ των νέων που εξέρχονται από δομές ιδρυματικής φροντίδας. Σε έρευνα που διεξήχθη σε γυναίκες που είχαν αποχωρήσει από δομές φιλοξενίας⁵² αναδεικνύεται το γεγονός ότι το 70% είχαν μείνει κάποια στιγμή έγκυες, ή και ότι είχαν ήδη βιώσει πολλαπλές εγκυμοσύνες. Επιπροσθέτως, μελέτες υποδεικνύουν πώς περισσότεροι από ένας στους τέσσερις (26%) νέους που έχουν την εμπειρία της ιδρυματικής φροντίδας έχουν ή περιμένουν παιδί⁵³, σε ορισμένες περιπτώσεις ξεπερνώντας κατά

49 National Audit Office (2015).

50 Courtney, M. E., Dworsky, A., Brown, A., Cary, C., Love, K., & Vorhies, V. (2011).

51 Perez, B. F., & Romo, H. D. (2011). "Couch surfing" of Latino foster care alumni: Reliance on peers as social capital. *Journal of Adolescence*, 34(2), 239-248.

52 Courtney, M. E., Dworsky, A., Brown, A., Cary, C., Love, K., & Vorhies, V. (2011).

53 Dixon, J., Wade, J., Byford, S., Weatherly, H., & Lee, J. (2006). *Young people leaving care: A study of costs and outcomes*. London: Department of Education and Skills.

τρεις φορές τον εκάστοτε εθνικό μέσο όρο⁵⁴. Επικεντρωμένοι στις απόψεις και εμπειρίες του γυναικείου πληθυσμού που έγιναν μητέρες, προκύπτει ότι οι περισσότερες εγκυμοσύνες δεν είναι προγραμματισμένες⁵⁵.

Νέοι γονείς και των δύο φύλων – με την εμπειρία της ιδρυματικής φροντίδας - περιέγραψαν τις εμπειρίες της απόκτησης παιδιού ως ευχάριστες, τονίζοντας πως τους γέμισε με ενθουσιασμό και υπερηφάνεια τη ζωή τους⁵⁶. Μάλιστα, πολλοί περιέγραψαν την απόκτηση ενός παιδιού ως ένα σημείο καμπής στη ζωή τους, η οποία έως τότε ήταν πολυτάραχη και ασταθής⁵⁷. Πολλοί, όμως, εξέφρασαν ότι ένιωσαν θύματα αυστηρής κριτικής από τους άλλους, εξαιτίας του τρόπου με τον οποίον επιλέγουν να αναθρέψουν τα παιδιά, εκφράζοντας συχνά το αίσθημα ότι αδικούνται και ότι κρίνονται αυστηρά λόγω της παρελθούσας εμπειρίας τους στην ιδρυματική φροντίδα⁵⁸. Τέτοιες περιπτώσεις στιγματισμού δημιουργούν ψυχολογική πίεση στους γονείς αυτούς, οι οποίοι νιώθουν ότι πρέπει να προσπαθούν σκληρότερα σε σχέση με τους άλλους για να αποδείξουν την αξία τους. Ως απόρροια αυτών των αρνητικών εμπειριών, πολλές φορές οι νέοι αυτοί διστάζουν να αναζητήσουν βοήθεια, συμβουλές και υποστήριξη⁵⁹.

Περίληπτικά, παρατηρούνται τέσσερα κύρια μοτίβα στους νέους γονείς με προηγούμενη εμπειρία στην ιδρυματική φροντίδα:

54 Gibb, J. & Edwards, A. (2017). From care to independenc. Findings form research supported gy the Big Lottery, conducted in partnership with the Prince's Trust. Retrieved from The Prince's Trust Website: file:///C:/Users/Pc3/Downloads/FC2I%20Report_13.6.17_FINAL_NEW%20LOTTERY%20LOGO.PDF

55 Knight, A., Chase, E., & Aggleton, P. (2006). Teenage pregnancy among young people in and leaving care: messages and implications for foster care. *Adoption & Fostering*, 30(1), 58-69.

56 Barn, R., & Mantovani, N. (2005). Young mothers and the care system: Contextualizing risk and vulnerability. *British Journal of Social Work*, 37(2), 225-243.

57 Barn, R., & Mantovani, N. (2005).

58 Kelly, B., McShane, T., Davidson, G., Pinkerton, J., Gilligan, E., & Webb, P. You Only Leave Once? Transitions and Outcomes for Care Leavers with Mental Health and/or Intellectual Disabilities.

59 Baker, C. (2017). Care leavers views on the transition to adulthood: a rapid review of the evidence. *Coram Voice*, coram voice, Gregory house, coram campus, 49, 1-50.

- (1) οι νέοι γονείς φοβούνται την επίδραση του παρελθόντος στο μέλλον τους, και κατ' επέκταση στα παιδιά τους,
- (2) οι νέοι γονείς χαρακτηρίζονται από έντονη επιθυμία και αποφασιστικότητα να αποδείξουν τις ικανότητές τους ως γονείς,
- (3) οι νέοι γονείς εκφράζουν την ισχυρή επίδραση του κοινωνικού στίγματος και απομόνωσης επάνω στις γονεϊκές τους υποχρεώσεις.
- (4) οι νέοι γονείς τονίζουν πως οι διαπροσωπικές τους σχέσεις είναι δυναμικές, καθώς αντιλαμβάνονται τους άγνωστους ανθρώπους (συμπεριλαμβανομένων και των ειδικών) και ως υποστηρικτικούς, αλλά και ταυτοχρόνως ως πιθανούς επικριτές των πράξεών τους⁶⁰.

Προβλήματα ψυχικής υγείας

Οι νέοι που αποχωρούν από μονάδες φιλοξενίας καλούνται να αντιμετωπίσουν μια πληθώρα προβλημάτων. Η βίαιη μετάβαση προς την ενήλικη ζωή, η έλλειψη υπηρεσιών υποστήριξης, καθώς και η αντιμετώπιση του κοινωνικού στίγματος και της απομόνωσης οδηγούν, τις περισσότερες φορές, στη δημιουργία συναισθημάτων άγχους και απελπισίας. Αυτά τα συναισθήματα, δεδομένου της ευαίσθητης φύσης των νέων, συχνά εκδηλώνονται με τη μορφή ψυχολογικών διαταραχών.

Οι νέοι και νέες με προηγούμενη εμπειρία διαβίωσης σε δομές παιδικής προστασίας σημειώνουν υψηλά ποσοστά προβλημάτων ψυχικής υγείας, και συγκεκριμένα συναισθηματικά και συμπεριφοριστικά προβλήματα, όπως κατάθλιψη, τροφικές διαταραχές, διαταραχές συμπεριφοράς, λεκτική, σωματική και σεξουαλική επιθετικότητα, αυτοκτονικές τάσεις και αυτοτραυματισμός⁶¹. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο γυναικείος πληθυσμός των νέων με εμπειρία στην ιδρυματική φροντίδα εκδηλώνει

60 Weston, J. L. (2013). Care leavers' experiences of being and becoming parents (Doctoral dissertation - University of Hertfordshire). Retrieved from CORE Database (OAI: uhra.herts.ac.uk:2299/13227)

61 Akister, Jane & Owens, Matthew & Goodyer, Ian. (2010). Leaving care and mental health: Outcomes for children in out-of-home care during the transition to adulthood. Health research policy and systems / BioMed Central. 8. 10.1186/1478-4505-8-10.

Dixon, J., & Stein, M. (2003). Leaving care in Scotland: The residential experience. Scottish Journal of Residential Child Care, 2(2), 7 – 16.

Meltzer, H., Lader, D., Corbin, T., Goodman, R., & Ford, T. (2004). The mental health of young people looked after by local authorities in Scotland. Edinburgh: The Stationery Office.

ψυχολογικές διαταραχές, όπως κατάθλιψη, τροφικές διαταραχές και φοβίες σε ποσοστό 17%, ενώ κατά την περίοδο αποχώρησής τους από τη δομή φιλοξενίας το ένα τρίτο είχε αυτοτραυματιστεί εσκεμμένα και το 40% είχε πραγματοποιήσει απόπειρα αυτοκτονίας⁶². Τα πιο συνήθη προβλήματα που παρουσιάζουν οι νέοι και νέες με εμπειρία στην ιδρυματική φροντίδα και που έχουν εκδηλώσει συναισθηματικές δυσκολίες είναι η κατάθλιψη και ο αυτοτραυματισμός⁶³.

Τα προαναφερθέντα ψυχικά προβλήματα φαίνεται να αυξάνονται σε βάθος χρόνου, ειδικά μετά την αποχώρηση από τα ιδρύματα παιδικής προστασίας⁶⁴. Ειδικότερα, έρευνες καταδεικνύουν ότι σε ποσοστό 10% οι ενήλικες που έχουν εξέλθει πια από τις δομές παιδικής προστασίας πάσχουν από σοβαρές ψυχικές διαταραχές, όπως κατάθλιψη, κρίσεις πανικού και κρίσεις παράνοιας, ενώ το 42% παρουσιάζει ψυχικές και συμπεριφοριστικές δυσκολίες, όπως λεκτική και σωματική βία, επιθετικότητα, υπερκινητικότητα και απότομες εναλλαγές διάθεσης⁶⁵.

Συνολικά, σχεδόν το 45% των ανθρώπων με εμπειρία στην ιδρυματική φροντίδα εμφανίζει προβλήματα ψυχικής υγείας.

Η κατάθλιψη, εν γένει, σχετίζεται με ποικίλα κοινωνικά και προσωπικά βιώματα και συγκυρίες, όπως η ρήξη σημαντικών διαπροσωπικών σχέσεων, η βίωση της αποτυχίας, οι απότομες αλλαγές στον τρόπο ζωής

62 Saunders & Broad, 1997, όπως αναφέρθηκε στον Stein, M., & Dumaret, A. C. (2011). The mental health of young people aging out of care and entering adulthood: Exploring the evidence from England and France. *Children and Youth Services Review*, 33(12), 2504-2511.

63 Meltzer, H., Gatward, R., Corbin, T., Goodman, R., & Ford, T. (2003). The mental health of young people looked after by local authorities in England. London: The Stationery Office.

Ridley, J., & McCluskey, S. (2003). Exploring the perceptions of young people in care and care leavers of the health needs. *Scottish Journal of Residential Care*, 2(1), 55-65.

64 Dixon, J., & Stein, M. (2005). *Leaving care: Throughcare and aftercare in Scotland*. Jessica Kingsley Publishers.

65 Amaral, M. (2014). *Thro'the een o'caer leavers* (Doctoral dissertation, Heriot-Watt University).

Stein, M., & Dumaret, A. C. (2011). The mental health of young people aging out of care and entering adulthood: Exploring the evidence from England and France. *Children and Youth Services Review*, 33(12), 2504-2511.

ή/και προϋπάρχοντα ψυχοσυμπεριφορικά προβλήματα⁶⁶.

Τέλος, με βάση πολυάριθμες έρευνες, οι τρεις ομάδες νέων με μεγαλύτερη πιθανότητα να καταλήξουν στην αυτοκτονία είναι:

- (1) Οι νέοι των οποίων η διαδρομή ζωής τους είχε δυσκολίες και κινδύνους,
- (2) Οι νέοι με διαγνωσμένες ψυχικές διαταραχές, και
- (3) Οι νέοι που κάνουν αυτοκτονικές σκέψεις υπό την παρουσία άμεσων στρεσογόνων παραγόντων.

Κατάχρηση ουσιών και εγκλεισμός σε σωφρονιστικά ιδρύματα

Η βίαιη μετάβαση από τη προστατευμένη ζωή των δομών φιλοξενίας στην ενήλικη ζωή δεν προκαλεί μόνο ψυχολογικά προβλήματα, αλλά εντείνει τον κίνδυνο για συμμετοχή σε παράνομες και επικίνδυνες δραστηριότητες, ειδικά υπό την απουσία επαρκούς κοινωνικής στήριξης⁶⁷. Συγκριτικά με τους συνομήλικούς τους στον γενικό πληθυσμό, οι νέοι και νέες που εξέρχονται από δομές παιδικής προστασίας παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά κατάχρησης αλκοόλ και άλλων ουσιών, εγκληματικής συμπεριφοράς, καθώς και υψηλά ποσοστά φυλάκισης⁶⁸.

Το 75% των νέων που εξέρχονται από δομές παιδικής προστασίας έχουν χρησιμοποιήσει ή συνεχίζουν να χρησιμοποιούν παράνομες ουσίες [μαριχουάνα ή/και έκσταση], ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται υπερβολική χρήση αλκοολούχων ουσιών⁶⁹. Αν και μόλις το 9% των συνομήλικών τους

66 Carr, A. (2008). What works with children, adolescents, and adults?: a review of research on the effectiveness of psychotherapy. Routledge.

67 Refaeli, T. (2017). Narratives of care leavers: What promotes resilience in transitions to independent lives?. Children and Youth Services Review, 79, 1-9.

Ward, J., Henderson, Z., & Pearson, G. (2003). One problem among many: drug use among care leavers in transition to independent living. Home Office. Research, Development and Statistics Directorat

68 Cusick, G. R., Havlicek, J. R., & Courtney, M. E. (2012). Risk for arrest: The role of social bonds in protecting foster youth making the transition to adulthood. American Journal of Orthopsychiatry, 82(1), 19.

Shook, Jeffrey & Vaughn, Michael & Goodkind, Sara & Johnson, Heath. (2011). An empirical portrait of youthful offenders who sell drugs. Journal of Criminal Justice. 39. 224-231. 10.1016/j.jcrimjus.2011.02.014.

69 Ward, J., Henderson, Z., & Pearson, G. (2003). One problem among many: drug use among care leavers in transition to independent living. Home Office. Research,

που δεν έχουν την εμπειρία της ιδρυματικής φροντίδας λαμβάνουν βαριά φαρμακευτική αγωγή για ψυχασθένειες καθώς και φαρμακοθεραπεία για προβλήματα κατάχρησης ουσιών, το αντίστοιχο ποσοστό για τους νέους και τις νέες που έχουν εξέλθει από δομές παιδικής προστασίας είναι σχεδόν διπλάσιο (17%).

Τέλος, οι νέοι άντρες που εξέρχονται από δομές παιδικής προστασίας καταδεικνύουν ότι είναι πιο πιθανό να γίνουν μέλη εγκληματικών ομάδων και να πάρουν μέρος σε βίαια επεισόδια, ενώ οι αντίστοιχες γυναίκες είναι πιο πιθανό να καταστρέψουν σκοπίμως ξένη περιουσία⁷⁰. Συνολικά, εστιάζοντας στον πληθυσμό ατόμων που είχαν φιλοξενηθεί σε παιδικές δομές φροντίδας, το 31% έχει συλληφθεί έστω μια φορά, το 15% έχει καταδικαστεί για κάποιο έγκλημα ή παράπτωμα, και το 30% έχει φυλακιστεί⁷¹.

Ανακεφαλαιώνοντας, οι νέοι και οι νέες που έχουν τοποθετηθεί και φιλοξενηθεί κατά την διάρκεια της ανήλικης ζωής τους σε δομές παιδικής προστασίας, είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν και να βιώσουν σοβαρά και επάλληλα προβλήματα, κάποια από τα οποία θα παραμείνουν άλυτα ή δυσεπίλυτα καθ' όλη τη διάρκεια της ενήλικης ζωής τους.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ

Η νεανική ή ανήλικη παραβατικότητα είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο με πολλές όψεις. Είναι φαινόμενο ατομικό, διαπροσωπικό και κοινωνικό. Αποτελεί σημείο που διασταυρώνονται ψυχολογικές και κοινωνιολογικές έννοιες οι οποίες αφορούν τον ανήλικο, την προσωπικότητά του, το πλαίσιο μέσα στο οποίο μεγαλώνει και κοινωνικοποιείται, την επαφή του με τους κρατικούς φορείς εξουσίας (σύστημα δικαιοσύνης, επιμελητές ανηλίκων, αστυνομικές αρχές), την αντιμετώπιση απ' αυτούς, καθώς και την επίσημη αντίδραση της πολιτείας απέναντι σ' αυτούς που παραβαίνουν κοινωνικούς και νομικούς κανόνες.

Development and Statistics Directorate.

70 Fitzpatrick, C., & Williams, P. (2017). The neglected needs of care leavers in the criminal justice system: Practitioners' perspectives and the persistence of problem (corporate) parenting. *Criminology & Criminal Justice*, 17(2), 175-191.

71 Courtney et al. (2011).

Ανήλικοι παραβάτες ορίζονται, στην Ελλάδα, τα άτομα ηλικίας μεταξύ του 8ου και 18ου έτους τα οποία έχουν διαπράξει κάποιου είδους παράβαση. Οι ανήλικοι δράστες αξιόποινων πράξεων [σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 121 του Ποινικού Κώδικα], υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε ποινικό σωφρονισμό.

Η εικόνα της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα

Όπως επισημαίνουν οι ειδικοί επιστήμονες, παρά το γεγονός ότι η έκταση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα φαίνεται ότι κινείται στο πλαίσιο της χαμηλής και μεσαίας βαρύτητας, προκαλούν έντονο προβληματισμό τρία κυρίως στοιχεία:

- αύξηση των αδικημάτων βίας μεταξύ νέων σε ηλικία ατόμων.
- μείωση του ορίου ηλικίας, κατά το οποίο ξεκινά η εμπλοκή των ανηλίκων με τον ποινικό νόμο.
- πολλαπλά και πολύ σοβαρά προβλήματα στον πυρήνα των οικογενειών των παραβατικών ανηλίκων και νέων (κοινωνικά, οικονομικά, προβλήματα ψυχικής υγείας, εξαρτήσεις και εμπλοκή των ίδιων των γονέων με τον ποινικό νόμο κ.λπ.).

Διαχρονικά, τόσο στη χώρα μας όσο και στις χώρες του εξωτερικού, στην παραβατικότητα ανηλίκων, εφηβικής κατά κύριο λόγο ηλικίας, συμπεριλαμβάνονται τρεις μεγάλες κατηγορίες αδικημάτων που είναι οι εξής:

- σωματικές βλάβες
- εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κυρίως κλοπές)
- παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων

Με βάση στοιχεία που συγκέντρωσε και ανέλυσε η Ελληνική Αστυνομία για τα έτη 1999-2003⁷² και αφού έχει αποσαφηνιστεί ότι τα στοιχεία αυτά προέρχονται από τις αστυνομικές αρχές που επιλαμβάνονται και όχι από τις δικαστικές αρχές οι οποίες ασκούν την ποινική δίωξη, προκύπτουν τα εξής:

- η συντριπτική πλειοψηφία των ανηλίκων εγκληματιών διαπράττει παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.) (Ν. 2696/99).
- η συντριπτική πλειοψηφία των συλληφθέντων ανηλίκων σε όλα τα εγκλήματα είναι 13-17 ετών.

- μετά τα εγκλήματα του Κ.Ο.Κ. ακολουθούν οι κλοπές (απλές και διακεκριμένες), παραβάσεις του νόμου περί αλλοδαπών, του νόμου περί ναρκωτικών και η επαιτεία.
- το ποσοστό των δραστών που είναι αγόρια είναι κατά πολύ μεγαλύτερο από αυτό των κοριτσιών σε όλα τα είδη εγκλημάτων.
- στο έγκλημα της κλοπής το 10% περίπου των συλληφθέντων συνολικά δραστών είναι ανήλικοι. Η συντριπτική πλειοψηφία είναι 13-17 ετών ενώ παρουσιάζεται αύξηση του αριθμού των δραστών μέχρι 12 ετών.
- οι συλληφθέντες ανήλικοι για κατοχή και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών είναι 13 έως 17 ετών και αποτελούν το 1% του συνόλου των συλληφθέντων.

Μια πιο πρόσφατη έρευνα σχετικά με την νεανική παραβατικότητα που αφορά τα έτη 2013- 2015 παραθέτει τα στοιχεία στον παρακάτω πίνακα:

Έτος	Σοβαρές Υποθέσεις			Μικροπαραβάσεις			Συνολικοί Αριθμοί			Ηλικίες		
	Αριθμός Σοβαρών Υποθέσεων			Αριθμός Μικροπαραβάσεων			Σύνολο Υποθέσεων			Σύνολο Ανηλίκων	Ηλικία 7-13	Ηλικία 14-16
2013	142	178	7	80	91	19	222	269	25	295	21	274
2014	78	111	1	70	99	2	148	210	3	213	30	183
2015	40	53	3	55	75	5	95	128	8	136	13	123

Έτσι λοιπόν, την τριετία 2013-2015 η Αστυνομία χειρίστηκε συνολικά 465 υποθέσεις που αφορούσαν τη νεανική παραβατικότητα, από τις οποίες οι 260 αφορούσαν σοβαρές υποθέσεις και οι υπόλοιπες 205 μικροπαραβάσεις, με 644 εμπλεκόμενους ανήλικους, ενώ οι 64 ήταν ηλικίας μεταξύ 7-13 ετών και οι υπόλοιποι 580 μεταξύ 14-16 ετών.

Αίτια νεανικής παραβατικότητας

Η πολυπλοκότητα της παραπτωματικής συμπεριφοράς έχει απασχολήσει τις τελευταίες δεκαετίες ειδικούς διαφορετικών επιστημονικών προελεύσεων. Η παραβατικότητα των ανηλίκων αφορά σε οικογενειακούς, προσωπικούς, κοινωνικούς και οικονομικο-πολιτικούς παράγοντες.

Η παραβατική συμπεριφορά μπορεί να ξεκινήσει με πολλούς τρόπους.

Η επιθετικότητα στην παιδική ηλικία είναι ένας καλός προγνωστικός δείκτης βίαιης συμπεριφοράς στην εφηβεία και την πρώιμη ενήλικη ζωή. Παιδιά που εμφανίζουν προβλήματα στη συμπεριφορά από μικρή ηλικία συχνά εξελίσσονται σε παιδιά με σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Σύμφωνα με τον Π.Ο.Υ., ποσοστό 20-45% των αγοριών και 47-69% των κοριτσιών που εκδηλώνουν σοβαρές εγκληματικές και βίαιες συμπεριφορές έχουν ακολουθήσει κατά τη διάρκεια της ζωής τους ένα «αναπτυξιακό μονοπάτι» που τους οδήγησε στην παραβατικότητα. Οι νέοι άνθρωποι που υπάγονται σε αυτή την κατηγορία διαπράττουν τις πιο βίαιες πράξεις και συνεχίζουν την παραβατική συμπεριφορά κατά την ενήλικη ζωή. Ένα σημαντικό ποσοστό των ανηλίκων που συλλαμβάνονται για βίαιες πράξεις κατά την εφηβεία, συλλαμβάνονται ξανά ως ενήλικες, συχνά έχοντας διαπράξει σοβαρά εγκλήματα, όπως βιασμούς, ανθρωποκτονίες κλπ.

Ωστόσο, πολλοί ανήλικοι εμπλέκονται σε εγκληματικές πράξεις για σύντομα μόνο χρονικά διαστήματα. Σε αυτή την περίπτωση εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές μόνο κατά τη διάρκεια της εφηβείας, χωρίς να έχουν δώσει πρόδρομα σημάδια κατά την παιδική ηλικία. Η παραβατική συμπεριφορά κινητοποιείται από παράγοντες όπως η κατανάλωση αλκοόλ, οι συναναστροφές με παραβατικά άτομα, το κίνητρο του εφήβου κλ.π.

Οι βασικοί παράγοντες που σχετίζονται με την παραβατικότητα των ανηλίκων έχουν ως εξής:

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η οικογένεια αποτελεί το φυσικό υποστηρικτικό σύστημα του κάθε ανθρώπου. Οι οικογένειες που επιτρέπουν τη συναισθηματική έκφραση και την επικοινωνία των μελών τους, αποτελούν ένα ασφαλές περιβάλλον ανάπτυξης για το παιδί και τον έφηβο. Αντίθετα, σε οικογένειες που δεν παρουσιάζουν συνοχή, οι πιθανότητες εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς από τα νεότερα μέλη τους, αυξάνονται. Στους παράγοντες που μειώνουν τη συνοχή της οικογένειας μπορούν να περιληφθεί η παραβατικότητα, η ψυχοπαθολογία και η ανεργία των γονέων, η αυστηρή και τιμωρητική συμπεριφορά των γονέων, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής βίας, ο μεγάλος αριθμός παιδιών στην οικογένεια και η αδιαφορία των γονέων.

ΠΡΟΤΥΠΑ/ ΜΑΘΗΣΗ

Σύμφωνα με την θεωρία της κοινωνικής μάθησης του Bandura (1986), η συμπεριφορά και η εξέλιξη του παιδιού καθορίζεται από τον τρόπο με τον οποίο εντυπώνεται στη σκέψη του η αλληλεπίδραση με το άμεσο και το έμμεσο περιβάλλον του. Τα παιδιά και οι έφηβοι αφομοιώνουν επιθετικές συμπεριφορές παρατηρώντας την επιθετική συμπεριφορά που επιδεικνύουν οι ενήλικες και κωδικοποιώντας στη μνήμη τους αυτές τις σκηνές βίας. Βασισμένοι σε αυτές τις εμπειρίες, αναγάγουν τη χρήση βίας, λεκτικής ή σωματικής, σε αξία και κώδικα συμπεριφοράς, θεωρώντας ότι ο μόνος τρόπος για να αποκτήσουν κάτι που επιθυμούν είναι η χρήση της σωματικής τους δύναμης. Παρακολουθώντας σκηνές βίας στην τηλεόραση, τους ξυλοδαρμούς των συνομηλίκων τους και την αντικοινωνική ή παραβατική συμπεριφορά των γονέων τους, οι ανήλικοι μαθαίνουν να εμπλέκονται και οι ίδιοι σε ένα ευρύ φάσμα παραπτωματικών δραστηριοτήτων.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑ

Οι ανήλικοι παραβάτες συχνά προέρχονται από οικογένειες ή κοινότητες που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και στερούνται τις ευκαιρίες να συμμετέχουν σε διαδικασίες και εξελίξεις. Η παραβατική συμπεριφορά είναι συχνά απότοκος του κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ παράλληλα συντελεί στη διαιώνισή του, τόσο λόγω των συνεπειών της στην εξέλιξη της ζωής των νέων όσο και λόγω του στιγματισμού που ακολουθεί.

Η αποτυχία κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης στιγματίζει τα παιδιά και τους εφήβους, οδηγεί στην απόρριψη από τους συνομηλίκους και ανοίγει το δρόμο για την παραβατικότητα. Πολλά από αυτά τα παιδιά εγκαταλείπουν το σχολείο πρόωρα, με αποτέλεσμα να μην έχουν αργότερα τα εφόδια για να διεκδικήσουν θέσεις στην αγορά εργασίας, καταλήγοντας, συχνά στην εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΟΥΣΙΩΝ

Κατανάλωση αλκοόλ/ ναρκωτικών ουσιών: Οι νέοι που βρίσκονται υπό την επήρεια εξαρτησιογόνων ουσιών συχνά παραβατούν προκειμένου να εξασφαλίσουν τη δόση τους. Επιπλέον, όταν βρίσκονται υπό την επήρεια ουσιών μειώνονται οι κοινωνικές αναστολές, η ικανότητα να σκεφτούν λογικά και η αυτοσυγκράτηση. Η κατανάλωση αλκοόλ είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο να ασκήσει βία ένας έφηβος, αλλά και τον κίνδυνο να γίνει ο ίδιος/α θύμα και να υποστεί βία.

Τέλος, παράγοντες όπως η ανεργία των γονέων, η προβολή και ωραιοποίηση της βίας από τα Μ.Μ.Ε. και η διαταραχή αγωγής⁷³ πολύ συχνά σχετίζονται ευθέως με την παραβατική συμπεριφορά παιδιών και εφήβων.

Το θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο για την παραβατικότητα των ανηλίκων - Αναμορφωτικά Μέτρα.

Η ποινική μεταχείριση των ανηλίκων ρυθμίζεται από ειδικές διατάξεις όπως ορίζονται στον ποινικό κώδικα και στον κώδικα ποινικής δικονομίας. Συνοπτικά υπάρχουν τρεις ηλικιακές ομάδες που αντιστοιχούν σε διαφοροποιημένη ποινική μεταχείριση του ανηλίκου. Τα παιδιά ηλικίας από 0 έως 8 ετών δεν υπόκεινται σε καμία απολύτως ποινική μεταχείριση. Οι ανήλικοι ηλικίας από 8 έως 13 ετών θεωρούνται ποινικά ανεύθυνοι με την έννοια ότι, «η αξιόποινη πράξη δεν καταλογίζεται σε αυτούς». Η πρακτική απόρροια της αντιμετώπισης αυτής είναι ότι οι ανήλικοι από 8 έως 13 δεν είναι δυνατό να φυλακιστούν αλλά σε βάρος τους μπορούν να επιβληθούν μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, όπως θα αναλυθούν παρακάτω. Τέλος, στους ανήλικους από 13 έως 18 ετών είναι δυνατό να επιβληθεί η ποινή του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, πρακτικά δηλαδή της κράτησής τους σε φυλακή ανηλίκων.

Ο νόμος 3189 /2003 για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων, εκσυγχρόνισε σε μεγάλο βαθμό το δίκαιο ανηλίκων στην Ελλάδα,

73 Ο όρος Διαταραχή Διαγωγής (Δ.Δ.) είναι ψυχιατρικός και αναφέρεται σε παιδιά και νέους που εκδηλώνουν επαναλαμβανόμενη και επίμονη αντικοινωνική συμπεριφορά (π.χ. επιθετικότητα, φυγές από το σπίτι, αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο, βαρσοπισμό ζώων) και παραβατικές δράσεις (π.χ. χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, χρήση όπλων, κλοπές, εμπρησμοί).

ικανοποιώντας τα επίμονα αιτήματα της επιστημονικής κοινότητας για την εναρμόνιση του δικαίου με τις σύγχρονες διεθνείς τάσεις για το δικανικό πρότυπο (justice model), και θέτοντας στη διάθεση των δικαστηρίων μια σειρά νέων ρυθμίσεων, που αφορούν σε αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα που μπορούν να εξατομικεύσουν την εκάστοτε ποινική μεταχείριση ενός ανηλίκου, καθώς και στους φορείς που εποπτεύουν και ελέγχουν την παιδική και νεανική παραβατικότητα.

Τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα που, βάσει νόμου, επιλέγονται και επιβάλλονται στους ανήλικους παραβάτες από 8 έως 13 ετών (ποινικά ανεύθυνοι ανήλικοι), έχουν ως εξής:

Αναμορφωτικά Μέτρα:

- η επίπληξη του ανηλίκου.
- η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή στους επιτρόπους του.
- η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια.
- η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε εταιρείες προστασίας ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων.
- η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης.
- η αποζημίωση του θύματος ή κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο.
- η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο.
- η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς.
- η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης.
- η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής.
- η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.

Θεραπευτικά Μέτρα:

Εφόσον ο ανήλικος πάσχει από ψυχική ασθένεια ή τελεί σε διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών ή από οργανική νόσο ή κατάσταση που του δημιουργεί σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση οιοπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και ηθική ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει:

- την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους ή στην ανάδοχη οικογένεια.
- την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε εταιρίες προστασίας ή σε επιμελητές Ανηλίκων.
- την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο και
- την παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα.

Τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη μονάδα, ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών.

Για την κατηγορία των εφήβων μεταξύ 13 και 18 ετών, αυτοί άλλοτε είναι ποινικώς ανεύθυνοι (αρ. 126 § 3 Π.Κ.), ενώ άλλοτε είναι ποινικώς υπεύθυνοι (αρ. 127 § 1 Π.Κ.). Η ποινική ευθύνη του ανηλίκου παραβάτη εφηβικής ηλικίας εξετάζεται και κρίνεται κάθε φορά για τη συγκεκριμένη πράξη και μόνο η κατάφασή της από το Δικαστήριο μπορεί να επιφέρει την επιβολή ποινικού Σωφρονισμού. Προϋπόθεση για την επιβολή ποινής σε βάρος ανηλίκων εφηβικής ηλικίας (13-18 ετών), είναι η εμφάνιση μιας τέτοιας προσωπικότητας σε συνδυασμό με τις περιστάσεις τέλεσης της πράξης (αρ. 79 Π.Κ.), ώστε η επιβολή ποινής να καθίσταται αναγκαία προκειμένου να αποτραπεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων πράξεων (άρθρο 127 § 1 Π.Κ.). Κριτήριο επιβολής της ποινής σε ανήλικο εφηβικής ηλικίας είναι η αρνητική πρόγνωση, η οποία ανταποκρίνεται στην πιθανολογούμενη υποτροπή από μέρους του ανηλίκου.

Φορείς Ελέγχου

Οι φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου που υφίστανται στη χώρα είναι πέντε και υπάγονται στα υπουργεία Δικαιοσύνης και Προστασίας του Πολίτη. Πρόκειται για την Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων, τον Εισαγγελέα/Δικαστή Ανηλίκων, την Αστυνομία, την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και το Ίδρυμα Αγωγής. Ο κάθε φορέας έχει επωμιστεί διαφορετικές ευθύνες, όπως περιγράφεται ακολούθως:

1. Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων λειτουργούν υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Λειτουργούν στην έδρα κάθε πρωτοδικείου και έχουν σκοπό την πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων οι οποίοι εμφανίζουν αντικοινωνική συμπεριφορά ή βρίσκονται σε κίνδυνο να γίνουν δράστες ή θύματα αξιόποινων πράξεων, λόγω ακατάλληλου ή ανύπαρκτου οικογενειακού περιβάλλοντος ή άλλων δυσμενών κοινωνικών συνθηκών και αιτίων. Όταν εξασφαλισθούν οι αναγκαίοι πόροι οι Εταιρείες ιδρύουν Στέγες φιλοξενίας ανηλίκων όπου μέσα σε οικογενειακές συνθήκες παρέχουν φιλοξενία και πολύπλευρη υποστήριξη στα παιδιά που αναλαμβάνουν. Στέγες φιλοξενίας διαθέτουν οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων Αθήνας, Πειραιά, Ηρακλείου Κρήτης, Καρδίτσας, Αλεξανδρούπολης, Κοζάνης και Βόλου.

2. Εισαγγελέας/Δικαστής Ανηλίκων

Το Τμήμα Ανηλίκων αποτελεί μία ξεχωριστή και εν μέρει αυτοτελή υπηρεσία που περιλαμβάνει όλα τα αντικείμενα της Εισαγγελίας και αναλαμβάνει υποθέσεις που αφορούν σε κατηγορούμενους ανήλικους έως δέκα οκτώ (18) ετών.

Το Τμήμα Ανηλίκων της Εισαγγελίας Πρωτοδικών είναι αρμόδιο για τη διερεύνηση καταγγελιών και αιτημάτων που αφορούν ανήλικους, τη μεταχείρισή τους και τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων τους, σύμφωνα με τη διεθνή νομοθεσία. Με βάση τα αιτήματα σχηματίζονται οι λεγόμενοι «κοινωνικοί φάκελοι», που δεν αφορούν κατ' αρχάς σε ποινική αξιολόγηση των περιστατικών, αλλά στη διαμεσολάβηση, την ανάμιξη κοινωνικών φορέων και ιατροπαιδαγωγικών κέντρων κ.λπ. Επίσης το Τμήμα Ανηλίκων δέχεται καταγγελίες φορέων (π.χ. «Χαμόγελο του Παιδιού», Ένωση «Μαζί για το παιδί») για παιδιά που υφίστανται

σωματική, λεκτική, σεξουαλική κακοποίηση κ.λπ. και, με αφορμή αυτές, διατάσσεται αμέσως κοινωνική έρευνα, ώστε να αποφασιστεί τυχόν άμεση απομάκρυνση του παιδιού από το περιβάλλον, αφαίρεση της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας κ.ά.

3. Τμήμα Ανηλίκων της Αστυνομίας

Τα αστυνομικά όργανα είναι οι πρώτοι που έρχονται σε επαφή με έναν παραβατικό νέο. Αυτός είναι και ο λόγος που σύμφωνα με τον νόμο 2298/19995, τους δίνεται την ευχέρεια να παραπέμπουν με αίτηση τους ένα περιστατικό στον Εισαγγελέα Ανηλίκων. Στην Ελλάδα αρμόδια αρχή πρωτογενούς παρέμβασης είναι το Τμήμα Ανηλίκων της Διεύθυνσης Ασφάλειας της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής. Τα κυριότερα καθήκοντα τους είναι η επέμβαση σε πράξεις παραβατικότητας νέων και οι άμεσες ενέργειες (δίωξη δράστη και παροχή βοήθειας σε θύμα) σε καταγγελλόμενες πράξεις θυματοποίησης ανηλίκων.

4. Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων συγκροτούν περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που λειτουργούν στο πλαίσιο του Δικαστηρίου Ανηλίκων στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου. Αποτελούν τον κύριο δημόσιο φορέα εξωϊδρυματικής μεταχείρισης ανηλίκων (8-18 ετών) που έχουν διαπράξει αδίκημα ή διατρέχουν τον κίνδυνο να γίνουν δράστες αξιόποινων πράξεων. Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων συνεργάζονται με ανηλίκους που έχουν τελέσει πράξεις που διώκονται ποινικά και υπάγονται στην αρμοδιότητα του Μονομελούς ή του Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων. Επίσης, σε επίπεδο πρόληψης ασχολούνται επίσης με τους ανηλίκους που βρίσκονται σε κίνδυνο να παραβατήσουν λόγω ακατάλληλου ή ανύπαρκτου οικογενειακού περιβάλλοντος ή άλλων κοινωνικών συνθηκών, παρέχοντας πολύπλευρη στήριξη στους ίδιους και τις οικογένειές τους.

5. Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου

Είναι περιφερειακή υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Φιλοξενεί τους ανηλίκους οι οποίοι έχουν παρουσιάσει παραβατική συμπεριφορά ή αντιμετωπίζουν δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής με σκοπό την αγωγή, κοινωνική στήριξη, εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτισή τους. Στο ίδρυμα εισάγονται άρρενες ανήλικοι στους οποίους έχει επιβληθεί το

αναμορφωτικό μέτρο της τοποθέτησης σε κατάσταση αγωγής (άρθρο 122 παρ.ιδ Π.Κ.) ή όταν η τοποθέτηση αυτή επιβάλλεται ως περιοριστικός όρος (άρθρο 282 Κ.Π.Δ.). Επίσης εισάγονται ανήλικοι οι οποίοι διαβιώνουν σε κοινωνικό περιβάλλον ατόμων τα οποία τελούν καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα αξιόποινες πράξεις. Κατά το χρόνο παραμονής τους στο Ίδρυμα οι ανήλικοι φοιτούν σε σχολείο εντός ή εκτός του Καταστήματος, μετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και λαμβάνουν μέρος σε πολιτιστικές, ψυχαγωγικές ή αθλητικές δραστηριότητες. Τέλος, έχουν τη δυνατότητα να κάνουν χρήση άδειας δοκιμασίας ή άδειας για οικογενειακούς, εκπαιδευτικούς λόγους ή για λόγους υγείας.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι ασυνόδευτοι ανήλικες αποτελούν την πιο τραγική πτυχή της πρόσφατης προσφυγικής κρίσης. Η ξαφνική διόγκωση των μεταναστευτικών ροών του 2015 έφερε μαζί της και έναν αυξανόμενο αριθμό ασυνόδευτων παιδιών. Παιδιών, δηλαδή, τα οποία φτάνουν στη χώρα μας μόνα τους, χωρίς την οικογένειά τους ή άλλον ενήλικα που να τα συνοδεύει και να μεριμνά για αυτά. Υπολογίζεται ότι περίπου 1.000 ασυνόδευτα παιδιά εισέρχονται ετησίως στην Ελλάδα. Τα παιδιά αυτά, λόγω της ευάλωτης θέσης τους έχουν ανάγκη ειδικής φροντίδας και προστασίας, γεγονός το οποίο επισημαίνει επανειλημμένα η διεθνής κοινότητα και η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στην Ελλάδα σήμερα εκτιμάται ότι υπάρχουν 4.393 ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά. Κάποια από τα παιδιά αυτά έχουν ταξιδέψει μακριά από την πατρίδα, τις οικογένειες και τα σπίτια τους για να διαφύγουν διώξεις, συρράξεις και αναταραχές στη χώρα καταγωγής τους. Άλλα ταξιδεύουν για να δραπετεύσουν από την παρατεταμένη φτώχεια και τις στερήσεις αναζητώντας μια καλύτερη ζωή. Άλλα πάλι αποφασίζουν να φύγουν μόνα τους. Ενώ, για άλλα την απόφαση λαμβάνει η οικογένειά τους, αναμένοντας οικονομική βοήθεια από αυτά. Κοινό στοιχείο όλων αυτών των παιδιών ωστόσο, ανεξαρτήτως του λόγου φυγής τους, αποτελούν η παιδική εργασία, η κακοποίηση – πολλές φορές σεξουαλική κακοποίηση, ή η ενδοοικογενειακή βία, καθώς και χρόνια προβλήματα υγείας, λόγω των κακουχιών και της πρόωρης εργασίας⁷⁴.

74 Τσίππηρα, Π. (2014). Η Ενσωμάτωση των Ασυνόδευτων Παιδιών στη Χώρα Ασύλου. Αθήνα. Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.

Η Ελλάδα είναι, συνήθως, ένας ενδιάμεσος σταθμός στο μακρινό ταξίδι των παιδιών αυτών με προορισμό τη βόρεια Ευρώπη. Οι χώρες του τελικού προορισμού τους είναι τις περισσότερες φορές η Σουηδία, η Δανία, η Γερμανία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και η Αυστρία. Τα ασυνόδευτα παιδιά προσδοκούν ότι οι χώρες του τελικού προορισμού τους θα τους προσφέρουν καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης, υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και την προοπτική της συνένωσης με τις (ευρύτερες) οικογένειές τους. Το ταξίδι τους είναι δύσκολο και επικίνδυνο και στη διάρκειά του υφίστανται πολλές φορές δυσκολίες, κακουχίες, κακοποιήσεις και εκμεταλλεύσεις. Και η κατάληξη του ταξιδιού – ειδικότερα μετά το κλείσιμο των συνόρων - συνήθως περιλαμβάνει απογοήτευση σε σχέση με τις προσδοκίες τους για τις χώρες υποδοχής.

Τα παιδιά αυτά συνιστούν μια ιδιαίτερα ευάλωτη κατηγορία, που απαιτεί διπλή προστασία και μέριμνα. Ως παιδιά έχουν ανάγκη ειδικής φροντίδας, ακόμα περισσότερο όταν δεν βρίσκονται υπό την προστασία ενός κηδεμόνα και βιώνουν την τραυματική εμπειρία της απώλειας ή του αποχωρισμού των γονέων τους. Περαιτέρω, ως πρόσφυγες, φέρουν τις τραυματικές εμπειρίες των διώξεων και του φόβου από τις χώρες καταγωγής τους.⁷⁵

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία (Αύγουστος 2019) του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης, στην Ελλάδα, σήμερα, ο εκτιμώμενος αριθμός ασυνόδευτων ανηλίκων είναι 4,393 παιδιά, εκ των οποίων 93,8% είναι αγόρια και 6,2% κορίτσια. Τα παιδιά αυτά είναι σε ποσοστό 92,8% ηλικίας μεταξύ 14-18 ετών^{76,77}.

Πολλά από αυτά τα παιδιά ζουν σε πολύ δύσκολες έως και επικίνδυνες για την ασφάλειά τους συνθήκες. Τη στιγμή αυτή, βρίσκουμε 620 παιδιά που ζουν στον δρόμο και κοιμούνται όπου βρουν και άλλα 171 παιδιά, τα οποία καταγράφηκαν κατά την είσοδό τους στη χώρα και τώρα δε γνωρίζουμε που βρίσκονται και πως επιβιώνουν. Μόνο 1.085 από τα παιδιά αυτά βρίσκονται σε θέσεις μακροχρόνιας φιλοξενίας (δηλαδή σε δομές

75 Τσιπήρα, Π. (2014).

76 Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Επικαιροποιημένη Κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα. Αύγουστος 2019.

77 Τσιπήρα, Π. (2014).

και διαμερίσματα υποστηριζόμενης διαβίωσης ασυνόδευτων ανηλίκων), ενώ 962 σε θέσεις προσωρινής φιλοξενίας, δηλαδή σε συνθήκες σχετικής ασφάλειας, όπου όμως δεν υπάρχει η δυνατότητα να λάβουν τη στήριξη και τη φροντίδα που χρειάζονται οι ανήλικοι (δηλαδή σε ξενοδοχεία και ασφαλείς ζώνες)⁷⁸.

Τα παιδιά αυτά είναι έκθετα σε πολλαπλούς κινδύνους και παραβιάσεις όπως η βία, η κακοποίηση, η εκμετάλλευση, η σεξουαλική εκμετάλλευση, η παραμέληση, και οι παράνομες/εγκληματικές πράξεις εις βάρος τους⁷⁹. Η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες σημειώνει ότι όσο υπάρχει έλλειμα σε σωστές και αρκετές δομές φιλοξενίας τόσο θα αυξάνει ο αριθμός των παιδιών έκθετων σε κινδύνους, των παιδιών που βρίσκονται στο δρόμο και των παιδιών σε άλλες ύποπτες δομές φιλοξενίας⁸⁰.

Η ζωή, οι συνθήκες διαβίωσης, η μεταχείριση και οι προοπτικές προς την αυτό-ολοκλήρωση των ασυνόδευτων παιδιών επιτάσσει αυξημένη εγρήγορση για τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, όπως αυτά κατοχυρώνονται βάσει του διεθνούς δικαίου και των δεσμεύσεων της χώρας μας. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επανειλημμένα υπογραμμίσει την ανάγκη τόσο για τη διασφάλιση των κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων, όσο και για την υποχρέωση των δομών παιδικής προστασίας να ανταποκριθούν αποτελεσματικότερα στη νέα κατάσταση που προτάσσει η προσφυγική κρίση⁸¹.

78 Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2019).

79 Αναστασίου, Α. Βιώσιμες Λύσεις για τους Ασυνόδευτους Ανήλικους στην Ευρώπη – Εθνική Έκθεση: Ελλάδα. Εθνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες. Ανακτήθηκε από <https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/greek.pdf>

80 όπως αναφέρεται στην εφημερίδα Καθημερινή [2018, Απρίλιος 25]. Σε 3050 ανέρχονται μέχρι σήμερα τα ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα, σύμφωνα με έρευνα. Ανακτήθηκε από <https://www.kathimerini.gr/960982/article/epikairothta/ellada/se-3050-anerxontai-mexri-shmera-ta-asynodeyta-anhlika-sthn-ellada-symfwna-me-ereyna>

81 Συνήγορος του Πολίτη. Παρέμβαση Συνηγόρου του Πολίτη για τα ασυνόδευτα παιδιά, πρόσφυγες και μετανάστες. [δελτίο τύπου]. (2016, Μάρτιος 30). Ανακτήθηκε από <https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.dpnnews.358180>.

Παρέμβαση Συνηγόρου του Πολίτη για τα ασυνόδευτα παιδιά, πρόσφυγες και μετανάστες –

Επιστολή προς αρμόδιους Αναπληρωτές Υπουργούς – 28 Μαρτίου 2016:

“[...] 1. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι οι οποίοι εισέρχονται στην Ελληνική επικράτεια χρειάζεται πριν από όλα να αντιμετωπίζονται ως παιδιά – υποκείμενα δικαιωμάτων, όπως αυτά έχουν θεσμοθετηθεί από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν.2101/92) του ΟΗΕ και όχι ως παραβάτες της μεταναστευτικής νομοθεσίας.

[...] 6. Όταν ασυνόδευτος ανήλικος δεν υποβάλει αίτημα διεθνούς προστασίας ή όταν το αίτημά του απορρίπτεται, η Ελληνική πολιτεία εξακολουθεί να έχει καθήκον προστασίας του μέχρι την ενηλικίωσή του ή μέχρι την λήψη μέτρων για τη συνένωσή του με την οικογένειά του.”

Η Άτυπη Φυγή των Ασυνόδευτων Ανηλίκων

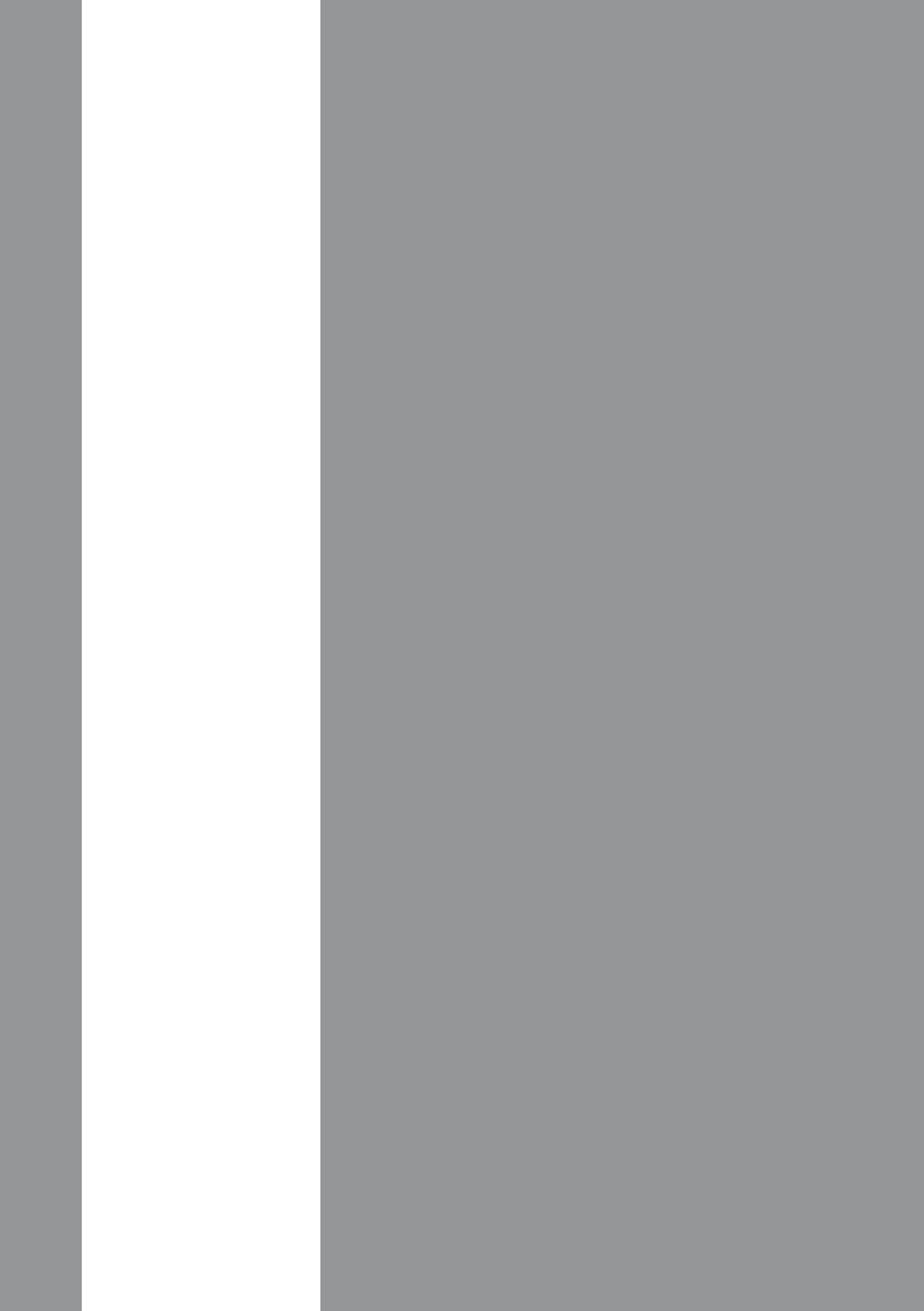
Υψηλό ποσοστό ανηλίκων φεύγει άτυπα από τις δομές φιλοξενίας στην Ελλάδα. Στατιστικά των ελληνικών αρχών αναδεικνύουν ότι κατά το 2012 με 2016 μεταξύ 13% και 33% των ασυνόδευτων ανηλίκων διέφυγαν άτυπα εντός είκοσι τεσσάρων ωρών έπειτα από την ένταξή τους σε δομή παιδικής φιλοξενίας⁸². Η άτυπη φυγή τους – πριν την ενηλικίωσή τους – τους καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτους σε πολλαπλούς κινδύνους και προκλήσεις. Η άτυπη φυγή των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι γνωστή και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Οι κύριοι λόγοι για τους οποίους τα παιδιά αυτά επιλέγουν τη φυγή από τη δομή φιλοξενίας είναι η λαχτάρα να ταξιδέψουν σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα [είτε επειδή έχουν συγγενείς εκεί, είτε επειδή δε βρίσκουν προοπτική για παραμονή στην Ελλάδα], η επιθυμία για οικογενειακή επανένωση και μετεγκατάσταση, η έλλειψη ποιότητας και υπηρεσιών στη δομή φιλοξενίας και η κακή ποιότητα των σχέσεων με το προσωπικό των δομών φιλοξενίας. Αυτό ίσχυε ιδιαίτερα για τα παιδιά εκείνα που ήταν οι μόνοι από τη χώρα καταγωγής τους στις δομές φιλοξενίας ή που δε μιλούσε κανείς άλλος τη γλώσσα τους, επιτείνοντας τα αισθήματα απομόνωσης και απόγνωσης⁸³.

82 Γκιόκα, Μ. και Biswas D. (2017). Παιδιά που Φεύγουν Άτυπα: Εμπειρίες ασυνόδευτων ανηλίκων που εγκαταλείπουν δομές φιλοξενίας στην Ελλάδα. Αθήνα: ΜΚΟ Φάρος.

83 Γκιόκα, Μ. και Biswas D. (2017).

3

ΕΝΟΤΗΤΑ

**ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΟΙ
ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ**

ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΗΣ

Οι δεξιότητες ζωής είναι ένας όρος που περιγράφει μια σειρά δεξιοτήτων που χρησιμοποιούνται για να διαχειριζόμαστε αποτελεσματικά προβλήματα και ζητήματα της καθημερινότητας. Συγκεκριμένα, αποτελούν ικανότητες για προσαρμοστική και θετική συμπεριφορά, που επιτρέπουν στα άτομα να ανταπεξέρχονται στις απαιτήσεις και τις προκλήσεις της καθημερινής ζωής. Με αυτόν τον τρόπο, οι δεξιότητες που μπορούν να θεωρηθούν ως δεξιότητες ζωής είναι πολυάριθμες.

Οι δεξιότητες ζωής ως νέα προσέγγιση έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις ζωές των ανθρώπων. Οι δεξιότητες ζωής αφορούν στην ικανότητά μας να λαμβάνουμε αποφάσεις, να επικοινωνούμε αποτελεσματικά, να επιλύουμε προβλήματα, να σκεφτόμαστε δημιουργικά, να αναπτύσσουμε και να διατηρούμε ανθρώπινες σχέσεις, να αντιλαμβανόμαστε τις ανάγκες και τα συναισθήματά μας και να διαχειριζόμαστε τα συναισθήματά μας, το στρες και άλλα.

Οι δεξιότητες ζωής λειτουργούν μεμονωμένα αλλά υφίστανται σε συν-εξάρτηση. Υπάρχουν ποικίλες ομαδοποιήσεις για τις Δεξιότητες Ζωής στη βιβλιογραφία και στα επίσημα έγγραφα. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών ως δεξιότητες ζωής συναριθμούνται:

- **η αυτεπίγνωση**, από την οποία εκπορεύονται η διαχείριση συναισθημάτων και η αντιμετώπιση του άγχους,
- **η ενσυναίσθηση**, από την οποία πηγάζουν η αποτελεσματική επικοινωνία και οι διαπροσωπικές σχέσεις,
- **η κριτική σκέψη και η δημιουργική σκέψη**, στις οποίες θεμελιώνονται η ικανότητα στη λήψη αποφάσεων και η επίλυση προβλημάτων.

Οι δεξιότητες ζωής αγγίζουν:

- θέματα αληθινά – θέματα δηλαδή που επηρεάζουν στη πραγματικότητα τις ζωές των ανθρώπων,
- θέματα επίκαιρα – όπως το sexting και το cyber bullying,
- θέματα ευαίσθητα, όπως θέματα προσωπικής υγιεινής και καθαριότητας.

- και εν τέλει ηθικά θέματα: όπως τι είναι σωστό ή λάθος, καλό ή καλό, σημαντικό ή ασήμαντο για την κοινωνία.

Παρατίθενται κάποιοι από τους ορισμούς των δεξιοτήτων ζωής έτσι όπως έχουν καταρτιστεί από αναγνωρισμένους φορείς και έργα:

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) (World Health Organisation – 1997)

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας προσδιορίζει τις ακόλουθες πέντε κατηγορίες δεξιοτήτων ζωής ως επίκαιρες σε κάθε πολιτισμικό περιβάλλον:

1. Δεξιότητες λήψης αποφάσεων και επίλυσης προβλημάτων
2. Δεξιότητες δημιουργικής σκέψης και κριτικής σκέψης
3. Δεξιότητες επικοινωνίας και διαπροσωπικές δεξιότητες
4. Δεξιότητες αυτογνωσίας και ενσυναίσθησης
5. Δεξιότητες διαχείρισης συναισθημάτων και αντιμετώπισης άγχους.

UNICEF

Η Unicef ορίζει “δεξιότητες ζωής” τις ψυχοκοινωνικές ικανότητες για προσαρμοστική και θετική συμπεριφορά που επιτρέπουν στα άτομα να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις απαιτήσεις και τις προκλήσεις της καθημερινής ζωής. Οι δεξιότητες ζωής χωρίζονται στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες

1. γνωστικές δεξιότητες για την ανάλυση και τη χρήση πληροφοριών,
2. προσωπικές δεξιότητες για διαχείριση του εαυτού μας και
3. διαπροσωπικές δεξιότητες για την επικοινωνία και την αποτελεσματική αλληλεπίδραση με τους άλλους

Βρετανικό Συμβούλιο

Οι δεξιότητες ζωής είναι ένας όρος που περιγράφει μια σειρά βασικών δεξιοτήτων που αποκτώνται μέσω της μάθησης ή/και μέσω της εμπειρίας του καθενός οι οποίες επιτρέπουν σε άτομα και ομάδες να διαχειρίζονται αποτελεσματικά προβλήματα και ζητήματα που συνήθως προκύπτουν στην καθημερινότητα.

The Life Skills In Europe Project (LSE) ⁸⁴

Οι Δεξιότητες Ζωής αποτελούν συστατικό στοιχείο των ικανοτήτων για την ζωή και την εργασία ενός ατόμου μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό, πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον. Οι δεξιότητες ζωής αναδύονται και αναπτύσσονται ανάλογα με τις ανάγκες του ατόμου σε πραγματικές συνθήκες ζωής.

Συνοψίζοντας, οι δεξιότητες ζωής καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα στάσεων και ικανοτήτων που επιτρέπουν στο άτομο να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής αποτελεσματικά και με επάρκεια. Όσο και αν υπάρχει η αίσθηση ότι αυτές οι δεξιότητες είναι αποτέλεσμα της «πείρας» ή της «τριβής» με τη ζωή, αναντίρρητο παραμένει το γεγονός ότι αυτές οι δεξιότητες είναι, πρέπει να είναι, μπορούν να είναι αντικείμενο εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση σε θέματα δεξιοτήτων ζωής είναι ιδιαίτερα σημαντική διότι τοποθετεί τους εκπαιδευόμενους και τις ανάγκες τους στο κέντρο και καθιστά τη μάθηση μια διαδικασία σχετική με την πραγματικότητά τους η οποία έχει άμεσα αποτελέσματα στα άτομα και στις κοινότητές τους.

Η εκπαίδευση σε θέματα δεξιοτήτων ζωής αγγίζει ένα πολύ ευρύ φάσμα στοιχείων μάθησης, όπως:

Γνώση και Κατανόηση για θέματα όπως οι νόμοι και κανόνες, η δημοκρατική διαδικασία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα μέσα μεταφοράς, το χρήμα και η διαχείρισή του, οι χρηματοοικονομικές συναλλαγές, το περιβάλλον, η σωματική και ψυχική υγεία.

Δεξιότητες και ικανότητες όπως η κριτική σκέψη, η ανάλυση των πληροφοριών, η αποτελεσματική επικοινωνία, η λήψη απόφασης, η συμμετοχή στα κοινά.

Αξίες και συμπεριφορές όπως ο σεβασμός για τον συνάνθρωπο, η αυτοπεποίθηση, το θάρρος, η καλοσύνη κλ.π.

Η καλλιέργεια και η κατάρκτηση των δεξιοτήτων ζωής δε συμβαίνει εφάπαξ, αλλά αποτελεί μια διαρκή διαδικασία καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ανθρώπου. Αναντίρρητα, όσο πιο έγκαιρα ξεκινήσει η καλλιέργεια τους,

τόσο πιο γρήγορα το κάθε άτομο θα κατακτήσει την αίσθηση τόσο του εαυτού του όσο και του περιβάλλοντος του. Επομένως, ήδη από την παιδική ηλικία η εκπαίδευση θα πρέπει να προσβλέπει στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων ζωής των παιδιών και εφήβων παράλληλα με την ανάπτυξη άλλων γνωστικών και μεταγνωστικών δεξιοτήτων. Τέτοια ανάγκη είναι ζωτικής σημασίας ιδιαίτερα για τα παιδιά που διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας και φιλοξενίας, τα οποία στερούνται της στενής οικογενειακής υποστήριξης που λαμβάνουν τα παιδιά εκτός δομών.

Μέσα από την καλλιέργεια και συνεχή ανάπτυξη των δεξιοτήτων ζωής τόσο τα παιδιά που διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας, όσο και οι νέοι που επιχειρούν τα πρώτα τους βήματα στην ενήλικη ζωή έχουν ποικίλα οφέλη. Η κατάκτηση των δεξιοτήτων ζωής τους βοηθά να αναπτύξουν την αυτοπεποίθησή τους και να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τις αλλαγές και τις προκλήσεις που φέρνει η ζωή. Τους δίνει φωνή στο χώρο εργασίας, στις κοινότητες και στην κοινωνία. Τους εξοπλίζει με ηρεμία απέναντι στα προβλήματα της ζωής και τους δίνει τη δυνατότητα να συνεισφέρουν θετικά στο κοινωνικό σύνολο. Οι παιδαγωγοί, εκπαιδευτικοί και επαγγελματίες των δομών φροντίδας και προστασίας καλούνται να συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό για τη σταδιακή οικοδόμηση και τη βαθμιαία κατάκτησή τους.

ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

Σήμερα, στις αρχές του 21ου αιώνα, η εκπαίδευση σε όλες τις εκφάνσεις της βρίσκεται σε μια επιταχυνόμενη πορεία μετασχηματισμού, προσπαθώντας να ανταποκριθεί στις συνεχείς και ραγδαίες μεταβολές που συντελούνται στο πλαίσιο του παγκοσμιοποιημένου οικονομικού και τεχνολογικού περιβάλλοντος και της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας. Η εισχώρηση της τεχνολογίας σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της ιδιωτικής αλλά και κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής, η ανάγκη κατανόησης και διαχείρισης του καθημερινού καταγίσιμου πληροφοριών, ο διεθνής ανταγωνισμός, οι μεταναστευτικές ροές και οι ραγδαίες περιβαλλοντικές, πολιτικές και γεωπολιτικές εξελίξεις δημιουργούν νέες ανάγκες, νέες συνισταμένες και νέες προκλήσεις για τον σύγχρονο άνθρωπο και τις ικανότητες που θα πρέπει να έχει ώστε να ανταποκριθεί σε αυτά τα φαινόμενα.

Ειδικά για τα νεαρά άτομα προκύπτει η ανάγκη αναδιαμόρφωσης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, έτσι ώστε οι μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες που να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες προκλήσεις και απαιτήσεις. Η καλλιέργεια και ανάπτυξη κοινωνικών και πολιτισμικών δεξιοτήτων που χαρακτηρίζουν τον ενεργό πολίτη αλλά και άλλων όπως η κατασκευή/ οικοδόμηση της γνώσης, η εύρεση, η διαχείριση και η οργάνωση της πληροφορίας, η ομαδική εργασία, η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλήματος, η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα, ο τεχνολογικός αλφαριθμητισμός με έμφαση στην παραγωγή και όχι μόνο στην κατανάλωση ψηφιακού περιεχομένου, ανήκουν στις χαρακτηριζόμενες από την Ευρωπαϊκή Ένωση (2002) ως βασικές δεξιότητες (key competences) που πρέπει να αναπτύξουν οι πολίτες του 21ου αιώνα^{85, 86, 87}. Ειδικότερα, το Συμβούλιο της Ευρώπης εξέδωσε σύσταση σχετικά με τις βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση. Η σύσταση προσδιόρισε τις οκτώ βασικές ικανότητες που είναι απαραίτητες για την προσωπική ολοκλήρωση, για έναν υγιεινό και βιώσιμο τρόπο ζωής, για την απασχολησιμότητα, την ενεργό συμμετοχή στα κοινά και την κοινωνική ένταξη και αφορούν όλους τους πολίτες της Ευρώπης.

85 OECD (2004). The future of Education and Skills

86 Anderson R. (2008). Implications of the information and knowledge society for education. New York. Springer

87 Voogt and Roblin (2012). A comparative analysis of international frameworks for 21st century competences. Journal of Curriculum Studies 44.

Οι οκτώ βασικές ικανότητες είναι οι εξής:

- Αλφαριθμητισμός
- Πολυγλωσσία
- Δεξιότητες στα μαθηματικά, τις θετικές επιστήμες και τη μηχανική
- Ψηφιακές και τεχνολογικές ικανότητες
- Διαπροσωπικές δεξιότητες και ευχέρεια απόκτησης νέων ικανοτήτων
- Ενεργός συμμετοχή στα κοινά
- Επιχειρηματικότητα
- Πολιτισμική συνείδηση και έκφραση

Λαμβάνοντας ως εκκίνηση τις βασικές δεξιότητες, όπως αποτυπώθηκαν το 2002, έχει δημιουργηθεί μία σειρά πλαισίων που αφορούν στις ικανότητες και τις δεξιότητες του 21ου αιώνα, τα οποία συντάχθηκαν από αρκετούς οργανισμούς. Πλαίσια όπως τα Partnership for 21st Century Skills (P21), International Society for Technology in Education (ISTE), Educational Testing Service ICT Literacy Panel, EnGauge framework from Metiri / NCREL, Assessment and Teaching of 21st Century Skills (ATCS), τα οποία έχουν αναπτυχθεί από κυβερνήσεις ή/και από ιδιωτικές εταιρείες (Microsoft Corporation, Apple Computers) ή και άλλα που έχουν αναπτυχθεί από διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ και η UNESCO ή από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αναφέρουν τις ικανότητες / δεξιότητες οι οποίες θα βοηθήσουν τους μαθητές να ακολουθήσουν μια επιτυχημένη πορεία τόσο κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους, όσο και αργότερα ως επαγγελματίες αλλά και ως ενεργοί πολίτες.

Όλα τα προαναφερθέντα πλαίσια που αφορούν τις δεξιότητες του 21ου αιώνα, παρά τις διαφορές που παρουσιάζουν, λόγω της διαφορετικής έμφασης που δίνει ο κάθε οργανισμός σε κάποιους τομείς⁸⁸, συγκλίνουν σε αρκετά σημεία, γεγονός που μας βοηθά να συνοψίσουμε τις ικανότητες/δεξιότητες που πρέπει να αναπτύξουν οι μαθητές του 21ου αιώνα ως εξής^{89, 90}

88 Dedee, C. (2009) Immersive interfaces for engagement and learning. Science, 323 (5910)

89 Dedee, C. (2009) Immersive interfaces for engagement and learning. Science, 323 (5910)

90 Saavadera A. and Opfer V. (2012) Learning 21st Century Skills Requires 21st Century Teaching. The Phi Delta Kappan. 94 8-13.

- Κριτική σκέψη/ Λήψη αποφάσεων
- Επίλυση προβλήματος
- Συνεργατικότητα
- Προσαρμοστικότητα και ευελιξία
- Δημιουργικότητα και καινοτομία
- Επικοινωνία
- Οικοδόμηση / κατασκευή της γνώσης (μαθαίνω πώς να μαθαίνω)
- Τεχνολογικός αλφαριθμητισμός
- Κοινωνική και πολιτιστική επίγνωση και υπευθυνότητα.

Συνοπτικά, η κάθε μία από τις παραπάνω δεξιότητες μπορεί να αναλυθεί ως εξής:

Κριτική σκέψη

Η κριτική σκέψη είναι μία λογική διαδικασία με την οποία αναλύονται, συνθέτονται και αξιολογούνται οι πληροφορίες που συλλέγονται ή παράγονται από την παρατήρηση, την εμπειρία, το συλλογισμό και την επικοινωνία, και χρησιμεύει ως οδηγός για πεποιθήσεις και δράσεις. Περιλαμβάνει την παράθεση πραγματικών αποδείξεων, την ικανότητα απομόνωσης του προβλήματος από το πλαίσιο του, τις κατάλληλες μεθόδους για τη δημιουργία μίας κρίσης, και το θεωρητικό υπόβαθρο για την κατανόηση ενός προβλήματος. Είναι μία διαρκής προσπάθεια εξέτασης κάθε πεποίθησης ή υποτιθέμενης γνώσης υπό το φως των αποδείξεων που τις υποστηρίζουν ή τις αμφισβητούν, καθώς και των σχετικών συμπερασμάτων που ανακύπτουν.

Επίλυση προβλήματος

Η δεξιότητα της επίλυσης προβλημάτων αφορά στην ικανότητα να αξιολογούνται καταστάσεις, να εντοπίζονται προβλήματα, να εξετάζονται τρόποι επίλυσής τους και να επιλέγεται ο πλέον κατάλληλος. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την αναγνώριση μακροπρόθεσμων συνεπειών, καθώς και τη σύλληψη, εφαρμογή και αξιολόγηση ενός σχεδίου δράσης για την επίλυση του προβλήματος. Αυτό σημαίνει ότι για την επίλυση ενός προβλήματος, η δημιουργική σκέψη και η αποτύπωση καινοτόμων ιδεών για την διευθέτησή του προηγούνται, ενώ η συγκέντρωση, ανάλυση και οργάνωση όλων των απαιτούμενων πληροφοριών έπεται. Τέλος, ο προγραμματισμός, η οργάνωση και η διαχείριση των διαθέσιμων πόρων αποτελούν το τελικό στάδιο για την επίλυση ενός προβλήματος και την επίτευξη των εκάστοτε στόχων.

Συνεργατικότητα/ Συνεργασία

Η δεξιότητα αυτή αφορά στο να εργάζεται κάποιος από κοινού μαζί με κάποιον άλλον (ή άλλους) για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Στον χώρο της εκπαίδευσης η δεξιότητα της συνεργασίας αφορά κυρίως την έννοια της συνεργατικής μάθησης, όπου οι μαθητές συνεργάζονται σε μικρές ομάδες για να φέρουν εις πέρας ένα έργο (ή άσκηση, ή project) που έχουν αναλάβει. Η έρευνα έχει δείξει ότι οι τεχνικές συνεργατικής μάθησης προάγουν τη μάθηση και τις ακαδημαϊκές επιδόσεις, συμβάλλουν στη μεγαλύτερη διατήρηση της γνώσης, καλλιεργούν τις δεξιότητες προφορικής επικοινωνίας και αναπτύσσουν τις κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών. Παράλληλα, μέσω της συνεργατικής μάθησης ενισχύεται η αυτοεκτίμηση των μαθητών, και υποβοηθείται η ανάπτυξη θετικών σχέσεων και θετικότερων στάσεων απέναντι στο δάσκαλο, το σχολείο και τη μάθηση.

Προσαρμοστικότητα και Ευελιξία

Η προσαρμοστικότητα και η ευελιξία είναι οι ικανότητες προσαρμογής σε αλλαγές και σε νέα δεδομένα, αναπροσαρμογής των σχεδίων και, αν είναι απαραίτητο, ακόμα και των στόχων και αξιοποίησης των νέων πληροφοριών με τρόπο δημιουργικό. Οι δεξιότητες αυτές περιλαμβάνουν την ανεύρεση νέων λύσεων, την παρακολούθηση της εξέλιξης μίας εργασίας και την αλλαγή των σχεδίων, όταν αυτό είναι αναγκαίο. Ένα άτομο με ανεπτυγμένες τις συγκεκριμένες δεξιότητες ανταπεξέρχεται στην πίεση δημιουργικά, λειτουργεί αποτελεσματικά σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς ανθρώπους ενώ παράλληλα γίνεται και ανθεκτικό, δηλαδή αντιμετωπίζει τις αντιξοότητες και προσαρμόζεται στις αλλαγές, ακόμη και όταν οι συνθήκες είναι αποθαρρυντικές ή αποδιοργανωτικές.

Δημιουργικότητα και καινοτομία

Η δημιουργικότητα είναι μια έννοια που συνδέεται με την καινοτομία και μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα του ατόμου να παράγει νέες ή πρωτότυπες ιδέες, να έχει ενοράσεις, να μετασχηματίζει και να ανακαλύπτει, να κατασκευάζει αντικείμενα, τα οποία αναγνωρίζονται από τους ειδικούς ότι έχουν ξεχωριστή επιστημονική, αισθητική, κοινωνική ή τεχνολογική αξία. Οι ορισμοί που έχουν δοθεί για τη δημιουργικότητα μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη αναφέρει ότι η δημιουργικότητα είναι η παραγωγή νέων ιδεών, που οδηγούν σε ένα καινοτόμο αποτέλεσμα. Η δεύτερη αναφέρει ότι η δημιουργικότητα μπο-

ρεί να είναι απλά, ένας διαφορετικός τρόπος προσέγγισης ενός ζητήματος και συνδυασμού της ήδη υπάρχουσας γνώσης. Τέλος, η τρίτη κατηγορία αναφέρει ότι μια διαδικασία για να είναι δημιουργική, δεν αρκεί να είναι καινοτόμος ή να συνδυάζει την υπάρχουσα γνώση αλλά πρέπει να έχει και προστιθέμενη αξία.

Επικοινωνία

Η δεξιότητα της επικοινωνίας ή οι επικοινωνιακές δεξιότητες περιλαμβάνει την ικανότητα κάθε ατόμου να ακούει και να παρατηρεί προκειμένου να κατανοήσει πραγματικά, να συζητήσει, να μεταφέρει αποτελεσματικά τις σκέψεις και τις ιδέες του προφορικά ή γραπτά, να συσχετίζει και να εκφράζει ιδέες με ξεκάθαρο και αποτελεσματικό τρόπο, να αξιοποιεί στρατηγικές και δεξιότητες συνεργασίας, και να διαπραγματεύεται. Η δεξιότητα αυτή σχετίζεται με την παραγωγή εύληπτου και δομημένου γραπτού και προφορικού λόγου, την αποδοχή διαφορετικών απόψεων και στάσεων, την ικανότητα πειθούς με κατάλληλα επιχειρήματα και την δραστηριοποίηση σε κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

Οικοδόμηση/ κατασκευή γνώσης

Η δεξιότητα της οικοδόμησης της γνώσης σχετίζεται με την παραγωγή ιδεών και συμπερασμάτων τα οποία είναι καινούρια και δεν αναπαράγουν απλώς πληροφορίες και δεδομένα. Η συγκεκριμένη δεξιότητα μπορεί να καλλιεργηθεί μέσα από διαδικασίες ερμηνείας, ανάλυσης, σύνθεσης και αξιολόγησης πληροφοριών. Το άτομο μαθαίνει να στέκεται κριτικά απέναντι στις πληροφορίες που λαμβάνει και να τις αποτιμά με ευθυκρισία, νηφαλιότητα και ρεαλισμό. Με αυτό τον τρόπο γίνεται κυρίαρχο του τρόπου και του αποτελέσματος της μάθησης του, αποκτώντας παράλληλα αυξημένη αυτοαντίληψη και αυτοπεποίθηση.

Τεχνολογικός Αλφαριθμητισμός

Ο αλφαριθμητισμός στις ΤΠΕ, ή τεχνολογικός αλφαριθμητισμός είναι η ικανότητα να χρησιμοποιούμε ψηφιακή τεχνολογία, τα εργαλεία επικοινωνίας και / ή το διαδίκτυο προκειμένου να έχουμε πρόσβαση, να διαχειριζόμαστε, να χρησιμοποιούμε, να αξιολογούμε και να δημιουργούμε την πληροφορία, ώστε να λειτουργούμε στην κοινωνία της γνώσης. Ο τεχνολογικός αλφαριθμητισμός σημαίνει την γνώση της έννοιας της τεχνολογίας σε όλες τις διαστάσεις της: τι είναι η τεχνολογία, ποιους σκοπούς εξυπηρετεί και πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατάλληλα για την επίτευξη συγκεκριμένων

σκοπών και στόχων. Με την ανάπτυξη της συγκεκριμένης δεξιότητας, τα άτομα είναι ικανά να διαχειρίζονται την πληροφορία (σύνθεση, αξιολόγηση, ερμηνεία πληροφορίας), να επικοινωνούν μέσω της τεχνολογίας, να σκέφτονται κριτικά, και να αποφασίζουν χωρίς, ωστόσο, να αγνοούν τους κανόνες ηθικής που διέπουν τόσο την αναζήτηση και χρήση της πληροφορίας όσο και την επικοινωνία.

Κοινωνική και πολιτιστική επίγνωση και υπευθυνότητα

Η έννοια της κοινωνικής και πολιτιστικής επίγνωσης συνδέεται με την ικανότητα του ατόμου να ενημερώνεται, να κατανοεί και να συμμετέχει σε συζητήσεις για θέματα όχι μόνο τοπικού αλλά και παγκόσμιου ενδιαφέροντος, να συνυπάρχει αρμονικά σε επίπεδο διαπροσωπικών σχέσεων και να συνεργάζεται δημιουργικά με άτομα που προέρχονται από διαφορετικά πολιτιστικά περιβάλλοντα και υπόβαθρα. Συνδέεται επίσης με την έννοια του ενημερωμένου και ενεργού πολίτη, που γνωρίζει και προασπίζεται τα δικαιώματα τα δικά του και των συμπολιτών του, που γνωρίζει και τηρεί τις υποχρεώσεις του, στο πλαίσιο της δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας. Μάλιστα, η σημασία αυτής της ιδιότητας του σύγχρονου ανθρώπου θεωρείται καθοριστική για την ενίσχυση της δημοκρατίας, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία των σύγχρονων κοινωνιών^{91,92}

Συμπερασματικά, οι δεξιότητες του 21ου αιώνα είναι ένα σύνολο αλληλένδετων ικανοτήτων που συνεπικουρούν στην διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων με τα κατάλληλα εφόδια ώστε να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις και τις συνεχείς και ραγδαίες εξελίξεις της σύγχρονης ζωής. Οι δεξιότητες αυτές καλλιεργούνται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου και συνεπώς συνδέονται με την δια βίου μάθηση. Οι δεξιότητες του 21ου αιώνα για να πραγματωθούν απαιτούν σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης που στηρίζονται και αξιοποιούν καινοτόμες παιδαγωγικές προσεγγίσεις (π.χ. συνεργατική, διερευνητική μάθηση, επίλυση προβλημάτων) και προωθούν:

91 UNESCO (2010) από το <http://en.unesco.org/partnerships/partnering/education>

92 Partnership for 21st Century Skills (2012) από το <http://www.p21.org>

- τη συνοικοδόμηση της γνώσης των εκπαιδευομένων μέσω της γόνιμης συνεργασίας, της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης με άλλους εκπαιδευομένους και τους εκπαιδευτές,
- την εκπόνηση σύνθετων (ατομικών ή/και ομαδικών) αυθεντικών δραστηριοτήτων, που ωθούν τον εκπαιδευόμενο να διερευνά πραγματικά προβλήματα, να εγείρει ερωτήματα, να πειραματίζεται, να συλλέγει, να αναλύει και να αξιολογεί ποικίλα δεδομένα και πηγές, να διατυπώνει υποθέσεις, να σκέφτεται και να δρα με επιστημονικό τρόπο,
- την ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης και της καινοτομίας με την παραγωγή πρωτότυπων ιδεών και λύσεων,
- την καλλιέργεια της μετά-γνώσης (οι εκπαιδευόμενοι μαθαίνουν ενεργητικά πώς να μαθαίνουν, αναπτύσσοντας δεξιότητες αυτορύθμισης, αυτοαναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης),
- τη διαθεματική, τη διεπιστημονική και τη βιωματική προσέγγιση της γνώσης,
- την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών ως δυναμικού και διαδραστικού εργαλείου εμπλουτισμού της μαθησιακής διαδικασίας.

Ως εκ τούτου, ανεξαρτήτως του εκπαιδευτικού αντικειμένου, οι σημερινοί εκπαιδευτές/τριες θα πρέπει να χρησιμοποιούν τόσο τα κατάλληλα εποπτικά μέσα όσο και εκείνες τις εκπαιδευτικές μεθόδους που συνεπικουρούν και συμβάλλουν στην απόκτηση και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα. Ο ρόλος του πλέον δεν αφορά τόσο στην παροχή γνώσεων και πληροφοριών όσο στην καθοδήγηση και την υποστήριξη της μαθησιακής και εκπαιδευτικής πορείας των μαθητών τους, ενθαρρύνοντας τους προς την αυτενέργεια και την ανεξάρτητη μάθηση. Με αυτόν τον τρόπο ουσιαστικά συμβάλλει στην διαμόρφωση ισορροπημένων και ενεργών ενηλίκων, οι οποίοι έχοντας τα απαραίτητα εφόδια, μπορούν να ορίσουν την ζωή τους ανεξάρτητα και αποτελεσματικά.

ΕΝΟΤΗΤΑ Α

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΈΡΓΟΥ

Οι άνθρωποι που εργάζονται στο χώρο της παιδικής προστασίας, οι επαγγελματίες των δομών παιδικής προστασίας, δηλαδή οι παιδαγωγοί, οι ψυχολόγοι, οι κοινωνικοί λειτουργοί των δομών παιδικής προστασίας κλπ., αναπτύσσουν συνεχώς νέους τρόπους για να υποστηρίξουν τους νέους που αποχωρούν από τις δομές παιδικής προστασίας ανταποκρινόμενοι σε μικρότερο ή σε μεγαλύτερο βαθμό στις ανάγκες τους.

Οι όποιες αποσπασματικές και μεμονωμένες ενέργειες στελεχών ή/και δομών αδυνατούν, όμως, να εξυπηρετήσουν το μεγάλο εύρος των αναγκών αυτών των νέων κατά το εύθραυστο διάστημα της μετάβασής τους. Το εκπαιδευτικό υλικό των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής, λοιπόν, αποτελεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση με στόχο:

από τη μια, να αναπτύξει την επαγγελματική ικανότητα των επαγγελματιών να διεκπεραιώσουν αποτελεσματικά την διαδικασία υποστήριξης των νέων και,

από την άλλη, να επεκτείνει το εύρος των απαραίτητων θεωρητικών γνώσεων και πρακτικών δεξιοτήτων των παιδιών και νέων που διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας ούτως ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ενήλικης ζωής.

Τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων Ζωής απαρτίζονται από τις ακόλουθες έξι (6) κύριες εκπαιδευτικές ενότητες:

Εισαγωγή Το Πρόγραμμα

Ενότητα I: Πολίτης και Δικαιώματα

Ενότητα II: Διαχείριση της Ζωής μου – Οργάνωση της Καθημερινότητάς μου

Ενότητα III: Εκπαίδευση και Εργασία

Ενότητα IV: Ποιότητα Ζωής

Ενότητα V: Σχέδια Ζωής

Οι έξι (6) εκπαιδευτικές ενότητες περιλαμβάνουν μια πολύ ευρεία θεματολογία. Όπως, αποτυπώνεται στον ακόλουθο πίνακα η θεματολογία των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής αγγίζει ουσιαστικά το σύνολο των ζητημάτων που θα κληθούν να αναλογιστούν, να αντιμετωπίσουν, να απο-

φασίσουν και να επιλύσουν τα παιδιά που βιώνουν τη μετάβαση από τις δομές παιδικής προστασίας προς την ενήλικη ζωή.

A/a	Τίτλος Ενότητας	Διάρκεια
Εισαγωγή στο Πρόγραμμα		
1.	Εισαγωγή στο Πρόγραμμα	2 ώρες
2.	Εισαγωγή στα Σχέδια Ζωής	2 ώρες
ΕΝΟΤΗΤΑ I: ΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ		
3.	Δημοκρατία και Πολιτειότητα	2 ώρες
4.	Δικαιώματα και Υποχρεώσεις	4 ώρες
5.	Ευρωπαϊκή Ένωση	2 ώρες
6.	Εγώ και Άλλοι: Μετανάστευση και Διαπολιτισμικές Σχέσεις	2 ώρες
7.	Οικογένεια και Εναλλακτική Φροντίδα	2 ώρες
8.	Πως μπορώ να γίνω Έλληνας Πολίτης	2 ώρες
9.	Κοινωνική Ασφάλιση και Κοινωνική Πρόνοια	2 ώρες
10.	Έχω ταυτότητα – ΑΦΜ – ΑΜΚΑ	2 ώρες
ΕΝΟΤΗΤΑ II: Οικιακή Οικονομία και Διαχείριση του Προϋπολογισμού μου (Διαχειρίζομαι τη Ζωή μου – Οργανώνω την Καθημερινότητά μου)		
11.	Βρίσκω σπίτι – στέγαση	2 ώρες
12.	Συνδέω ηλεκτρισμό, νερό, τηλέφωνο και internet	2 ώρες
13.	Διαχείριση των οικονομικών μου	4 ώρες
14.	Κάνω τις αγορές μου	2 ώρες
ΕΝΟΤΗΤΑ III: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ		
15.	Διαλέγω επάγγελμα	2 ώρες
16.	Εκπαίδευση και Σπουδές	4 ώρες
17.	Οι Δεξιότητες του 21ου αιώνα	2 ώρες
18.	Γλώσσες	2 ώρες
19.	Υποτροφίες και Παροχές	2 ώρες
20.	Ιδιαίτερες Μαθησιακές Ανάγκες	2 ώρες
21.	Εργασία	4 ώρες

A/a	Τίτλος Ενότητας	Διάρκεια
22.	Φτιάχνω το Βιογραφικό μου	2 ώρες
ΕΝΟΤΗΤΑ IV: ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ		
23.	Διατροφή και Υγεία	2 ώρες
24.	Σωματική και Ψυχική Υγεία	2 ώρες
25.	Ελεύθερος Χρόνος	2 ώρες
26.	Ταξίδια 2 ώρες	2 ώρες
27.	Κοινωνικά Δίκτυα	2 ώρες
ΕΝΟΤΗΤΑ V: ΣΧΕΔΙΑ ΖΩΗΣ		
28.	Σχέδια Ζωής	4 ώρες
29.	Ολοκλήρωση και Αξιολόγηση	2 ώρες

Το Υλικό της Εκπαίδευσης:

Το παρεχόμενο υλικό της εκπαίδευσης αναμένεται να αποτελέσει την κύρια πηγή άντλησης πληροφοριών των εκπαιδευτών σχετικά με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής, μειώνοντας το χρόνο προετοιμασίας τους για τη διδασκαλία και προσφέροντας μια έγκυρη πηγή υλικού, το οποίο θα μπορεί να καταστεί αντικείμενο επεξεργασίας χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες.

[α]. Το Πρόγραμμα Σπουδών και τα Σχέδια Μαθήματος

Ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός είναι μια πολύ σημαντική πλευρά της εκπαιδευτικής διαδικασίας και δε θα μπορούσε παρά να έχει μια πολύ κεντρική θέση και στο πλαίσιο του παρόντος έργου. Σε αυτό το πλαίσιο, ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής είναι τόσο μακροπρόθεσμος - στο επίπεδο της διατύπωσης των εκπαιδευτικών στόχων και εκπαιδευτικών ενοτήτων - όσο και βραχυπρόθεσμος - στο επίπεδο του προσδιορισμού του περιεχομένου κάθε διδακτικής ώρας - ενσωματώνοντας, όμως, και όλες τις προϋποθέσεις προκειμένου να μπορεί ο εκπαιδευτής και η εκπαιδευτική διαδικασία να προσαρμοστεί στη βάση των ειδικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων, προκειμένου να διασφαλιστούν οι αναμενόμενοι εκπαιδευτικοί στόχοι.

Προκειμένου να επιτευχθεί η απαιτούμενη ομοιογένεια τόσο στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο, όσο και στην επίτευξη των εκπαιδευτικών

στόχων, τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων Ζωής συνεπικουρούνται από την ύπαρξη [α]. ενός αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών και [β]. είκοσι εννέα (29) Σχεδίων Μαθήματος.

Το Πρόγραμμα Σπουδών αναλυτικά διατυπώνει την εκπαιδευτική διαδικασία, τους εκπαιδευτικούς στόχους, τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητες που αναμένεται τα αποκτήσουν με την ολοκλήρωση των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής, τις ανάγκες εκπαίδευσης των νέων που διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας, τα εκπαιδευτικά μέσα και τη ροή και αλληλουχία των γνωστικών αντικειμένων.

Τα Σχέδια Μαθήματος περιγράφουν αναλυτικά το πως θα εφαρμοστεί το πρόγραμμα σπουδών στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική. Τα Σχέδια Μαθήματος παρέχουν στους εκπαιδευτές τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με:

- το εκπαιδευτικό περιεχόμενο του κάθε μαθήματος,
- τις διδακτικές μεθόδους για το μετασχηματισμό του επιστημονικού περιεχόμενου σε γνώση,
- τις μεθόδους διδασκαλίας που θα ακολουθηθούν,
- την απαραίτητη υποδομή που θα απαιτηθεί προκειμένου να υλοποιηθεί η διδασκαλία (υλικά, συσκευές, χάρτες, βιντεοταινίες, φύλλα εργασίας κ.λπ.) και
- την αξιολόγηση των συμμετεχόντων νέων.

Τα Σχέδια Μαθήματος είναι ένα πολύ ισχυρό εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτών των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής και θα τους προσφέρουν όλους τους απαραίτητους πόρους και σαφείς οδηγίες για την εφαρμογή της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

No.13a

Διαχείριση των Οικονομικών

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Κατανόηση των τρόπων με τους οποίους μπορούμε να κάνουμε την διαχείριση των οικονομικών μας.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΦΗ – ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η δομή του μαθήματος θα κινηθεί σε τρεις βασικούς άξονες:

1. Η αναγνώριση της παραγωγής εσόδων
2. Η αναγνώριση των χρηματικών συναλλαγών
3. Η αναγνώριση του οικονομικού περιβάλλοντος

ΔΙΑΡΚΕΙΑ
2 ώρεςΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ, ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ
Power point Presentation

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Εσοδα

Έξοδα

Τρίτες και τραπεζικές εφαρμογές μέσω internet banking

ΠΡΟΕΤΙΜΑΣΙΑ

Γνώση HWY και πρόσβαση στο Internet

ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ ΑΡΧΕΙΑ

Power point Presentation

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ:

Ο όρος διαχείριση αναφέρεται στην προσπάθεια καλύτερης οργάνωσης των διαδικασιών οικονομικών πόρων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων.

Η συγκεκριμένη ενότητα στοχεύει στην εισαγωγή των συμμετεχόντων στις βασικές έννοιες που σχετίζονται με τα χρήματα, τις οικονομικές δεξιότητες και τον προϋπολογισμό. Αυτές οι έννοιες θα σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων και τον καθορισμό στόχων. Ένας προσωπικός προϋπολογισμός είναι ένα οικονομικό σχέδιο που καταρτίζει τα μελλοντικά έσοδα προς τα έξοδα, την εξισορρόπηση και την αποπληρωμή του χρέους.

Ο προϋπολογισμός είναι το οικονομικό σχέδιο που καθορίζει τις δαπάνες και τα έσοδα για μια προκαθορισμένη μελλοντική χρονική περίοδο και αποτελεί διαρκή ανανέωση και αξιολόγηση καθώς εκτός των σταθερών και προβλεπόμενων εσόδων υπάρχουν και τα μεταβλητά και μη ελεγχόμενα όπως π.χ. μία βλάβη σε μία οικογένεια. Στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία η συνειδητοποίηση της εφαρμογής της καθημερινής οικονομικής διαχείρισης αποτελεί μέτρο αναγκαίο προκειμένου να αποφευχθούν λάθη και πρακτικές που οδηγούν σε αγχωδείς και ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Και επειδή ο χρόνος είναι χρήμα σφειάζουμε να τον οργανώνουμε σωστά προκειμένου να αντιμετωπίσουμε με ασφάλεια την επόμενη ημέρα.

1. Σημαντική πρωταρχική ενέργεια αποτελεί ο προϋπολογισμός, δηλαδή η αντιστοίχιση των μηνιαίων εσόδων με τα μηνιαία έξοδα.
2. Κατά δεύτερο, σημαντική είναι πάντα η αναζήτηση επιστημονικής συνδρομής όσον αφορά την φορολογική δήλωση προκειμένου να αποφευχθούν λάθη και να υπάρχει η υπεύθυνα φορολογικών ελεγχόμενων.
3. Σημαντικό έξοδα είναι η έρευνα αγοράς. Ειδικότερα σήμερα με τη χρήση του διαδικτύου είναι πολύ εύκολο να συγκριθούν τιμές και χαρακτηριστικά ιδίων προϊόντων και υπηρεσιών και κατά αυτόν τον τρόπο να διευκολυνθεί η λήψη της σωστής απόφασης.
4. Επισπρόβλεπτα, σημαντικός σύμμαχος αποτελεί το διαδικτυακό και στην αναζήτηση προγραμμάτων επιδοτήσεων και κοινωνικών προγραμμάτων που προάγουν την επιχειρηματικότητα.
5. Τέλος, πάντα πρέπει να υπάρχει μέτρο στην κατανάλωση. Οχι αποφυγή της διασκέδασης ή της ψυχαγωγίας ή του καλού φαγητού αλλά όλα με μέτρο προκειμένου να διαφυλαχθεί η ομαλή καθημερινότητα.

ΕΠΙΜΕΤΗΡΗΣΗ/ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΣΟΔΩΝ

Υπάρχουν διαφορετικές μορφές εσόδων που προέρχονται από την εργασία. Έννοιες συνφοσμένες με την νόμιμη παραγωγή εσόδων αποτελούν η μελλοντική δυνατότητα συνταξιοδότησης, η απαλλαγή φορολογίας λόγω χαμηλού εισοδήματος καθώς και η λήψη κοινωνικών μερισμάτων και επιδομάτων.

[β]. Το Βιβλίο του Μαθητή

Το Βιβλίο του Μαθητή είναι ένα από τα πιο σημαντικά παραγόμενα προϊόντα του εκπαιδευτικού σχεδιασμού και αναμένεται να συμβάλλει σημαντικά στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα του έργου. Το Βιβλίο του Μαθητή συνάδει απόλυτα με το Πρόγραμμα Σπουδών των Εργαστηρίων Δεξιότητων Ζωής, περιλαμβάνει, όμως και ένα επιπλέον κεφάλαιο, το Κεφάλαιο 6, που αφορά στα ειδικά ζητήματα και θέματα που αφορούν στους ασυνόδευτους ανήλικους (όπως θέματα ασύλου, ειδικά προγράμματα στέγασης για αυτούς, πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη, σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, προγράμματα μετεγκατάστασης κλπ.).

Συνοπτικά, το Βιβλίο του Μαθητή απαρτίζεται από τα ακόλουθα επτά (7) κεφάλαια:

Κεφάλαιο 1. Η Μετάβαση από τη Δομή Παιδικής Υποστήριξης

Κεφάλαιο 2. Πολίτης και Δικαιώματα

Κεφάλαιο 3. Εκπαίδευση και Εργασία

Κεφάλαιο 4. Διαχείριση της Καθημερινής Ζωής

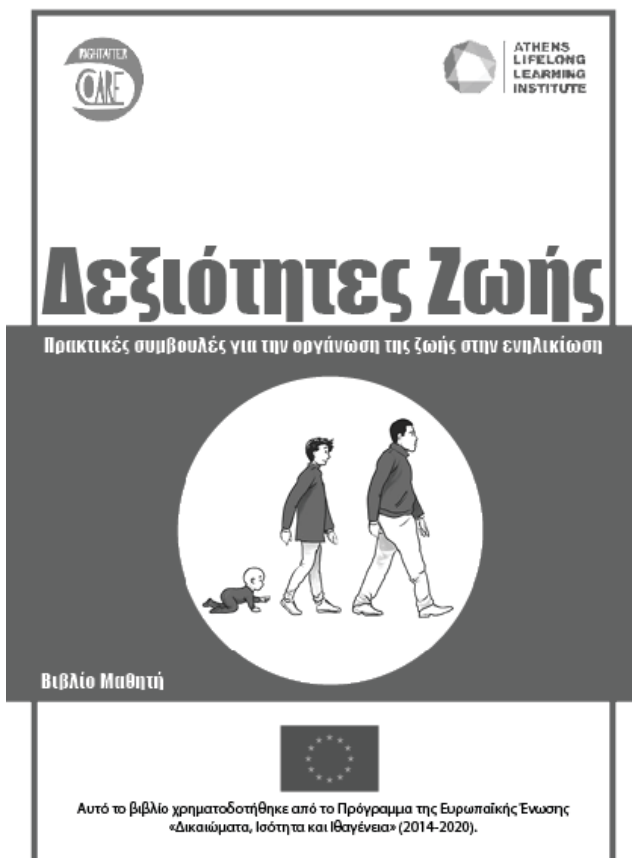
Κεφάλαιο 5. Ποιότητα Ζωής

Κεφάλαιο 6. Ασυνόδευτοι Ανήλικοι

Κεφάλαιο 7. Αντί Επιλόγου

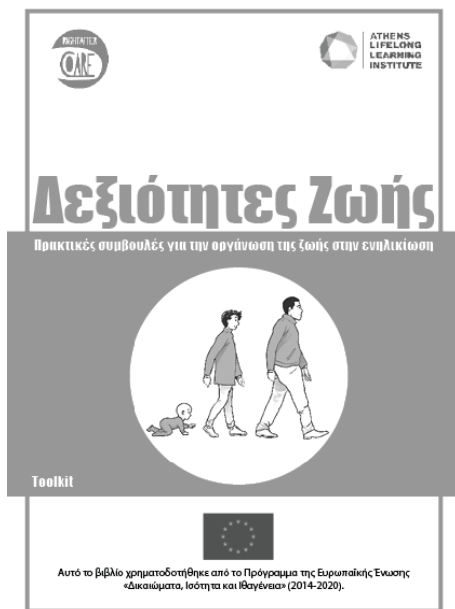
Κάθε κεφάλαιο εισάγει τους μαθητές στο γνωστικό αντικείμενο της ενότητας, ενώ στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρέχονται πλήθος χρήσιμων συνδέσμων με τους οποίους οι μαθητές μπορούν – πέραν της εκπαιδευτικής διαδικασίας - να εμβαθύνουν ή/και να εξειδικεύσουν τις γνώσεις τους, εάν επιθυμούν.

Το Βιβλίο του Μαθητή αναμένεται να αποτελέσει για τους μαθητές μια από τις κύριες πηγές τους για την άντληση πληροφοριών, τόσο κατά τη διάρκεια των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής, όσο και μετά από τη λήξη τους, όταν θα επιχειρούν μόνοι τους τα πρώτα τους βήματα προς την ενήλικη ζωή.

[γ]. Το Βιβλίο Ασκήσεων του Μαθητή

Το Βιβλίο Ασκήσεων του Μαθητή αποτελεί συμπληρωματικό εργαλείο τόσο του Βιβλίου του Μαθητή, όσο και των Σχεδίων Μαθημάτων. Το Βιβλίο Ασκήσεων του Μαθητή περιέχει πλήθος ασκήσεων που εμπλουτίζουν με πρακτικές εφαρμογές τη διδαχθείσα ύλη και αποσκοπούν στην ενεργή εμπλοκή των παιδιών και νέων στη μάθηση. Αποτελεί ένα σημαντικό βοήθημα, τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς, με απώτερο στόχο την ενίσχυση της κατανόησης όλων των ζητημάτων που διαμορφώνουν τη ζωή και τη καθημερινότητα των νέων, του τρόπου επίλυσής τους και την κατάκτηση των διδακτικών στόχων, όπως αυτοί είναι καταγεγραμμένοι στα αντίστοιχα κεφάλαια του Προγράμματος Σπουδών. Πενήντα (50) ασκήσεις και πρακτικές εφαρμογές όχι μόνο εξασφαλίζουν τη συστηματική εμπέδωση και επανάληψη της διδαχθείσας ύλης, αλλά μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως υποδείγματα εγγράφων στην ενήλικη ζωή τους (π.χ. λίστα αγορών από το σουπερ μάρκετ, λίστα οργάνωσης του χρόνου, κλπ.). Κάθε Σχέδιο Μαθήματος συνοδεύεται από μια ή δύο ασκήσεις από το Βιβλίο Ασκήσεων του Μαθητή.

Διαβάζουμε το κείμενο και απαντάμε στις ερωτήσεις:

Η αξιοποίηση του χρόνου που απομένει αν αφαιρέσουμε τον χρόνο της δουλειάς είναι κάτι που πρέπει να μας γεμίζει ικανοποίηση. Η ξεκούραση και οι διάφορες μορφές διασκέδασης, όπως ένα κινηματογραφικό ή θεατρικό έργο, μία έκθεση ζωγραφικής, ή ακόμα και οι λιγότερο «πνευματικές» δραστηριότητες, όπως μία βόλτα ή ένας απογευματινός καφές με φίλους, κάνουν τη ζωή μας πιο ευχάριστη.

Υπάρχουν ταυτόχρονα και άλλες ιδέες για το πώς να αξιοποιήσουμε τον ελεύθερο χρόνο μας. Μπορούμε να κάνουμε γυμναστική ή κάποιο άθλημα, να βρεθούμε κοντά στη φύση, να ασχοληθούμε με κάποια τέχνη, να επισκεφτούμε την ύπαιθρο ή να ταξιδέψουμε σε έναν άλλο τόπο.

Ποια φράση χρησιμοποιούμε για να ονομάσουμε τον χρόνο που απομένει αν αφαιρέσουμε τον χρόνο της δουλειάς;

- A. διασκέδαση.
- B. ελεύθερος χρόνος.
- Γ. ξεκούραση.

«Πνευματικές δραστηριότητες» λέμε:

- A. τα πράγματα που κάνουμε και βοηθούν το μυαλό μας να σκέφτεται
- B. τα πράγματα που κάνουμε για να ξεκουραστούμε.
- Γ. τα πράγματα που μας αρέσουν.

Ποια πράγματα μπορούμε να κάνουμε στον ελεύθερο χρόνο μας; Συνεχίστε μετά το παράδειγμα.

Μπορούμε να δούμε ένα θεατρικό έργο.
Μπορούμε να _____.
Μπορούμε να _____.
Μπορούμε να _____.
Μπορούμε να _____.
Μπορούμε να _____.

[δ]. Το Συνοδευτικό Εκπαιδευτικό Υλικό

Το υλικό εκπαίδευσης των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής συμπληρώνεται από χρήσιμο και πλούσιο συνοδευτικό εκπαιδευτικό υλικό που στόχο έχει να μειώσει το χρόνο προετοιμασίας των εκπαιδευτών, να διευκολύνει το έργο τους και να συμβάλλει στην ομοιογένεια των παρεχόμενων υπηρεσιών εκπαίδευσης.

Οι εκπαιδευτές των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής θα έχουν στη διάθεση τους τα ακόλουθα έντυπα τα οποία προτείνονται να χρησιμοποιηθούν για τη διεξαγωγή κάθε Εργαστηρίου Δεξιοτήτων Ζωής:

- Αίτηση Συμμετοχής σε Εργαστήριο Δεξιοτήτων Ζωής
- Κατάσταση Συμμετεχόντων Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής
- Παρουσιολόγιο Ημερήσιας Παρακολούθησης
- Έντυπο 1ης Αυτό-αξιολόγησης Συμμετεχόντων
- Έντυπο 2ης Αυτό-αξιολόγησης Συμμετεχόντων
- Έντυπο Αξιολόγησης του Εργαστηρίου Δεξιοτήτων Ζωής

Επιπλέον, κάθε Σχέδιο Μαθήματος συνοδεύεται και από μια σύντομη παρουσίαση που περιλαμβάνει τη διδαχθείσα ύλη, τις δραστηριότητες, τα βίντεο κλπ. κάθε ενότητας.

[ε]. Τα Εκπαιδευτικά Βίντεο

Τα σημερινά παιδιά και οι νέοι μεγαλώνουν σε μια κοινωνία όπου η χρήση των νέων τεχνολογιών είναι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητας. Έχοντας το πλεονέκτημα του συνδυασμού λόγου, ήχου και εικόνας, το βίντεο μπορεί να χρησιμοποιηθεί πολύ αποτελεσματικά ως ένα δυναμικό εργαλείο οπτικοποίησης, αφήγησης, αφαίρεσης και αναγνώρισης καθώς η έλξη που η εικόνα ασκεί στους μαθητές, κερδίζει την προσοχή τους και ενδυναμώνει τη μαθησιακή εμπειρία.

Στο πλαίσιο του παρόντος έργου, έχουν δημιουργηθεί πέντε (5) ξεχωριστά βίντεο στα οποία ενήλικες που έχουν βιώσει τη μετάβαση από τη δομή παιδικής προστασίας αφηγούνται την ιστορία τους. Μέσα από την προβολή των βίντεο, τα παιδιά και οι νέοι μπορούν να παρακολουθήσουν,

να ταυτιστούν και να εμπνευστούν από τις διαδρομές πέντε διαφορετικών ανθρώπων - ανδρών και γυναικών, Ελλήνων και προσφύγων, νέων και λιγότερο νέων.

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΖΩΗΣ

Σχέδια Ζωής είναι τα ατομικά σχέδια μετάβασης προς την αυτόνομη ζωή των νέων που αποχωρούν από τις δομές παιδικής προστασίας και φροντίδας και περιλαμβάνουν τα βήματα προς την επίτευξη των στόχων του κάθε νέου και νέας, όπως τα έχουν ορίσει οι ίδιοι. Τα σχέδια ζωής περιλαμβάνουν τομείς όπως η εκπαίδευση και η κατάρτιση, η εργασία, η διαμονή και οι κοινωνικές και φιλικές σχέσεις.

Τα Σχέδια Ζωής αποτελούν το τελικό αποτέλεσμα της εκπαιδευτικής και υποστηρικτικής διαδικασίας του έργου Right After Care. Ακολουθώντας πρακτικές που ήδη έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, τα Σχέδια Ζωής αποτελούν την πυξίδα για την ομαλή και απρόσκοπτη μετάβαση ενός ανήλικου από την δομή φροντίδας και προστασίας στην ενήλικη και ανεξάρτητη ζωή. Τα Σχέδια Ζωής αποτυπώνουν σε γραπτό λόγο τα βήματα τα οποία κάθε νέος ή νέα που αποχωρεί από τις δομές επιλέγει να ακολουθήσει έτσι ώστε να βιώσει την ζωή «στα μέτρα» του/της.

Η κατάρτιση των Σχεδίων Ζωής γίνεται από τους ίδιους τους νέους που αποχωρούν από τις δομές, με την εκπαιδευτική υποστήριξη των εκπαιδευτών τους και την συμβουλευτική υποστήριξη των επαγγελματιών που εργάζονται στις δομές. Με την κατάλληλη ενημέρωση και καθοδήγηση, κάθε νέος/α αποφασίζει την πορεία που θέλει να ακολουθήσει, τουλάχιστον για τα πρώτα χρόνια της ενήλικης ζωής του/ της, στους πλέον σημαντικούς και καθοριστικούς τομείς της ζωής ενός ανθρώπου, όπως η εκπαίδευση, η εργασία, η διαμονή και η κοινωνική και πολιτική ζωή του/της. Είναι κατανοητό ότι τα σχέδια αυτά και οι αποφάσεις που τα υπαγορεύουν μπορεί (και κάποιες φορές, πρέπει) να αλλάξουν ριζικά ή να τροποποιηθούν ή ακόμα και να ακυρωθούν. Αυτή η διάσταση τους δεν αποτελεί έλλειμμα - αντίθετα η διαμόρφωση των σχεδίων ζωής έχει οπλίσει τους νέους με τις κατάλληλες δεξιότητες να κρίνουν, να αξιολογούν και τελικά να επιλέγουν αυτό που κάθε φορά τους ταιριάζει

ή τους καλύπτει περισσότερο. Ουσιαστικά συμβάλλουν στην κατάκτηση μίας από τις σημαντικότερες δεξιότητες ζωής: την προσαρμοστικότητα. Τα βασικά χαρακτηριστικά των Σχεδίων Ζωής, όπως προτείνονται από το έργο Right After Care αλλά και αντανakλούν διεθνείς πρακτικές, έχουν ως εξής:

Είναι ατομικά και εξατομικευμένα: Κάθε νέος/α ατομικά καταρτίζει το Σχέδιο Ζωής του/της με βάση τις επιθυμίες, τις ανάγκες και τα όνειρα του/της, με επίγνωση των αντικειμενικών συνθηκών που επικρατούν στην κοινωνία που ζει και πρόκειται να δραστηριοποιηθεί ως ενήλικας. Το ζητούμενο είναι, μέσα από ένα ταξίδι αυτογνωσίας, ο κάθε νέος και η κάθε νέα να επιλέξουν προσωπικά χωρίς παρεμβάσεις και αγκυλώσεις τι είναι το καλύτερο για τους ίδιους και να κινηθούν με λογικά και επάλληλα βήματα προς την επίτευξη του. Ουσιαστικά τα Σχέδια Ζωής προάγουν ένα υψηλό επίπεδο αυτενέργειας από πλευράς των νέων, κάτι που αποτελεί πολύτιμο εφόδιο για την ζωή τους εκτός δομών.

Είναι πολυεπίπεδα και αναλυτικά: Με βάση το πρόγραμμα σπουδών και το εκπαιδευτικό υλικό των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής, ο κάθε νέος/α καλείται να σκεφτεί και να αποτυπώσει τους στόχους και τα σχέδια του/της για τα περισσότερα επίπεδα που περιλαμβάνει η σύγχρονη ζωή. Κάθε Σχέδιο Ζωής, ακολουθώντας την δομή των εκπαιδευτικών εργαστηρίων, περιλαμβάνει συγκεκριμένες ευρείες ενότητες, οι οποίες έχουν ως εξής:

1. Πολίτης και Δικαιώματα
2. Οικιακή Οικονομία και Διαχείριση του Προϋπολογισμού
3. Εκπαίδευση και Εργασία
4. Ποιότητα Ζωής

Κάθε μία από τις ενότητες αυτές αποτελείται από μικρότερες υποενότητες, ώστε να διευκολυνθεί η συμπλήρωση των ενοτήτων από τους νέους με επάρκεια και ευκολία. Οι τίτλοι των υποενοτήτων των Σχεδίων Ζωής είναι ταυτόσημοι με τους αντίστοιχους τίτλους των ενοτήτων εκπαίδευσης. Έτσι, για παράδειγμα, σε ένα Σχέδιο Ζωής, στην ενότητα «Ποιότητα Ζωής» περιλαμβάνονται οι εξής υποενότητες:

1. Διατροφή και Υγεία
2. Σωματική και Ψυχική Υγεία
3. Ελεύθερος Χρόνος
4. Ταξίδια
5. Κοινωνικά Δίκτυα

Η ανάλυση των ενοτήτων σε υποενότητες αποσκοπεί στην διευκόλυνση των νέων για την διάσπαση ενός ευρύτερου και ασαφούς, πιθανότατα, στόχου σε μικρότερους, πιο εύκολα διαχειρίσιμους και επιτεύξιμους.

Είναι ευέλικτα και ευπροσάρμοστα: Η ευελιξία των Σχεδίων Ζωής έγκειται σε δύο βασικές διαστάσεις: πρώτον, ο κάθε νέος/α μπορεί να συμπληρώσει τις ενότητες που επιθυμεί με όποια σειρά επιθυμεί, ανάλογα με τις πιο επείγουσες και τρέχουσες ανάγκες του/της. Για παράδειγμα, μπορεί να ξεκινήσει με την ενότητα «Εκπαίδευση και Εργασία» και να συνεχίσει με την Οικιακή Οικονομία, κλπ. Δεύτερον, τα Σχέδια Ζωής μπορούν να αλλάξουν ακολουθώντας τις αλλαγές στον τρόπο ζωής, τις προτεραιότητες και τα νέα δεδομένα της ζωής των νέων. Για παράδειγμα, η επίτευξη του στόχου της Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης μπορεί (και πρέπει) να αλλάξει αν ο νέος μετά από ώριμη σκέψη και ενδελεχή έρευνα καταλήξει ότι θα προτιμούσε ένα επάγγελμα που απαιτεί μόνον επαγγελματική κατάρτιση ή ένα επάγγελμα που έχει μεγάλη ζήτηση στην αγορά εργασίας και άρα θα του εξασφάλιζε εύκολη και γρήγορη οικονομική ανεξαρτησία. Τα Σχέδια Ζωής ουσιαστικά αποτελούν μία εξάσκηση στην διαδικασία λήψης σημαντικών αποφάσεων και στον στρατηγικό σχεδιασμό επίτευξης ενός στόχου- όποιος και αν είναι αυτός.

Προσανατολίζουν και οριοθετούν: Τα Σχέδια Ζωής δημιουργούνται ως απάντηση στην ασάφεια, την αβεβαιότητα και την ρευστότητα που πολλοί νέοι βιώνουν ως προς τα μελλοντικά τους σχέδια και την ενήλικη ζωή τους. Προσφέρουν μία δομή στην σκέψη και τις επικείμενες ενέργειες των νέων που πρόκειται να αποχωρήσουν από τις δομές προστασίας έτσι ώστε έχουν να ψυχικά και πνευματικά εργαλεία «να δομήσουν το χάος» της ενηλικίωσης, ειδικά όταν αυτή συμβαίνει χωρίς το προστατευτικό δίχτυ μίας οικογένειας. Υπό αυτή την έννοια συμβάλλουν στην ανάπτυξη μιας σειράς δεξιοτήτων ζωής όπως η διαχείριση χρόνου, η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων και η αποτελεσματική διαχείριση του άγχους.

Σε πρακτικό επίπεδο, οι εκπαιδευτές που καλούνται να αναλύσουν σε βάθος τη δομή, τη χρήση και τη συμπλήρωση των Σχεδίων Ζωής. Κατά την διάρκεια των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους δύο κομβικά σημεία ώστε η ουσία των Σχεδίων Ζωής να παρουσιαστεί άρτια και ελκυστικά, με στόχο την παρακίνηση των εκπαιδευομένων να τα διαχειριστούν με γόνιμο και ωφέλιμο τρόπο. Τα σημεία αυτά έχουν ως εξής:

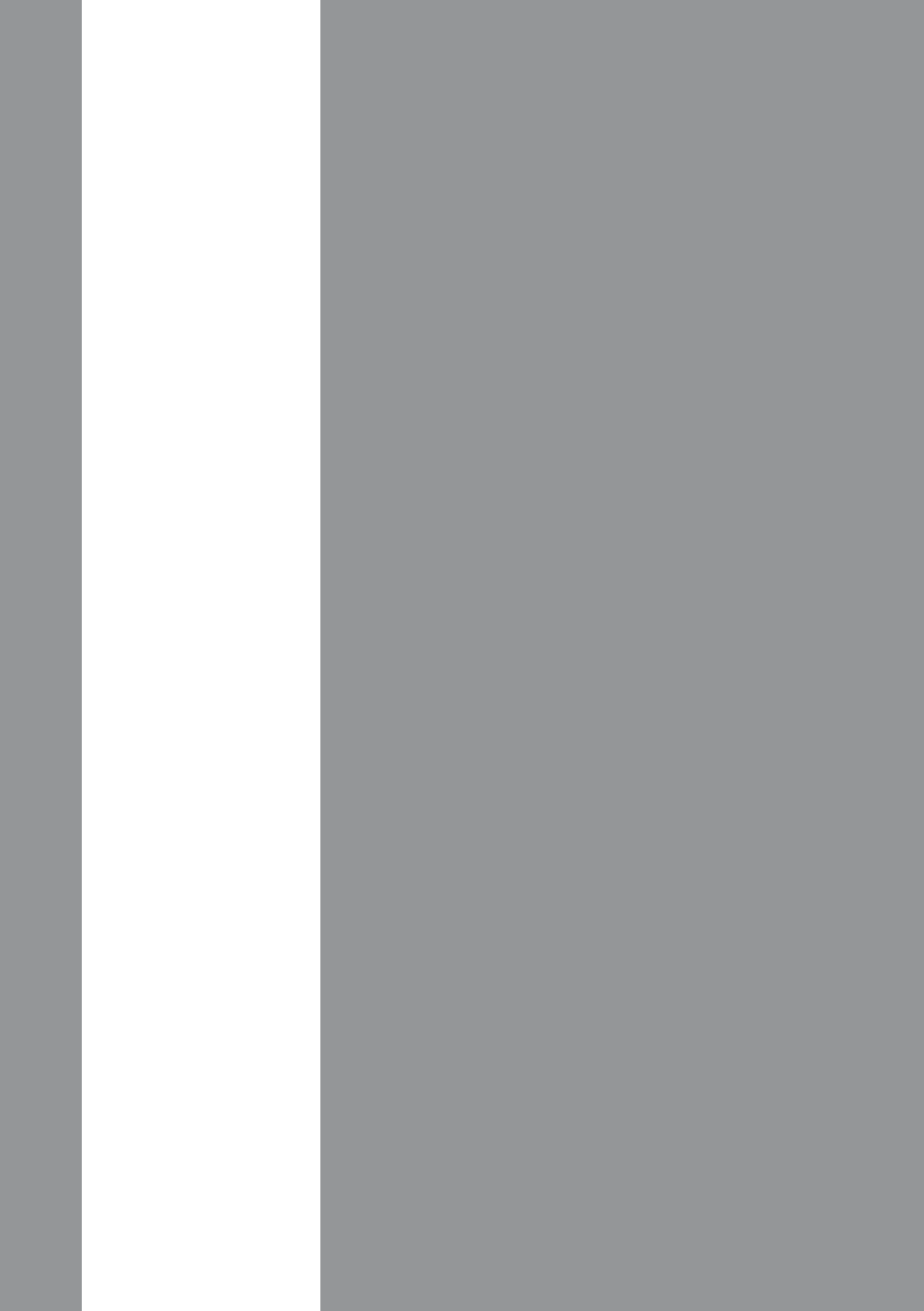
Κατά την εκπαιδευτική ενότητα με τίτλο «Εισαγωγή στο Πρόγραμμα»: Κατά την έναρξη των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής μετά την παρουσίαση του προγράμματος και των εκπαιδευτικών δράσεων του, ο εκπαιδευτής θα παρουσιάσει σε βάθος ένα Σχέδιο Ζωής ώστε οι εκπαιδευόμενοι να κατανοήσουν τη διαδικασία δημιουργίας του, την χρήση και χρησιμότητα του, την αξία του για την ενήλικη ζωή τους και επομένως να εμπλακούν ενεργά στην συμπλήρωση του. Ο εκπαιδευτής θα πρέπει να εξηγήσει ότι η συμπλήρωση του προσωπικού τους Σχεδίου Ζωής είναι μία συνεχής διαδικασία η οποία θα εξελίσσεται παράλληλα με την εκπαίδευση τους, τονίζοντας ότι οι εκπαιδευτικές ενότητες αντιστοιχούν σε ενότητες των Σχεδίων, στοχεύοντας στην ολοκληρωμένη ενημέρωση και υποστήριξη των παιδιών για κάθε έναν από τους τομείς της ενήλικης ζωής που θα κληθούν να διαχειριστούν μόνοι τους, όταν αποχωρήσουν από τις δομές. Επίσης θα πρέπει να τονιστεί ότι τα Σχέδια Ζωής δεν είναι άλλη μία «άσκηση για το σπίτι» που θα πρέπει να ανταποκριθούν οι εκπαιδευόμενοι. Δεν υπάρχει σωστό και λάθος και το Σχέδιο Ζωής δεν βαθμολογείται. Αντίθετα, αποτελεί το πιο χρήσιμο και εύπλαστο εργαλείο στα χέρια των νέων που θα τους καθοδηγήσει στην πραγματοποίηση των στόχων τους- όποιοι και αν είναι αυτοί.

Κατά την εκπαιδευτική ενότητα με τίτλο «Care Plans»: Πλησιάζοντας την λήξη των Εργαστηρίων, ο εκπαιδευτής θα προσκαλέσει όσους από τους εκπαιδευόμενους το επιθυμούν να μοιραστούν με τους υπόλοιπους και να παρουσιάσουν τα Σχέδια Ζωής τους, είτε συνολικά είτε τμήματά τους. Καθ' όλη τη διάρκεια των Εργαστηρίων ο εκπαιδευτής θα υπενθυμίζει την διαδικασία συμπλήρωσης των Σχεδίων Ζωής και θα εποπτεύει την εξέλιξη τους, υποβοηθώντας και ενθαρρύνοντας, όπου αυτό χρειαστεί. Κατά την προτελευταία εκπαιδευτική ενότητα, τα Σχέδια θα ακουστούν και θα

σχολιαστούν κατά κύριο λόγο από τους υπόλοιπους εκπαιδευομένους αλλά και από τον εκπαιδευτή. Με αυτόν τον τρόπο όλοι θα εμπλακούν ενεργά στην διαδικασία εκπόνησης και κριτικής αποτίμησης των Σχεδίων Ζωής, θέτοντας στο κέντρο του ενδιαφέροντος τον ίδιο τον νέο και τα επικείμενα βήματα του στην ενήλικη και ανεξάρτητη ζωή.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα Σχέδια Ζωής δεν αποτελούν μία διαδικασία που εκτείνεται χρονικά μόνον κατά την διάρκεια των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Ζωής. Αποτελούν την βάση πάνω στην οποία χτίζεται το μέλλον των νέων που πρόκειται να αποχωρήσουν από τις δομές προστασίας και φροντίδας, μία βάση που οι ίδιοι έχουν θεμελιώσει και οι ίδιοι μπορούν να μεταποιήσουν, εφόσον χρειάζεται. Ο εκπαιδευτής θα πρέπει να εξηγήσει την ευέλικτη φύση των Σχεδίων και ότι μπορούν να λειτουργήσουν ως παραπομπή για οποιαδήποτε μελλοντική κρίσιμη απόφαση των νέων, καθώς στοχεύουν στην νοητική και συναισθηματική πορεία κάθε ατόμου προτού λάβει μια απόφαση, παρά στην απόφαση αυτή καθαυτή.

5

ΕΝΟΤΗΤΑ

ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

ΑΡΧΕΣ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗ

Με τον όρο βιωματική μάθηση, εννοούμε τη διαδικασία οικειοποίησης της γνώσης μέσω της εμπειρίας και της αναζήτησης προσωπικού νοήματος σ' αυτήν. Τη διαδικασία αυτή, που προωθεί παράλληλα την προσωπική ανάπτυξη των εκπαιδευόμενων, καθώς και την ευαισθητοποίησή τους σε κοινωνικά προβλήματα και σε θέματα ανθρώπινων σχέσεων. Σε κάθε περίπτωση, αντιλαμβανόμαστε τη βιωματική μάθηση, ως «ένα ταξίδι ανακάλυψης του νοήματος της ανθρώπινης ύπαρξης και της φύσης του κοινού καλού»⁹³.

Η θεωρία της βιωματικής μάθησης δίνει έμφαση στο σημαντικό ρόλο που παίζει η εμπειρία στη διαδικασία της μάθησης και στους δεσμούς μεταξύ της σχολικής τάξης, της καθημερινής ζωής των μαθητών και της κοινωνικής πραγματικότητας.

Σύμφωνα με τον Piaget το παιδί δε μαθαίνει ανακαλύπτοντας την πραγματικότητα που το περιβάλλει, αλλά την οργανώνει προοδευτικά με βάση τα συμπεράσματα που πηγάζουν από τις πράξεις του. Ο Bruner υποστηρίζει συμπληρωματικά πως η πραγματικότητα δεν ανακαλύπτεται, αλλά κατασκευάζεται ενεργά από το υποκείμενο μέσα από μια διαδικασία διαδοχικών σταδίων⁹⁴. Η μάθηση γίνεται αντιληπτή ως πρόκτηση μιας γνώσης, δηλαδή ως ιδιοποίηση ενός διανοητικού περιεχομένου. Η σχέση, όμως, με τη γνώση, είναι σχέση ενός υποκειμένου με τον κόσμο, με τον εαυτό του και με τους άλλους⁹⁵.

Οι τρεις μεγάλες παραδόσεις της βιωματικής μάθησης προέρχονται από τους Dewey, Lewin και Piaget.

93 Δεδούλη, Μ. (2002). Βιωματική Μάθηση - Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Τεύχος 6. Online στο <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyχος6/deloudi.PDF>

94 Πετρούλακης, Ν.Β. (1981). Προγράμματα - Εκπαιδευτικοί στόχοι - Μεθοδολογία, Αθήνα.

95 Charlot, B. (1999). Η σχέση με τη γνώση, μτφρ. Μ. Καραχάλιος και Ε. Λινάρδου-Καραχάλιου, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ο Dewey επεσήμανε από το 1938 τη σχέση ανάμεσα στην εκπαίδευση και την εμπειρία και διακήρυξε την πεποίθησή του ότι κάθε γνήσια μορφή εκπαίδευσης γεννιέται μέσα από την εμπειρία. Παραφράζοντας το απόφθεγμα του Λίνκολν για τη δημοκρατία υποστήριξε ότι η εκπαίδευση είναι «απ' την εμπειρία, για την εμπειρία και μέσω της εμπειρίας»⁹⁶. Δίνοντας το ορισμό του βιώματος, υποστηρίζει πως είναι η κάθε κατάσταση όπου ένας οργανισμός με τρόπο ενεργητικό μπαίνει σε σχέση με το περιβάλλον του είτε για να διατηρήσει την ισορροπία του, είτε για να δημιουργήσει μια νέα κατάσταση, σύμφωνη με τη δική του ανάπτυξη ή με τις αλλαγές που έχουν επέλθει στο περιβάλλον. Στη βιωματική εκπαίδευση, όπως την ορίζει ο Dewey, δεν επιβάλλεται «από τα πάνω» ο τρόπος και το περιεχόμενό της, ούτε και προωθείται η μάθηση μέσω των βιβλίων και των εκπαιδευτικών. Η γνώση αναδύεται από τις εμπειρίες των εκπαιδευόμενων και επιδιώκεται η έκφραση και καλλιέργεια της ατομικότητας. Η πειθαρχία δεν επιβάλλεται και ενθαρρύνεται η ελεύθερη δραστηριότητα. Τα άτομα ενθαρρύνονται να εμπλακούν στους σκοπούς που επιθυμούν και δεν πιέζονται να αποκτήσουν δεξιότητες. Ο Dewey υποστήριξε τη μέθοδο των βιωμάτων και την αρχή «μαθαίνω πράττοντας» (learning by doing), όπου η εμπειρία δεν είναι μόνο πράξη ως δράση επί του περιβάλλοντος, αλλά και ψυχοσωματική λειτουργία. Επομένως, το βίωμα των εμπειριών μπορεί να είναι είτε στην πράξη, ως δράση επί του περιβάλλοντος και σε ενεργή σχέση μαζί του, είτε μακριά από την πράξη, όταν ονειρευόμαστε, σκεφτόμαστε, θυμόμαστε, διαλογιζόμαστε⁹⁷.

Η άλλη παράδοση της βιωματικής μάθησης προέρχεται από το χώρο της δυναμικής της ομάδας. Ο Lewin έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη σύνδεση θεωρίας και πράξης. Η εργασία του στη δυναμική των ομάδων, καθώς και η μεθοδολογία της έρευνας-δράσης ανέδειξαν την αξία της προσωπικής εμπειρίας στη μάθηση. Στηριζόμενος σε έναν από τους πιο γνωστούς νόμους της Gestalt Theory ότι «το σύνολο είναι κάτι παραπάνω από το άθροισμα των μερών του», θεωρεί πως η ομάδα θα πρέπει να θέτει μόνη της τους στόχους που την αφορούν και ότι ρόλος του ηγέτη είναι να διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των μελών της. Μέσω της διευκόλυνσης της επικοινωνίας και των αλληλεπιδράσεων στην ομάδα

96 Dewey, J. (1980). Εμπειρία και Εκπαίδευση, μτφρ. Α. Πολενάκης, Αθήνα: Γλάρος.

97 Μπακιρτζής Κ. (2005). Βασικές θέσεις για μια παιδαγωγική της Βιωματικής Εμπειρίας, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται, Αθήνα: Gutenberg.

δίνεται η δυνατότητα για βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των ατόμων, αλλαγή στάσεων και απόψεων, καθώς και για ανάπτυξη⁹⁸.

Η τρίτη παράδοση στη βιωματική μάθηση ανήκει στον Piaget και περιγράφει τη μάθηση ως μια διαδικασίας αλληλεπίδρασης μεταξύ του προσώπου και του περιβάλλοντος. Υποστήριζε πως η κατάκτηση της γνώσης είναι μια ενεργητική διαδικασία και ότι τα παιδιά οικοδομούν τη γνώση μέσα από τη δική τους δραστηριότητα⁹⁹.

Ο Carl Rogers, ένας εκ των ιδρυτών της ανθρωπιστικής ψυχολογίας, τονίζει πως «δε μαθαίνουμε τίποτα που να μη μας ενδιαφέρει». Ο ίδιος, εισάγει τη βασική έννοια της αμεσότητας της εμπειρίας ή έννοια του *experienting*, η οποία βιώνεται με το σύνολο της ψυχο-βιολογικής υπόστασης του προσώπου και σε συνεχή αλληλεπίδραση με το περιβάλλον. Η αμεσότητα της εμπειρίας συντελεί σημαντικά στην ανάπτυξη και διαμόρφωση του Εγώ και της προσωπικότητας. Για να οδηγηθεί ένα παιδί στη μάθηση πρέπει να το βιώσει, να το ζήσει, να το κάνει. Στη βιωματική αγωγή του παιδιού, η εκπαίδευσή του πρέπει να εξασφαλίζει την ενεργό συμμετοχή του, να περνάει μέσα από τα ενδιαφέροντά του ή να του δημιουργεί νέα. Έχει ως στόχο να προκαλέσει διεργασίες μάθησης και να δημιουργήσει συνθήκες ανακάλυψης και απόκτησης γνώσης, έτσι ώστε να αναδυθεί και να εδραιωθεί η ανάπτυξη¹⁰⁰.

Ο David Kolb υπήρξε, επίσης, σημαντικός θεωρητικός της βιωματικής εκπαίδευσης. Αμφισβήτησε τη σημασία που δίνεται στη θεωρητική προσέγγιση των γνώσεων και υποστήριξε ότι είναι ασύνδετη με την πραγματικότητα και την καθημερινότητα. Οι εμπειρίες πρέπει να συνδέονται με την καινούρια μάθηση, ώστε αυτή να μπορεί να αξιοποιηθεί. Τα προβλήματα και οι εμπειρίες δύνανται να ενισχύσουν τις διαδικασίες της μάθησης. Η μέθοδος μάθησης του Kolb περιλαμβάνει:

98 Αρχοντάκη Ζ. & Φιλίππου Δ. (2010). 205 βιωματικές ασκήσεις για εμψύχωση ομάδων, Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.

99 Βαρνάβα-Σκούρα, Τζ., (1991). Θέματα Γνωστικής Ανάπτυξης, Μάθησης και Αξιολόγησης, εκδ. Παπαζήσης.

100 Lobrot, M. (2004). Η επικέντρωση στην επιθυμία, μτφρ.: Ν. Χαραλαμπίδου.

- Προετοιμασία – σχεδίαση για κάποια πράξη.
- Συμμετοχή στην εμπειρία.
- Επεξεργασία και στοχασμός της εμπειρίας¹⁰¹.

Οι D. Boud, R. Keogh, και D. Walker υπήρξαν επίσης στοχαστές της βιωματικής μάθησης. Συγκέντρωσαν την προσοχή τους στις διεργασίες συνειδητοποίησης και στοχασμού των νέων εμπειριών, από την πλευρά των εκπαιδευόμενων. Οι διεργασίες απαιτείται να επαναξιολογηθούν για να οδηγήσουν σε νέα δράση ή στην κατανόηση κάποιας καινούριας κατάστασης ή συμβάντος. Ακόμα, επισήμαναν τη σημασία των συναισθημάτων και την ενισχυτική δράση τους ως προς τη μάθηση που συντελείται μέσω των εμπειριών¹⁰².

Παρά τις μικρές διαφοροποιήσεις, οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις κάνουν χρήση παρόμοιας μεθοδολογίας. Χρησιμοποιούν αλληλένδετα και επαναλαμβανόμενα στάδια στα οποία κινούνται οι συμμετέχοντες, ανατροφοδοτώντας το ένα με στοιχεία, γνώσεις και εμπειρίες του άλλου σταδίου.

Οι κυριότερες αρχές της βιωματικής μάθησης θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως εξής:

- Η βιωματική μάθηση αξιοποιεί τα βιώματα των εκπαιδευόμενων ή προκαλεί νέα βιώματα. Ενθαρρύνει τους εκπαιδευόμενους να συμμετέχουν ενεργητικά στη διαδικασία της μάθησης και να οικειοποιούνται το θέμα που προσεγγίζουν μέσω της επένδυσης προσωπικού ενδιαφέροντος σ' αυτό.
- Τους προτρέπει να ερευνούν, ν' ανακαλύπτουν, να ενεργοποιούν τη φαντασία τους και τη δημιουργικότητά τους.
- Προτείνει την αναζήτηση ή τη δημιουργία νοήματος αντί της απομνημόνευσης πληροφοριών.
- Στοχεύει στην απαρτίωση της νοητικής και συγκινησιακής διαδικασίας, κινητοποιώντας τους εκπαιδευόμενους διανοητικά και συναισθηματικά, αφού είναι παραδεκτό ότι η μάθηση βασίζεται στη σχέση και την αλληλεπίδραση γνώσης και συναισθηματικών διεργασιών.

101 Kolb, D. (1984). *Experiential Learning*, New Jersey: Pentice Hall.

102 Boud, D., Keogh, R., Walker, D. (eds.) (2005). *Reflection: Turning experience into learning*, London: Kogan Page.

- Βοηθά τους εκπαιδευόμενους να αντιληφθούν το ρόλο των κοινωνικών, οικονομικών, ιστορικών και πολιτισμικών παραγόντων στη διαμόρφωση του κοινωνικού γίνεσθαι και να συνειδητοποιήσουν τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικές συνιστώσες συναντώνται με την προσωπική του ιστορία.
- Πρωθεί την αυτογνωσία των εκπαιδευόμενων¹⁰³.

Οι βιωματικές μαθησιακές δραστηριότητες δεν έχουν τη στασιμότητα ενός παραδοσιακού συμβατικού μαθήματος που περιορίζεται στην προσπάθεια μετάδοσης της γνώσης και στην καλλιέργεια δεξιοτήτων στους εκπαιδευόμενους. Αντίθετα, θα πρέπει να αξιοποιούν εκτός από τη νόηση, την αίσθηση, τη μνήμη και τη φαντασία. Η επιλογή των θεμάτων των βιωματικών μαθησιακών δραστηριοτήτων μπορεί να βασίζεται ενδεικτικά:

Στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευόμενων και του εκπαιδευτή.

Στον κύκλο του κοινωνικού προβληματισμού.

Στο πλαίσιο των προβλημάτων της κοινότητας.

Στη σφαίρα των επιστημονικών αναζητήσεων.

Στο σύνολο των γνωστικών αντικειμένων που προτείνει το Αναλυτικό Πρόγραμμα¹⁰⁴.

Μεταξύ των μορφών των βιωματικών μαθησιακών δραστηριοτήτων μπορούν να αναφερθούν ενδεικτικά:

1. Η προσομοίωση είναι μια μορφή δραστηριότητας που επιτρέπει την ανασύσταση πραγματικών καταστάσεων, προσπαθεί δηλαδή, να μιμηθεί μια κατάσταση πραγματικής ζωής.
2. Στις προσομοιώσεις και στα παιχνίδια ρόλων για να γίνει ουσιαστική δουλειά θα πρέπει οι μαθητές να έχουν μελετήσει σε βάθος το σχετικό υλικό. Η ανάληψη των ρόλων πρέπει να γίνεται σύμφωνα τις επιθυμίες των μαθητών. Κάποιες φορές, θα ήταν ίσως σκόπιμο να προταθεί η κυκλική εναλλαγή ρόλων¹⁰⁵.

103 Δεδούλη, Μ. (2002).

104 Δεδούλη, Μ. (2002).

105 Bonwell, Ch. C. & Eison, J. A. (1991). Active Learning: Creating excitement in the classroom. ERIC Digest. Online: <http://www.oid.ucla.edu/about/units/tatp/old/lounge/pedagogy/downloads/active-learning-eric.pdf>

3. Στα ταξίδια κατευθυνόμενης φαντασίας αξιοποιείται η ιδέα της προσωπικής αναλογίας, από την γκάμα μεθόδων, όπου οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να φανταστούν ότι είναι το ίδιο το αντικείμενο της μελέτης.
4. Δραστηριότητες άμεσης εμπειρίας: εμπλοκή των εκπαιδευόμενων στο σχεδιασμό, τη διοργάνωση και τη διεξαγωγή έρευνας με παρατήρηση, ερωτηματολόγια ή συνεντεύξεις¹⁰⁶.

Στη βιωματική μάθηση η πρόσκτηση της γνώσης γίνεται από τα παιδιά μέσα από το μετασχηματισμό των εμπειριών. Η γνώση έρχεται ως ικανοποίηση εσωτερικών κινήτρων (ενδιαφέροντα και περιέργεια) και όχι από εξωτερικά κίνητρα, όπως είναι οι απειλές και τιμωρίες. Θα πρέπει να υπάρχει ένα κλίμα ασφάλειας που να διατηρείται η πρωτοβουλία των εκπαιδευόμενων, να χρησιμοποιούνται δηλαδή μέθοδοι ενεργητικής μάθησης όπου αυξάνουν τα εσωτερικά κίνητρα και να καλλιεργούνται κριτικές και δημιουργικές δραστηριότητες¹⁰⁷.

Η Παιδαγωγική της Βιωματικής μάθησης συνοψίζεται και εκφράζεται με το παρακάτω τρίπτυχο:

Ακούω ενεργά: με
ενσυναίσθηση γνησιότητα
και ανεπιφύλακτα θετική
αποδοχή

**Προτείνω
μαθησιακές
δραστηριότητες** και
γνωστικά αντικείμενα σε
συνάρτηση με τις επιθυμίες,
κίνητρα, ενδιαφέροντα,
γνώσεις, ικανότητες
και δεξιότητες των
εκπαιδευόμενων.

106 Καμαρινού, Δ. (1999). Βιωματική μάθηση στο σχολείο, Αυτοέκδοση.

107 Γεωργόπουλος, Α. (2009). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Θέματα ταυτότητας, Αθήνα: Gutenberg.

Συνοδεύω τόσο ως προς το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων, όσο και ως προς το συγκινησιακό βίωμα των εκπαιδευόμενων με ενσυναίσθηση, γνησιότητα και ανεπιφύλακτα θετική αποδοχή¹⁰⁸.

Στο χώρο της κριτικής παιδαγωγικής, η βιωματική μάθηση συνδέεται με την ενδυνάμωση των εκπαιδευόμενων. Υποστηρίζει ότι αν αποκτήσουν εμπιστοσύνη στην ικανότητά τους να μαθαίνουν, αποκτούν μεγαλύτερο έλεγχο στη ζωή τους και έτσι μπορούν να δράσουν προς την κατεύθυνση της κοινωνικής αλλαγής. Στο χώρο της ψυχολογίας, η βιωματική μάθηση αναφέρεται στη διαδικασία της κατανόησης του εαυτού μας, αλλά και της ανάπτυξης του συνόλου της προσωπικότητας¹⁰⁹. Στο χώρο της εκπαίδευσης, ο όρος της βιωματικής μάθησης αναφέρεται στην οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας με βάση το “learning by doing”, που συνεπάγεται την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευόμενων σε δραστηριότητες όπως η έρευνα, η εργασία πεδίου, η παρατήρηση, οι συνεντεύξεις, οι προσομοιώσεις, οι δημιουργικές συνθέσεις κ.ά. Στο πλαίσιο αυτής της αντίληψης, η βιωματική μάθηση συναντά τη διερευνητική μάθηση, τη μέθοδο επίλυσης προβλημάτων και ιδιαίτερα τη μέθοδο Project, χωρίς όμως να ταυτίζεται με αυτές¹¹⁰.

Κάθε βιωματική δραστηριότητα θα πρέπει πάντα να πλαισιώνεται από μια διαδικασία κριτικού στοχασμού. Είναι απαραίτητο μετά από κάθε βιωματική δραστηριότητα να δίνεται στους μαθητές ο χρόνος, αλλά και το έναυσμα να σκεφτούν τι έκαναν, ποιες δυσκολίες αντιμετώπισαν, τι έμαθαν και πώς πρόκειται να αξιοποιήσουν αυτή τη γνώση, πώς ένιωσαν, πώς συνεργάστηκαν με τους άλλους, τι θα μπορούσαν να είχαν

108 Μπακιρτζής, Κ. (2007) Βιωματική μάθηση. Ανακοίνωση στο συνέδριο «Οι μικρές ομάδες στο σχολείο», Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο. Online: <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/13706/P00.pdf>

109 Καμαρινού, Δ. (1999).

110 Δεδούλη, Μ. (2002).

κάνει διαφορετικά κ.ά. Ο εντοπισμός και η κινητοποίηση των σκέψεων, συναισθημάτων και γνώσεων βοηθούν τους εκπαιδευόμενους να οργανώσουν την εμπειρία τους. Σε διαφορετική περίπτωση το εγχείρημα θα μοιάζει να στερείται προσανατολισμού και θα διακρίνεται από ασάφεια που μπορεί να οδηγήσει τους μαθητές σε απογοήτευση.

Για να δημιουργηθούν οι συνθήκες υπό τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης, είναι απαραίτητο να εγκαταστήσουμε ένα υποστηρικτικό πλαίσιο, τέτοιο που θα επιτρέπει τη δημιουργία συναισθηματικού κλίματος αποδοχής, ενδιαφέροντος, εμπιστοσύνης, ασφάλειας και ομαδικότητας, ώστε όλοι να μπορούν να εκφράζονται ελεύθερα, χωρίς το φόβο απόρριψης ή της γελοιοποίησης και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες που θα ενισχύουν την αυτοεκτίμηση και την αναγνώρισή τους στην ομάδα¹¹¹.

Συνολικά θα μπορούσε να διαπιστωθεί ότι η βιωματική μάθηση αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο εκπαίδευσης που επεκτείνεται πέρα από τα θρανία, τα σχολικά βιβλία, τη μετωπική διδασκαλία και την απομνημόνευση της ύλης¹¹².

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού καθιστά ζητούμενο την εξασφάλιση της συμμετοχής όλων των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η ετερογένεια είναι πολλαπλή και αφορά, μεταξύ άλλων, το επίπεδο της ταυτότητας, των ικανοτήτων και των δυνατοτήτων των παιδιών. Τα παιδιά, ακόμα και αυτά της ίδιας ηλικιακής ομάδας, διαφοροποιούνται πολλαπλά μεταξύ τους ανάλογα με την κοινωνικο-οικονομική προέλευση, τη γλώσσα, το φύλο, τις ανάγκες, τις δεξιότητες, τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Η συμμετοχή των παιδιών στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία είναι σημαντική για την ψυχική τους ενδυνάμωση

111 Κατσούλη, Δ. (2013). Η εφαρμογή των αρχών της βιωματικής μάθησης σε προγράμματα Περιβαλλοντικής στο Δημοτικό Σχολείο. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης – Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης. Online: <http://ikee.lib.auth.gr/record/1321/files/GRI-2013-147.pdf>

112 Τριλίβα, Σ. & Αναγνωστοπούλου, Τ. (2008). Βιωματική μάθηση- Ένας πρακτικός οδηγός για εκπαιδευτικούς και ψυχολόγους, Αθήνα: Τόπος.

και την αποδοχή τους στην ομάδα των συνομηλίκων. Με τη συμμετοχή των παιδιών η μάθηση δεν είναι μονόδρομος, από τον εκπαιδευτικό προς το παιδί, αλλά συνεργατική κι αλληλεπιδραστική καθώς τα παιδιά μπορούν να μεταδώσουν νέες ιδέες από τις οποίες μπορούν να μάθουν κι οι ενήλικες¹¹³.

Το δικαίωμα για τη συμμετοχή των παιδιών σε όλα τα θέματα που τα αφορούν, καθώς και το να δίνεται η δέουσα βαρύτητα στις απόψεις τους, απορρέει από το άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού:

1

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητας του.

Για τον σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμοδίου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας¹¹⁴.

2

Το συγκεκριμένο δικαίωμα έχει θεωρηθεί ως συμμετοχή και είναι θεμελιώδες για κάθε παιδί. Η εμπλοκή των παιδιών σε αποφάσεις, οι οποίες τα αφορούν, αναγνωρίζει εγγενώς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια τους. Επίσης, αποτελεί ένα μέσο για την αναγνώριση άλλων δικαιωμάτων, αφού η συμμετοχή δεν περιλαμβάνει μόνο την έκφραση του άρθρου 12 αλλά μία ευρύτερη αναφορά κοινωνικών δικαιωμάτων, τα οποία ενσωματώνονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού: το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, στη συνδιαλλαγή, στη σκέψη,

113 Αυγητίδου, Σ. (2014). Η συμμετοχή των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία: προϋποθέσεις και διαδικασίες ενίσχυσής της στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο: Ε. Κατσαρού & Μ. Λιακοπούλου (επιμ.), Θέματα Διδασκαλίας και Αγωγής στο πολυπολιτισμικό σχολείο, Ενότητα Α, Επιμορφωτικό υλικό, Μεταμόρφωση: Access Γραφικές Τέχνες Α.Ε.

114 Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Εγχειρίδιο σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

στη συνείδηση και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, στην ιδιωτικότητα και στην πληροφόρηση (άρθρα 13, 14, 15 και 17). Τα συγκεκριμένα άρθρα αποτελούν προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση της συμμετοχής: το δικαίωμα τα παιδιά να εκφράζουν απόψεις, οι οποίες λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και να επηρεάζουν τα θέματα που τα αφορούν, συνολικά αντιπροσωπεύει μία ριζική μεταμόρφωση στο status των παιδιών. Για πρώτη φορά αναγνωρίζεται στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα ότι τα παιδιά είναι ενεργά άτομα που διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην προάσπιση και πραγματοποίηση των δικαιωμάτων τους. Με άλλα λόγια τα παιδιά δεν είναι απλώς οι παθητικοί παραλήπτες της ενήλικης προστασίας. Τους αναγνωρίζεται ότι μπορούν και έχουν την ικανότητα να επηρεάζουν ζητήματα, τα οποία τα αφορούν άμεσα ή έμμεσα και συσχετίζονται με τις ζωές τους ατομικά ή συλλογικά. Εκτός από τη βασική αρχή υπάρχουν αρκετοί πρόσθετοι λόγοι για να εισακούγονται τα παιδιά και να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι απόψεις τους:

Βελτίωση υπηρεσιών και πολιτικών.

Ενώ οι διεθνείς οργανισμοί για τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν την ευθύνη να σέβονται, να προστατεύουν και να δημιουργούν ευκαιρίες για τη συμμετοχή όλων των πολιτών, στα παιδιά αυτή η δέσμευση απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή λόγω της έλλειψης κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής δυνατότητας τους. Ωστόσο, τα παιδιά έχουν ένα μοναδικό σύνολο γνώσης για τις ζωές, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους μαζί με ιδέες και απόψεις που προέρχονται από τις άμεσες εμπειρίες τους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερες, περισσότερο σχετικές και βιώσιμες αποφάσεις, οι οποίες επηρεάζουν τις ζωές τους και κατά συνέπεια βελτιώνουν την εκπλήρωση των δικαιωμάτων.

Ενίσχυση της λογοδοσίας.

Εάν τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε δικαστήρια και μηχανισμούς καταγγελίας, καθώς και άμεση πρόσβαση στους φορείς εγχάραξης πολιτικής, βρίσκονται σε καλύτερη θέση για την αντιμετώπιση των παραβιάσεων των δικαιωμάτων τους και μπορούν να αναγκάζουν τις κυβερνήσεις να λαμβάνουν πρόσθετα μέτρα.

Ενισχυμένη προστασία

Η ύπαρξη του δικαιώματος και του χώρου όπου τα παιδιά μπορούν να εισακουστούν με ασφάλεια αποτελεί ένα ισχυρό μέσο με το οποίο μπορούν να αντιμετωπιστούν περιστατικά βίας, κατάχρησης, απειλής, αδικίας ή διακρίσεων. Σε πολλές κοινωνίες τα παιδιά δεν έχουν τη δυνατότητα να καταγγείλουν την κακοποίηση τους και επιπλέον φοβούνται ότι, αν θα το πράξουν, δεν θα γίνουν πιστευτά ή θα τιμωρηθούν. Αυτή η παραδοσιακή σιωπή των παιδιών σημαίνει ότι πολύ συχνά οι δράστες μπορούν να συνεχίσουν να βλάπτουν τα παιδιά ατιμώρητοι. Χτίζοντας μία κουλτούρα ακρόασης τα παιδιά θα ενδυναμωθούν για να μιλήσουν ανοιχτά και να αναζητήσουν βοήθεια, όταν γίνονται θύματα κακοποίησης. Οι ενήλικοι μπορούν να αναπτύξουν δράση και να προστατεύουν τα παιδιά μόνο όταν γνωρίζουν τι πραγματικά συμβαίνει στη ζωή των παιδιών και συχνά αυτή την πληροφόρηση μπορούν να την παρέχουν μόνο τα ίδια τα παιδιά.

Ανάπτυξη ικανοτήτων.

Η ουσιαστική συμμετοχή δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να αποκτήσουν δεξιότητες, να δομήσουν ικανότητες και να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση. Η συμμετοχή προάγει τις ικανότητες των παιδιών για εμπλοκή στα κοινά, για ανοχή και σεβασμό των άλλων. Οι κοινωνίες πλέον θέλουν οι πολίτες να έχουν κατανόηση, δεξιότητες και δέσμευση στην προώθηση της λογοδοσίας και της χρηστής διακυβέρνησης. Η συμμετοχή δίνει τη δυνατότητα τα παιδιά να αναπτύξουν αυτές τις ικανότητες αρχίζοντας από τις διαπραγματεύσεις για τη λήψη αποφάσεων που λαμβάνονται μέσα στην οικογένεια και εκτείνονται μέχρι την επίλυση συγκρούσεων στο σχολείο, τη συμβολή στην ανάπτυξη πολιτικών σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο ή την ανάπτυξη δικών τους ομάδων, σωματείων ή ενώσεων. Η ενισχυμένη ικανότητα μπορεί ακόμα να συμβάλει στη μείωση της σχολικής διαρροής και στη βελτίωση της απασχολησιμότητας.

Συμβολή στις κοινότητες.

Τα παιδιά μπορούν να συνεισφέρουν σε μεγάλο βαθμό στις κοινότητες μέσα στις οποίες θα ζήσουν. Οι δράσεις, οι δεξιότητες, οι φιλοδοξίες, η δημιουργικότητα και το πάθος τους μπορούν να αξιοποιηθούν για να ενισχυθεί ο δημοκρατικός διάλογος, να αμφισβητηθεί η αδικία, να οικοδομηθεί μια κοινωνία των πολιτών, να διερευνηθούν καινοτόμες λύσεις σε δύσκολες προκλήσεις και να αναπτυχθεί η προσπάθεια για την επικράτηση της ειρήνης και της μη βίαιης επίλυσης των συγκρούσεων.

Η έννοια της συμμετοχής ως δικαίωμα

Με τον τρόπο που διατυπώνεται στο άρθρο 12 είναι σημαντικό να γίνει κατανοητή η έννοια της συμμετοχής προκειμένου να εφαρμόζεται στην πράξη. Ο ακόλουθος πίνακας παρέχει μια συνοπτική επισκόπηση των βασικών σημείων ¹¹⁵:

Διαστάσεις της συμμετοχής των παιδιών	Επεξήγηση
Καθολικές διαστάσεις της συμμετοχής των παιδιών	
Απευθύνεται σε όλα τα παιδιά χωρίς διακρίσεις οποιουδήποτε είδους.	Η συμμετοχή είναι δικαίωμα για όλα τα παιδιά. Χρειάζεται να καταβληθούν προσπάθειες και να δημιουργηθούν ευκαιρίες πρόσβασης, ώστε να ωφελούνται όλοι και ιδιαίτερα τα παιδιά που κινδυνεύουν από διακρίσεις και περιθωριοποίηση, όπως για παράδειγμα τα κορίτσια, τα παιδιά με αναπηρίες, τα παιδιά από εθνοτικές ή μειονοτικές ομάδες, τα παιδιά πρόσφυγες τα παιδιά που εργάζονται, τα διαφυλικά παιδιά κ.ά.
Είναι ταυτόχρονα ένα μέσο και ένα σκοπός.	Ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια έχει ως προϋπόθεση ότι όλοι οι πολίτες δικαιούνται να συμμετέχουν, όταν πραγματοποιούνται αποφάσεις που τους επηρεάζουν. Αυτό είναι θεμελιώδες δικαίωμα. Ωστόσο, η συμμετοχή είναι επίσης ένα μέσο από το οποίο μπορούν να υλοποιηθούν και άλλα δικαιώματα. Για παράδειγμα, δεν είναι δυνατόν να διασφαλιστεί η πρόσβαση στη δικαιοσύνη, εάν στα παιδιά έχει στερηθεί η δυνατότητα να εισακουστούν κατά τη διαδικασία.

115 UNICEF, (2018). National human rights institutions (NHRIs) Series: Tools to support child-friendly practices. Children's participation in the work of NHRIs, Geneva: UNICEF. Online: https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/2019-02/NHRI_Participation.pdf

Διαστάσεις της συμμετοχής των παιδιών	Επεξήγηση
Απευθύνεται στα παιδιά ατομικά ή ομαδικά.	Τα παιδιά δικαιούνται να εκφράζουν τις απόψεις τους ως άτομα, π.χ. σε θέματα που τα αφορούν στην οικογένεια, στα σχολεία ή στις δικαστικές διαδικασίες, καθώς και σε θέματα που τα αφορούν συλλογικά, όπως η ανάπτυξη τοπικών ή εθνικών πολιτικών ή η κατανομή των πόρων.
Εφαρμόζεται σε όλα τα θέματα που αφορούν τα παιδιά.	Το δικαίωμα να εισακούγονται τα παιδιά ισχύει όχι μόνο για θέματα που έχουν άμεση σχέση με τη ζωή τους αλλά και για ευρύτερα ζητήματα σχετικά με το περιβάλλον, τις μεταφορές, τη μακροοικονομία ή τη μετανάστευση.
Πολλαπλές διαστάσεις της συμμετοχής των παιδιών	
Απαιτεί διαφορετικές μορφές για διαφορετικά πλαίσια και ζητήματα.	Ο τρόπος συμμετοχής των παιδιών θα διαφέρει αναλόγως ανάλογα με την ηλικία και τις ικανότητές τους, αλλά και ανάλογα με τα σχετικά θέματα. Το δικαίωμα συμμετοχής ισχύει εξίσου για όσους, για παράδειγμα, είναι ηλικίας μικρότερης ή μεγαλύτερης των 10 ετών, αλλά απαιτούνται διαφορετικά περιβάλλοντα, επίπεδα υποστήριξης και μορφές πληροφόρησης. Ένας 16χρονος με σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες χρειάζεται διαφορετικά επίπεδα υποστήριξης από ένα παιδί παρόμοιας ηλικίας αλλά διαφορετικών ικανοτήτων.
Περιλαμβάνει διαφορετικές προσεγγίσεις και μέσα.	Η συμμετοχή μπορεί να γίνει άμεσα ή έμμεσα. Μπορεί δε να εκτείνεται ακόμη και σε διαδικασίες με τις οποίες τα παιδιά διαβουλεύονται για τις απόψεις τους μέσω οργανώσεων/κινημάτων, που διοικούνται από παιδιά.

Διαστάσεις της συμμετοχής των παιδιών	Επεξήγηση
Ισχύς και ευθύνη των διαστάσεων της συμμετοχής των παιδιών	
Δεν αποκλείει το δικαίωμα της προστασίας.	Τα παιδιά δικαιούνται όλων των ειδών τις προστασίες που ενσωματώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Το δικαίωμα της συμμετοχής πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με αυτές τις προστασίες.
Διαφέρει από τη συμμετοχή των ενηλίκων.	Σε αντίθεση με τους ενήλικες, τα παιδιά στερούνται πλήρους νομικής ανεξαρτησίας. Η συμμετοχή δεν είναι ταυτόσημη με την αυτονομία. Τα παιδιά δεν έχουν το αυτόματο δικαίωμα για ανεξάρτητη λήψη αποφάσεων. Η συμμετοχή συχνά απαιτεί την υποστήριξη και τη διευκόλυνση των ενηλίκων σε διαφορετικά επίπεδα ανάλογα με την ηλικία, τις ικανότητες και το πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα. Με τον τρόπο αυτό οι ενήλικες οφείλουν να προάγουν τα συμφέροντα των παιδιών.
Πρωωθεί την ενδυνάμωση.	Η συμμετοχή δίνει στα παιδιά προσωπικές ευκαιρίες για να αποκτήσουν πρόσθετες γνώσεις, δεξιότητες, αυτοπεποίθηση και νέες εμπειρίες. Επίσης, διαδραματίζει σημαντικό κοινωνικό ρόλο στη συμβολή για την υλοποίηση των δικαιωμάτων τους και στην ευρύτερη πολιτική δέσμευση. Η ενδυνάμωση των παιδιών, προκειμένου να έχουν πιο ενεργό ρόλο στις αποφάσεις που τα επηρεάζουν, απαιτεί μια αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο οι ενήλικες ασκούν την εξουσία τους σε σχέση με τα παιδιά. Αυτή η μετατόπιση εξουσίας συμβάλλει σε πιο δημοκρατικές σχέσεις μεταξύ ενηλίκων - παιδιών και διευκολύνει τη σταδιακή απόκτηση της ευθύνης των παιδιών τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο.

Διαστάσεις της συμμετοχής των παιδιών	Επεξήγηση
Είναι δικαίωμα και όχι υποχρέωση.	Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν αν θα εκφράσουν τις απόψεις τους ή αν θα συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων για ζητήματα που τα επηρεάζουν. Μερικά παιδιά, όπως κάνουν πολλοί ενήλικες, ενδέχεται να επιλέξουν να μην συμμετέχουν. Δεν πρέπει ποτέ να υποχρεωθούν ή να πιεστούν να πράξουν αντίθετα με τη θέλησή τους.

Το μοντέλο για τη συμμετοχή των παιδιών της L. Lundy

Η συγκεκριμένη προσέγγιση αναπτύχθηκε από την ακαδημαϊκή Laura Lundy, καθηγήτρια Διεθνών Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Πανεπιστημιακή Σχολή της Queen's School of Education στο Μπέλφαστ. Το μοντέλο της δημοσιοποιήθηκε το 2007 και παρέχει μια εννοιολόγηση για το δικαίωμα συμμετοχής του παιδιού, στο άρθρο 12 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Έχει ως σκοπό την επικέντρωση των υπεύθυνων για τη λήψη αποφάσεων σε ξεχωριστά, αν και αλληλένδετα, στοιχεία της διάταξης¹¹⁶.

Τα τέσσερα στοιχεία έχουν μια λογική χρονολογική σειρά με τους όρους: χώρος, φωνή, ακροατήριο, επιρροή.

Χώρος

Πριν από τη συμμετοχή σε οποιαδήποτε εργασία, πρέπει να υπάρχει ένας κατάλληλος χώρος για να διεξαχθεί η εργασία των παιδιών. Αυτός ο χώρος πρέπει να είναι κάπου όπου τα παιδιά αισθάνονται άνετα. Για παράδειγμα, ένας εξωτερικός χώρος μπορεί να αποτελεί μια καλή θέση για να πραγματοποιηθούν συναντήσεις, καθώς τα παιδιά μπορεί να αισθάνονται πιο άνετα και λιγότερο τυπικά από μια αίθουσα διδασκαλίας. Ο χώρος πρέπει επίσης να είναι περιεκτικός. Αυτό σημαίνει ότι όλα τα παιδιά πρέπει να μπορούν να συμμετέχουν σε αυτό το χώρο. Για παράδειγμα, ο χώρος

116 Lundy, L. (2007). Voice is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. British Educational Research Journal, Dec. 33(6)(6): 927-942.

πρέπει να είναι κατάλληλος για άτομα με κινητικά προβλήματα, ώστε να εξασφαλιστεί ότι κανείς δεν αποκλείεται από τη συμμετοχή.

Φωνή

Τα παιδιά πρέπει να τροφοδοτούνται με τις κατάλληλες πληροφορίες, που θα τους βοηθήσουν να διαμορφώσουν τη γνώμη τους για ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Αυτό είναι ζωτικής σημασίας για κάθε έργο, διαβούλευση ή συνάντηση, όπου είναι επιθυμητή η συμμετοχή των παιδιών. Αν, για παράδειγμα, ένα παιδί συμμετέχει σε ένα συμβούλιο διαχείρισης, πρέπει να υπάρχουν αποτελεσματικοί τρόποι, ώστε να κατανοήσει το περιεχόμενο της συνάντησης και τα άλλα μέλη του συμβουλίου πρέπει να προσαρμόσουν τον τρόπο εργασίας τους για να διευκολύνουν την εμπλοκή του νέου ατόμου. Εάν μια ομάδα έχει κληθεί να συνεισφέρει σε ένα σχέδιο τοπικής ανάπτυξης, πρέπει να έχει στη διάθεσή του τις σωστές, φιλικές προς τη νεολαία πληροφορίες για να βοηθηθούν στο σχηματισμό γνώμης.

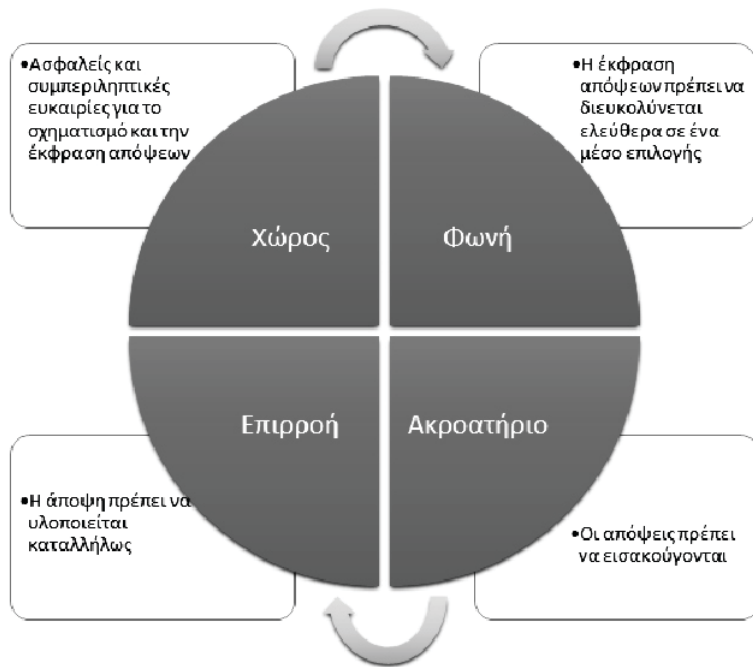
Κοινό

Προτού μια υπηρεσία ασχοληθεί με τη συμμετοχή των νέων, ο οργανισμός πρέπει πρώτα να αποφασίσει ότι είναι σοβαρό να εισακούγονται οι απόψεις των νέων. Πρέπει να υπάρξει συζήτηση και κατανόηση σχετικά με τις αποφάσεις που μπορούν να ληφθούν από τους νέους. Σε θέματα όπως η ευημερία και η ασφάλεια των νέων, όπου οι ενήλικες θα λάβουν την τελική απόφαση, θα πρέπει να είναι έτοιμοι να ακούσουν και να συμπεριλάβουν τις απόψεις των νέων.

Επιρροή

Εάν ο οργανισμός έχει αποφασίσει να συμπεριλάβει στις εργασίες του τη συμμετοχή των νέων, πρέπει να έχει την προθυμία να προβεί σε αλλαγές σύμφωνα με τις απόψεις των παιδιών, κατά περίπτωση. Ο αντίκτυπος στους νέους σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι απόψεις τους επηρέασαν τις αποφάσεις που ελήφθησαν, αποτελεί σημαντικό στοιχείο του έργου της συμμετοχής των παιδιών.

Το μοντέλο συμμετοχής της Laura Lundy παρουσιάστηκε και εγκρίθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και Νεολαίας της Ιρλανδίας στην πρόσφατη Εθνική Στρατηγική για τη Συμμετοχή των Παιδιών και των Νέων στη λήψη αποφάσεων (2015 - 2020)¹¹⁷.

Βασικές προϋποθέσεις για την υλοποίηση της συμμετοχής των παιδιών

Προκειμένου να διασφαλιστεί η ποιότητα των εμπειριών των παιδιών σε καθένα από τα προαναφερθέντα τέσσερα στάδια, είναι χρήσιμο να εξεταστούν εννέα βασικές απαιτήσεις για τη συμμετοχή των παιδιών, οι οποίες έχουν καθοριστεί από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹¹⁸:

1

Η συμμετοχή είναι διαφανής και ενημερωτική. Τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται για το δικαίωμά τους να συμμετέχουν σε φιλικό προς αυτά και προσβάσιμο μορφότυπο. Οι πληροφορίες πρέπει να περιλαμβάνουν τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούν να συμμετάσχουν, τους λόγους για τους οποίους τους δόθηκε η συγκεκριμένη ευκαιρία, το πεδίο εφαρμογής, τη φύση της συμμετοχής τους και τον αντίκτυπο που θα έχει.

2015-2020, Dublin: Government Publications.

118 Committee on the Rights of the Child (2009), General Comment 12: The Right of the Child to be Heard, CRC/C/GC/12, July, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>

Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι:

- Η συμμετοχή των παιδιών έχει σαφή σκοπό.
- Τα παιδιά κατανοούν την επίδραση που μπορούν να έχουν στην λήψη αποφάσεων.
- Οι ρόλοι και οι ευθύνες των εμπλεκόμενων είναι σαφείς και κατανοητοί.
- Τα παιδιά συμφωνούν με τους στόχους που σχετίζονται με τη συμμετοχή τους.

2

Η συμμετοχή είναι προαιρετική. Τα παιδιά πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν εάν επιθυμούν ή όχι να συμμετέχουν ή/και να μπορούν να αποσύρονται από τις δραστηριότητες ανά πάσα στιγμή. Τα παιδιά δεν πρέπει να εξαναγκάζονται να συμμετέχουν ή να εκφράζουν τις απόψεις τους.

Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι:

- Τα παιδιά έχουν χρόνο να εξετάσουν τη συμμετοχή τους και είναι σε θέση να παρέχουν συνειδητή συναίνεση.
- Τα παιδιά είναι σε θέση να αποσύρονται οποιαδήποτε στιγμή επιθυμούν.
- Οι υπόλοιπες υποχρεώσεις των παιδιών (π.χ. εργασία, σχολείο) γίνονται σεβαστές και προηγούνται.

3

Οι διαδικασίες συμμετοχής είναι σεβαστές. Τα παιδιά πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και να τους παρέχονται ευκαιρίες να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις και ιδέες τους. Οι εκπαιδευτές και το προσωπικό πρέπει επίσης να σέβονται και να αντιλαμβάνονται το οικογενειακό, σχολικό και πολιτιστικό πλαίσιο της ζωής των παιδιών.

Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι:

- Τα παιδιά είναι σε θέση να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους και αντιμετωπίζονται με σεβασμό.
- Όταν τα παιδιά επιλέγονται ως εκπρόσωποι, η διαδικασία επιλογής θα βασίζεται στις αρχές της δημοκρατίας και θα αποτρέπει τις διακρίσεις.

- Τα ίδια τα παιδιά συμμετέχουν στις διαδικασίες επιλογής.
- Τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν πώς θέλουν να εκφραστούν.
- Οι τρόποι εργασίας χρειάζεται να δημιουργούν αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση και να δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να αισθάνονται ότι έχουν έγκυρη εμπειρία και απόψεις.

4

Η συμμετοχή είναι σημαντική. Η συμμετοχή πρέπει να βασίζεται στις γνώσεις των παιδιών και να επικεντρώνεται σε θέματα που σχετίζονται με τη ζωή τους και το περιβάλλον τους.

Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι:

- Οι δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονται τα παιδιά έχουν πραγματική συνάφεια με τις εμπειρίες, τις γνώσεις και τις ικανότητές τους.
- Οι προσεγγίσεις συμμετοχής και οι μέθοδοι βασίζονται σε οικείες γνώσεις και πρακτικές.

5

Η συμμετοχή είναι φιλική προς τα παιδιά. Οι προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται πρέπει να είναι φιλικές προς τα παιδιά για να διασφαλιστεί ότι αυτά είναι καλά προετοιμασμένα για τη συμμετοχή τους και ότι θα μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στις δραστηριότητες. Οι μέθοδοι συμμετοχής πρέπει να σχεδιάζονται ή να προσαρμόζονται με βάση την ηλικία, τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι:

- Ο διαθέσιμος χρόνος και οι ανάλογοι πόροι υπάρχουν για την αποτελεσματική υποστήριξη των παιδιών.
- Οι μέθοδοι συμμετοχής αναπτύσσονται σε συνεργασία με παιδιά.
- Οι τόποι συναντήσεων και δραστηριότητας είναι φιλικές προς τα παιδιά και προσβάσιμες σε παιδιά με αναπηρία και σε άλλες μειονοτικές ομάδες.
- Τα παιδιά λαμβάνουν πληροφορίες σε μορφές φιλικές προς αυτά.

6

Η συμμετοχή είναι συμπεριληπτική. Η συμμετοχή των παιδιών πρέπει να παρέχει ευκαιρίες σε περιθωριοποιημένα παιδιά και πρέπει να αμφισβητεί τα υφιστάμενα μοτίβα διακρίσεων. Οι εκπαιδευτές και το προσωπικό πρέπει να είναι ευαισθητοποιημένοι ως προς τις κουλτούρες όλων των παιδιών που συμμετέχουν.

Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι:

- Τα παιδιά δεν υφίστανται διακρίσεις για οποιονδήποτε λόγο.
- Καταβάλλονται προσπάθειες ώστε να συμπεριληφθούν παιδιά από όλα τα περιβάλλοντα.
- Η συμμετοχή είναι αρκετά ευέλικτη ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες, τις προσδοκίες και τις καταστάσεις των διαφόρων ομάδων παιδιών.
- Λαμβάνεται υπόψη το εύρος ηλικίας, το φύλο και οι ικανότητες των παιδιών.

7

Η συμμετοχή υποστηρίζεται από την εκπαίδευση ενηλίκων. Οι εκπαιδευτές και το προσωπικό χρειάζεται να έχουν γνώσεις και ικανότητες, ώστε να διευκολύνουν την ουσιαστική συμμετοχή των παιδιών. Αυτό μπορεί να συνεπάγεται κατάρτιση και προετοιμασία πριν από τη συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες, καθώς και συνεχή υποστήριξη, όταν απαιτείται.

Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι:

- Όλοι οι εκπαιδευτές και το προσωπικό είναι ευαισθητοποιημένο για τη συμμετοχή των παιδιών και κατανοεί τη σημασία του.
- Οι εκπαιδευτές και το προσωπικό διαθέτουν κατάλληλη εκπαίδευση και εργαλεία.
- Οι εκπαιδευτές και το προσωπικό υποστηρίζονται αποτελεσματικά.
- Οι εκπαιδευτές και το προσωπικό είναι σε θέση να εκφράζουν οποιεσδήποτε απόψεις ή ανησυχίες σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών και προσπαθούν να αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις με εποικοδομητικό τρόπο.
- Συγκεντρώνονται συγκεκριμένες τεχνικές, δεξιότητες ή εμπειρογνωμοσύνη μέσω ενός συνδυασμού προσλήψεων, επιλογής, ανάπτυξης προσωπικού και ανταλλαγής πρακτικών.

8

Η διαδικασία συμμετοχής είναι ασφαλής και ευαίσθητη σε κίνδυνους. Οι ενήλικες που εργάζονται με παιδιά έχουν καθήκον φροντίδας και πρέπει να λαμβάνεται κάθε προφύλαξη για να ελαχιστοποιούνται οι κίνδυνοι κατοποίησης και εκμετάλλευσης ή όποιες άλλες αρνητικές συνέπειες της συμμετοχής.

Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι:

- Τα δικαιώματα προστασίας των παιδιών έχουν πρωταρχική σημασία για τον τρόπο με τον οποίο προγραμματίζεται και οργανώνεται η συμμετοχή των παιδιών, με διασφαλίσεις για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων και την πρόληψη οποιασδήποτε κατοποίησης.
- Τα παιδιά γνωρίζουν το δικαίωμά τους να είναι ασφαλή από κατοποίηση και γνωρίζουν πού να πάνε για βοήθεια αν χρειαστεί.
- Οι εκπαιδευτές και το προσωπικό οργανώνουν συμμετοχικές διαδικασίες έχοντας μια στρατηγική προστασίας των παιδιών.
- Εξασφαλίζεται η συναίνεση για τη χρήση όλων των πληροφοριών που παρέχονται από παιδιά. Οι πληροφορίες χαρακτηρίζονται ως εμπιστευτικές και προστατεύονται ανά πάσα στιγμή.
- Δεν επιτρέπεται η λήψη ή η δημοσίευση φωτογραφιών, βίντεο ή ψηφιακών εικόνων των παιδιών χωρίς τη ρητή συγκατάθεση τους για συγκεκριμένη χρήση.
- Για τις αρμοδιότητες που σχετίζονται με την αστική ευθύνη, την ασφάλεια, τα ταξίδια και την ιατρική ασφάλιση έχει γίνει σαφής ανάθεση και υπάρχει αποτελεσματικός σχεδιασμός.

9

Η συμμετοχή είναι υπόλογη. Μετά τη συμμετοχή τους τα παιδιά πρέπει να λαμβάνουν ανατροφοδότηση και / ή παρακολούθηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι απόψεις τους έχουν ερμηνευθεί και χρησιμοποιηθεί.

Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι:

- Τα παιδιά υποστηρίζονται για να συμμετέχουν σε διαδικασίες παρακολούθησης και αξιολόγησης.
- Τα παιδιά λαμβάνουν ταχεία και σαφή ανατροφοδότηση σχετικά με τη συμμετοχή, τον αντίκτυπό τους, τα αποτελέσματα και τα επόμενα βήματα.

- Αναγνωρίζονται τα λάθη, που προσδιορίστηκαν μέσω αξιολογήσεων και αναλαμβάνονται δεσμεύσεις σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο τα συμπεράσματα που θα αντληθούν θα χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση των συμμετοχικών διαδικασιών στο μέλλον¹¹⁹.

ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ

Για να χειριστεί με επιτυχία ο εκπαιδευτής/η εκπαιδευτρια την εκπαιδευτική διαδικασία, χρειάζεται να διαθέτει το κατάλληλο απόθεμα γνώσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων και στάσεων. Ως δεξιότητα (competence) μπορεί να οριστεί ο συνδυασμός γνώσεων, ικανοτήτων και στάσεων, τα οποία θεωρούνται απαραίτητα για τη διεκπεραίωση μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας, που έχει ορατά αποτελέσματα. Η γνώση (knowledge) θεωρείται ότι είναι το σύνολο των γεγονότων, ιδεών, αρχών, θεωριών, πρακτικών που σχετίζονται με έναν συγκεκριμένο τομέα / εργασία. Ως ικανότητα (skill) περιγράφεται η έμπρακτη εφαρμογή της γνώσης που αποκτήθηκε μέσω της προετοιμασίας (training), ενώ οι στάσεις (abilities / attitudes) αναγνωρίζονται ως οι φυσικές, διανοητικές ή συναισθηματικές ικανότητες που κατέχει κάποιος για τη διεκπεραίωση μιας ανατιθέμενης εργασίας (task)¹²⁰.

Ο ρόλος του εκπαιδευτή διευρύνεται και γίνεται ολοένα και περισσότερο απαιτητικός. Οι εκπαιδευτές οφείλουν να χρησιμοποιούν ευρύ φάσμα μεθόδων, εργαλείων και προσεγγίσεων, σε συνάρτηση με τις ανάγκες των μαθητών. Επίσης, χρειάζεται να διαθέτουν και τις απαραίτητες ικανότητες και δεξιότητες, ώστε να δημιουργούν θετικό περιβάλλον στη σχολική αίθουσα και να συνεργάζονται με άλλους ενδιαφερόμενους φορείς, προκειμένου να παρέχουν έγκαιρη υποστήριξη στα παιδιά.

Στη συνέχεια παρατίθενται ενδεικτικά μερικές νέες δεξιότητες και ικανότητες τις οποίες πρέπει να αποκτήσουν ή να βελτιώσουν οι εκπαιδευτές:

119 UNICEF, (2018).

120 Winterton, J., Delamare, F. & Stringfellow, E. (2006). Typology of knowledge, skills and competences. Clarification of the concept and prototype, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

- Οι εκπαιδευτές πρέπει να διατηρούν θετική στάση απέναντι στα οφέλη της ύπαρξης διαφορετικών ομάδων νέων στις αίθουσες διδασκαλίας τους.
- Οι εκπαιδευτές πρέπει να είναι ενημερωμένοι για τις τελευταίες ερευνητικές και τεκμηριωμένες βέλτιστες πρακτικές σε τομείς που άπτονται του έργου τους. Οι εκπαιδευτές που έχουν υιοθετήσει την κουλτούρα της διά βίου μάθησης αντιλαμβάνονται επίσης τις επαγγελματικές προκλήσεις ως μέρος της μαθησιακής διαδικασίας τους. Επίσης, αποκομίζουν γνώσεις και πληροφορίες τις οποίες μπορούν να ανταλλάσσουν με άλλους συναδέλφους και στην καθημερινή πρακτική τους.
- Οι εκπαιδευτές πρέπει να έχουν δυνατότητα επιλογής από ευρύ φάσμα διδακτικών μεθόδων και στρατηγικών ενεργού μάθησης (όπως, μεταξύ άλλων, διδασκαλία βάσει έρευνας και σχεδίων, συνεργατική μάθηση κ.λπ.), ούτως ώστε να συνεργάζονται αποτελεσματικά και να προσαρμόζουν τη μάθηση με βάση τις ανάγκες ποικιλόμορφων ομάδων παιδιών – τα οποία, παρόλο που βρίσκονται στο ίδιο μαθησιακό περιβάλλον, έχουν διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες και προτιμήσεις.
- Οι εκπαιδευτές πρέπει να είναι ικανοί να εντοπίζουν παράγοντες κινδύνου που συμβάλλουν στην πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, στους οποίους μπορεί να περιλαμβάνεται το δυσμενές κλίμα στο σχολείο και στην αίθουσα διδασκαλίας, η αρνητική επιρροή από άλλους μαθητές, η συχνή απουσία από το σχολείο, η ασθένεια, οι μαθησιακές δυσκολίες κ.λπ. Επίσης, θα πρέπει να έχουν ολοκληρωμένη γνώση μιας σειράς αποτελεσματικών παρεμβάσεων για την πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.
- Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να γνωρίζουν και να έχουν επίγνωση της γνωστικής, κοινωνικής και συμπεριφορικής ανάπτυξης των παιδιών.
- Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να ενθαρρύνονται και να υποστηρίζονται για να ηγούνται και να ενεργούν ως φορείς αλλαγής και μέντορες εντός και εκτός της αίθουσας διδασκαλίας. Ο ηγετικός ρόλος των εκπαιδευτών μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια συνεργατική προσπάθεια, στο πλαίσιο της οποίας οι εκπαιδευτικοί αναπτύσσουν από κοινού την εμπειρογνωσία τους και προωθούν την επαγγελματική τους εξέλιξη για τη βελτίωση των επαγγελματικών πρακτικών τόσο των ίδιων όσο και των συναδέλφων τους, καθώς και του κλίματος στο σχολείο γενικότερα. Απώτερος σκοπός τους είναι η βελτίωση τόσο

των ποσοστών παραμονής των μαθητών στο σχολείο όσο και των επιδόσεών τους.

- Οι εκπαιδευτές πρέπει να ενσωματώνουν μεθόδους διαμορφωτικής αξιολόγησης στη διδασκαλία και τη μάθηση, ώστε να παρέχουν στα παιδιά παρατηρήσεις και να υποστηρίζουν την πρόοδο προς την επίτευξη των μαθησιακών στόχων.
- Επιπλέον, οι εκπαιδευτές πρέπει να είναι σε θέση να επικοινωνούν αποτελεσματικά και να δημιουργούν ισχυρές, θετικές σχέσεις εμπιστοσύνης με όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από τις καταβολές τους. Θα πρέπει να μπορούν να εφαρμόζουν κατάλληλες στρατηγικές για την επίλυση συγκρούσεων και πρόληψης του εκφοβισμού, καθώς και να διαθέτουν εμπειρογνωσία στις διαπροσωπικές ικανότητες, προκειμένου να προάγουν ένα θετικό κλίμα στο σχολείο και στην αίθουσα διδασκαλίας.
- Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να διαθέτουν τις ικανότητες, την προθυμία συνεργασίας και τη δημιουργικότητα που απαιτούνται για την εξασφάλιση της συμμετοχής εξωτερικών ενδιαφερόμενων φορέων¹²¹.

121 European Commission, (2012). Supporting the teaching professions for better learning outcomes, EU: Brussels.

Συντονιστής Φορέας

Εταίροι του Έργου

ATHENS
LIFELONG
LEARNING
INSTITUTE

